

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 12 / 2023

číslo 1

Pod povrchem

Liturgie transylvánských unitářů

Posmrtný život

Sdílení světla 2022

Unitářské rozhovory s Janou Hrevušovou a Zuzanou Řehákovou

Jak žije brněnská Unitaria

Setkání nad unitářskými principy

Potulná univerzita

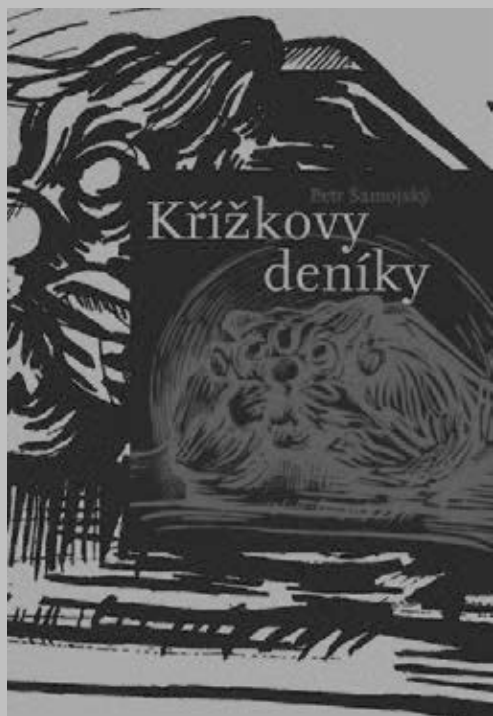
Pod povrchem

Unitářská liturgie

Duše a její posmrtné putování

Nakladatelství Unitaria nabízí:

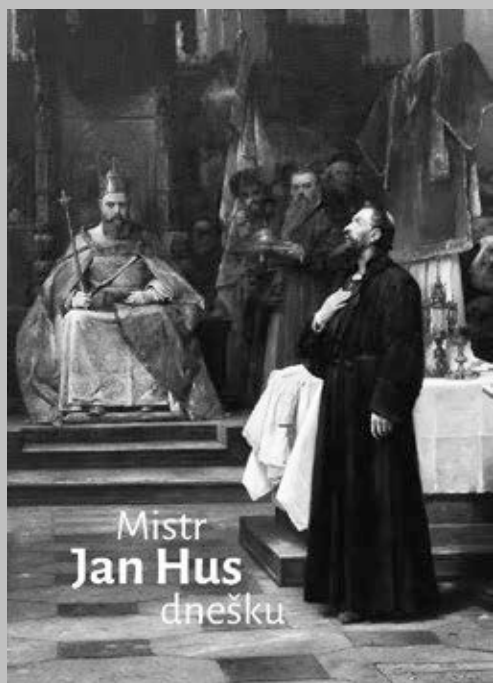

Křížkovy deníky

Petr Samojský

Dne 2. října roku 2019 byla v podzemí Unitarie nalezena podivná schránka, která obsahovala počítačové disky s přepisem starých deníků jedné rodiny. Tak začíná napínavý příběh, který se postupně čtenáři odkrývá prostřednictvím zápisů v rodinných denících. Jak autor tvrdí, deníky přepsal a editoval Emil Křížek, ten také údajně nakonec před svou smrtí texty uložil na disky a schoval v podzemí.

Cena: 320 Kč, cena pro členy NSČU 260 Kč.

Mistr Jan Hus dnešku

Radovan Lovčička a kolektiv

U příležitosti 600. výročí úmrtí Jana Husa, v roce 2015, uspořádala česká Unitaria teologický seminář věnovaný tomuto duchovnímu velikánovi. Jeho výsledkem je soubor několika esejí, které o sedm let později vycházejí též knižně. V nich se dílí duchovní i akademicky vzdělaní laici z řad českých unitářů zabývají otázkou, čím vším může Hus oslovit nejenom je samy, nýbrž také „člověka doby současné“. Autory jednotlivých příspěvků jsou mimo jiné Pavel Sedlák, Jarmila Pločténá, Sofia Pavala, Jiří Olšovský, Jan Všetečka, Tomáš Herajt či Radovan Lovčička. Editoři díla věří, že kniha může zaujmout jak různé ctitele mistrova života, tak další zájemce o jeho odkaz v řadách české společnosti. Protože se čeští unitáři v leckterých ohledech názorově liší od tradičních protestantů, mohou určité myšlenky v knize obsažené vyznívat pro část čtenářů i poněkud nekonvenčně a překvapivě.

Cena: 229 Kč, cena pro členy NSČU 179 Kč.

Schválně, zkuste se na chvíli zamyslet: s kým nebo s čím vším jste dnes už přišli do styku? Jistě je to pěkná řádka bytostí, věcí, jevů! Ale kolika z nich jste se při tom dostali blíž, jak se říká „pod povrch“? Troufám si odhadnout, že ten počet bude o hodně menší. Z běžné interakce totiž svět poznáváme jen letmo. A na této, pouhé letmé úrovni probíhá náš život nejčastěji. Možná můžeme říct, že je to takové plynutí. Neinvasivní, co nejvíc hladké. Nestojí nás moc sil ani snahy. Ale také nám toho na druhou stranu ani příliš nedává.

Ten, kdo chce vědomě dávat i přijímat, kdo chce poznávat a znát, kdo v sobě má zvědavost a je naladěný k údivu a žasnutí nad světem, ten musí k setkávání se světem přistupovat jinak. Musí pod povrch. Věcí, živých bytostí včetně lidí, jevů... Co ho čeká? Co je pod povrchem Země? Žhnoucí jádro, které nás i celý tento pozemský svět drží pohromadě. Co je pod povrchem těla? Tlukoucí srdce. Co je pod povrchem naší bytosti? Všechny naše schopnosti, veškerý náš skrytý potenciál.

Převážnou většinu vlastností a významu jakýchkoli látek v našem světě totiž dokážeme poznat, dobře užívat a rozvíjet, teprve pronikneme-li pod povrch. A to od nás vyžaduje upřímný zájem, trpělivost a také odvahu, ochotu měnit a přehodnocovat svůj názor – a ideálně i fantazii! Bez těchto klíčových předpokladů se v hloubkách bytostí, předmětů ani jevů neobejdeme.

Předpokládám, že většina z vás, čtenářů *Tvůrčího života*, usedá vybavená tím vším ke čtení každého našeho dalšího čísla. To proto, že číst náš časopis, jak pevně věřím, jsou právě takové výpravy pod povrch! A tak jsme za redakci moc rádi zařadili téma Pod povrch vybrané jedním z našich duchovních jako jedno z hlavních v tomto čísle.

A myslím, že se ideálně provazuje i s dalším tematickým blokem – věnovaným liturgii. Vhodně pojatá liturgie duchovního shromáždění přece může (a měla by!) inspirovat člověka přesně k tomu: pronikat pod povrch; a posilovat ho v tomto odhodlání. Abychom nezůstávali ochuzeni o to nejlepší, nejzajímavější a nejčinnější v nás samých i v každé částičce světa kolem nás. O to, co je očím vesměs navždy skryté, ale srdcem a duší to nalézat a poznávat můžeme.

Tak ať se vám daří nahlížet pod povrch a žasnout!

Kristýna Ledererová Kolajová

OBSAH

ŽIVÉ TÉMA: Pod povrchem

- 3 Pod povrchem (Vlastimil Krejčí)
- 6 Pod povrchem vztahů (Vladimír Münz)
- 9 Pod povrchem (Vladimír Münz)

IN MEDIAS RES: Unitářská liturgie

- 11 Liturgie v současné NSČU (anketu sestavil Matěj Čihák)
- 18 Liturgie duchovních shromáždění v raných dobách českého unitářství (Kristýna Ledererová Kolajová)
- 24 Responzivní čtení raných unitářů (sestavila Kristýna Ledererová Kolajová)
- 28 Liturgie transylvánských unitářů (Júlia Jobbágy)
- 32 Naše shromáždění (Erika Hewitt)
- 39 Reformní židovství jako liturgické hnutí (Kamila Kopřivová)

DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ: Duše a její posmrtné putování

- 42 Duše a její posmrtné putování (Luděk Pivoňka)
- 47 Smrt a reinkarnace: Textová koláž v technické tónině (Alexandr Tichý)
- 55 Myšlené se může jevit i možným (Jana Hrevušová)

KALEIDOSKOP

- 57 Tvůrčí zrcadlení a vzkazy do budoucnosti: Ohlédnutí za slavností Sdílení světla 2022 (Jana Tichá)
- 60 Příroda mě zajímá odjakživa: Rozhovor s Petrem Turečkem (rozhovor vedl Roman Figura)

Z UNITÁŘSKÉ KNIHOVNY

- 68 Zprávy z unitářské knihovny v Praze: Patnáctý díl (Bohdan Chlíbec)

UNITÁŘSKÉ ROZHOVORY

- 70 V mládí jsem se považovala za „neorganizovatelnou“ bytost: Rozhovor s Janou Hrevušovou z POU (rozhovor vedl Matěj Čihák)
- 72 O vztahu k přírodě, unitářství a životě na venkově: Rozhovor se Zuzanou Řehákovou z OŠS (rozhovor vedla KLK)

ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY

- 77 Jak žije brněnská Unitaria (Pavel Sedlák)

Z UNITÁŘSKÉ AKADEMIE

- 78 Unitářská akademie ve stínu společenské krize a ve světle oslav 100 let českého unitářství (Michal Kohout)
- 80 Setkání nad unitářskými principy (Stanislav Drda)

ZELENÁ UNITARIA

- 82 Potulná univerzita přírody (Kristýna Ledererová Kolajová)
- 84 Vše kolem mne jako já žije, cítí...: Knižní recenze (Sebastian Prax)

Pod povrchem

Vlastimil Krejčí

Svoboda, rozum, tolerance. To jsou tři typické unitářské hodnoty. Je ovšem třeba připomenout, že nejde jen o svobodu, o rozum a o toleranci. Jsme náboženská společnost. Jde nám, a to v první řadě, o duchovní život. Nejsme katedra filozofie, nejsme diskusní kroužek. Jsme společenství lidí, kteří pěstují duchovní život a jsou jim vlastní duchovní hodnoty. A ano, pak je k tomu nutné přidat, že nám jde o svobodu v duchovním životě, a nikoli o dogma, že je potřeba používat zdravý rozum, abychom nepropadli fundamentalismu, extrémismu nebo bezhlavému sektářství, protože to by nás právě o onu zmiňovanou svobodu v duchovním životě připravilo. A tolerance. Co to vlastně znamená? Být tolerantní znamená uznávat druhou stranu bez zášti, bez nenávisti, ale naopak, vnímat potřeby, snahy a směr i těch druhých. Nejen jednotlivých lidí, ale i společenství nebo skupin. A zároveň je třeba říci, že tolerance nezahrnuje obětování se. Být tolerantní neznamená mlčet, když se děje zlo.

„Vnitřní, duchovní prázdno provází často stav únavy a vyčerpání.“ (Foto © pixabay.com.)

Svoboda, rozum, tolerance. Jsou to hezká hesla, ale bez podstaty, bez hlubšího naplnění, které spočívá právě v onom duchovním rozměru, budou vždy prázdná. Mějme to na paměti.

Chtěl bych se teď trochu zamyslet nad tím duchovním rozměrem. Je to něco, co nemusí být hned vidět. Je pod povrchem. Uvnitř.

V skrytu. Ale jeho projevy jsou poznat i navenek. A naopak, pokud je tam uvnitř bordel, i to se projeví navenek. A pokud je tam prázdno, tak také...

Vnitřní, duchovní prázdno provází často stav únavy a vyčerpání. Stav vyčerpání myslím známe všichni. Všichni jsme čas od času „una-

veni životem“. Nic se nám nechce, do ničeho nemáme chuť a na nic nemáme energii, jsme přetažení, podráždění, a jak kdysi zpívala jedna kapela z Valašského Meziříčí: „Nic mi není, přesto melu z posledního...“

A právě to zmiňuje koncept šestistěny Maxe Kašparů, úžasná věc, která nám dává návod do života, jak takovým stavům předcházet a dokázat naopak žít naplno, s energií a chutí. O co tedy jde?

Představte si, že jste uprostřed místnosti a tam uprostřed té místnosti hoří svíčka. Můžete to brát třeba i tak, že ona místnost je váš život a plamen té svíčky je plamen vašeho bytí.

V té místnosti si můžete všimnout šesti stěn. Stěna vlevo, stěna vpravo, stěna před vámi, stěna za vámi, podlaha a strop. A pokud má ona místnost všech šest stěn v pořádku, pak, když uprostřed hoří svíce, hoří klidným jasným plamenem. Pokud je nějaká stěna děravá, nebo dokonce skoro chybí, je plamen ohrožen, protože v místnosti fouká. A pokud je těch děr víc, nebo dokonce pokud těch stěn chybí víc, bude tam pořádný průvan, který plamen té vaší svíčky bezpečně sfoukne.

A co jsou to ty stěny vašeho života?

Stěna, kterou uvidíte jako první, bude pravděpodobně stěna před vámi. Přední stěna, stěna, kterou budete mít přímo před sebou. Tahle stěna představuje to, na co se v našem životě těšíme, jakou máme vizi, kam směřujeme. Je dobré mít tuto stěnu pevnou a jasnou. Pochopitelně se naše cíle mohou v čase měnit, jak se vyvíjíme, ale vždy bychom měli mít něco, za čím v životě jdeme, na co se můžeme těšit. Bez toho budeme jen přežívat ze dne na den, bez těšení se na něco, bez záměru, bez cíle... Prázdnota.

Naproti té přední stěně je stěna za námi. Zadní stěna. Ta představuje lidi, o které se můžeme opřít. My lidé jsme v jádru společenští, a to i introverti. Introverti oproti extrovertům pouze potřebují více klidu a soukromí, protože tak čerpají energii, ale to neznamená, že chtějí být úplně sami. Potřebujeme kolem sebe ostatní. A všichni potřebujeme mít kolem sebe lidi, kterým můžeme naprosto důvěřovat. Kterí naprosto důvěřují nám. To je možná ještě důležitější. Lidi, kteří nás podpoří, i když se všechno zhroutí. Lidi, o které se opravdu

„Žijeme kulturou, nebo jen konzumujeme proud televizní tzv. zábavy?“ (Foto © pixabay.com.)

můžeme opřít. Mohou to být přátelé, mohou to být lidé z naší rodiny, ale nemusí. Důležité je, že to je těch pár lidí, kteří nám dávají v životě oporu, i když se nedaří.

A pak je tu stěna vlevo. Levá strana je strana u srdce. Proto stěna vlevo představuje okruh našich přátel. Nemusí to být tak blízcí lidé, u kterých máme jistotu, že nás podpoří úplně vždy, ale přesto jsou nám blízcí. Rozumí nám a my rozumíme jim. Jsou to lidé, kterým můžeme „vylít srdce“, sdílet s nimi své radosti i svá trápení. Lidé, s nimiž je sdílíme a víme, že bez obav sdílet můžeme, protože nás za prvním rohem nezradí. Přátelé.

Stěna vpravo pak symbolizuje pracovní prostředí, pracovní vztahy. Většina lidí pravou ruku používá k úkonům. Pravá ruka je ta „pracovní“. Píšeme s ní, otevíráme dveře, utíráme stůl, krájíme chléb. Pravá stěna jsou tedy pracovní vztahy: Jak to vypadá s našimi vztahy v pracovní oblasti. S kolegy. S nadřízenými. S podřízenými, pokud nějaké máme. Jaký máme vztah ke své práci jako takové. Máme ji rádi? Nebo tam chodíme trpět? Nebo je nám to jedno? Nebo nám to jedno není, ale jsme se společností, pro kterou pracujeme, jedna duše? Vyčerpává nás tento vztah? Nebo nám dává sílu jít dál? To všechno k této pravé stěně patří.

A pak je tu samozřejmě podlaha. Na podlaze stojíme. Je to ta pevná základna, ale kvalitativně představuje lokaci, umístění. Někaké konkrétní místo. Podobně jako je kus nábytku (třeba naše postel) na podlaze někde umístěný, řekněme v zadním rohu, tak i naše svíce musí být ukotvená na jednom místě. Protože nejen díry ve stěnách, nebo dokonce úplná absence nějaké stěny, ale také neustálé přemisťování naší svíce ohrožuje její plamen. Když budeme

se svou svící pobíhat sem a tam, plamen bude trpět a pravděpodobně zhasne.

Podlaha tedy v tom našem příoměru představuje ukotvenost, stálost. Povědomí o tom, kde je moje místo. Kam patřím. Kde je moje místo ve světě, kde je moje místo ve společnosti, ve které žiji, kde se nacházím ve svém životě.

Na konec jsme si nechali strop. Když chceme vidět strop, musíme zvednout hlavu. Musíme se podívat nad sebe. Strop představuje to, co je nad námi. To, co nás přesahuje. Na stropě také nejčastěji bývá nějaké osvětlení. Venku, kdybychom nežili v naší technické civilizaci, ale v přírodě, bychom také viděli světlo. Ve dne, ale i v noci. Světlo hvězd. Hloubku nebe.

Strop představuje světlo našeho života. Duchovní hodnoty. A také věci, jako je kultura, umění, dobro, krása, pravda, víra, naděje, láska. Máme takových hodnot v životě dostatek? Živíme svou duši dobrem, krásou, nadějí, láskou? Dopřáváme své duši kultury, umění? Žijeme duchovní hodnoty?

Nebo o nich jen mluvíme? Žijeme kulturou, nebo jen konzumujeme proud televizní tzv. zábavy? Žijeme duchovní život, nebo jen tlacháme o intelektuálních pojmech, kde jde spíš o slovíčkaření a tlučení prázdné slámy? Je tam Bůh? Máme s ním živý vztah? Nebo pokud se naše duchovní cesta ubírá spíše buddhistickým směrem, praktikujeme meditaci? Kontemplujeme? Pracujeme na své cestě k nirváně?

Nebo je náš strop děravý a prší dovnitř, protože nás nic z toho nezajímá, nebo ještě hůř, tvrdíme o sobě, že jsme spirituální bytosti, ale v praxi to neznamená zhora nic?

Všechny zmíněné stěny jsou pro plamen našeho života důležité. Zamysleme se nad tím, v jaké místnosti hoří náš duchovní plamen.

Pod povrchem vztahů

Vladimír Münz

Dlouhodobě se u klientů i přátel setkávám s průběžnou mírou nepohody, neklidu a někdy až ztracenosti ve vztazích. Jsem si vědom, že i toto do vztahů patří. Nicméně nikoliv v takovém rozsahu. Málokdo zná pravé příčiny těchto stavů a pocitů. V tomto textu chci ukázat alespoň část těchto příčin.

Je zároveň dobré text „zarámovat“ mým vyjadřovacím stylem. Jsem zvyklý věci a situace vyhraňovat, někdy až přehánět, aby byly dobře vidět. Hluboce totiž věřím, že nemohu dobře a dlouhodobě změnit něco, co si nedokážu pojmenovat, co ve skutečnosti reálně nevidím.

VZTAHY JSOU ZÁKLAD

Jak vytvářet zdravé a vyvážené vztahy,

se musíme učit. Vzory, které si neseme do dospělého života z dětství, často nestačí. Tvoje partnerské vztahy jsou zrcadla. Jasně ti ukazují, jak jsi na tom.

Při návratu na svou vztahovou zahrádku většinou najdeš nejprve to, co ti ve vztazích vadí a schází. Obvykle budeš zažívat další frustraci, pokud chceš rychlou změnu. Snažíš se takové „zrcadlíci“ partnery či přátele odmítat nebo měnit. Hledat nové a lep-

„Jak vytvářet zdravé a vyvážené vztahy, se musíme učit.“ (Foto © pixabay.com.)

ší. Jenže tím si zaděláváš na další kolečko se stejnými výsledky. Vyměnil jsi totiž pouze kulisy. Mnohem výhodnější je začít u sebe, protože změna začíná vždy u každého z nás.

CHCI I POTŘEBUJI

Za léta práce s lidmi jsem si vytvořil vztahovou teorii. Vidím dvě roviny vztahování. První je vědomá, kterou označuji „chci“, a pak ta druhá – „potřebuji“. První se týká našich potřeb a tužeb v oblasti chování, vzhledu, statusu, vzdělání..., podle nichž si vybíráme své protějšky. Současně hledáme partnery podobné našim matkám/otcům – základním předobrazům. Druhá je nevědomá a je úzce propojená s naší potřebou rovnováhy a celistvosti. Hledáme si tak partnera/partnerku, který/ktará v sobě nese a aktivuje naše nejhlubší strachy a hrozby, přes něž se můžeme dostat k sobě. Dovolím si to básnický nazvat „voláním duše“. Tato nevědomá volba je vzájemná, já jsem stejně tak hrozbou a zdrojem neklidu pro svůj protějšek, jako on či ona pro mě.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Muž, který zažil v raném kojeneckém věku odloučení od matky, si vybere partnerku, která jeví znaky nedostupnosti, uzavřenosti, proměnlivosti a nepředvídatelnosti. Toto nezbytně silně „brnká“ na jeho základní téma důvěry. On sám jako rázný extrovert je pak pro ženu zdrojem neustálé výzvy na sebeprosazení, což je v návaznosti na její osud, kde došlo k rozvodu a nemožnosti navázat důvěrný vztah s přetíženu matkou samoživitelkou. Základem u obou se tudíž stal návyk nemožnosti se projevit, natož naplnit své emoční a jiné potřeby.

Současně jsou oba kvůli této osudové rodinné zátěži nejen v nerovnováze a nsvobodě, ale též a hlavně neceliství. Díky svému vztahu dostávají příležitost k nápravě a k získání zdravějších postojů nejen ke světu, ale hlavně k sobě. Platí zde pravidlo, že pod našimi největšími strachy se pravidelně ukrývají veliké poklady a dary. Je ovšem třeba vnořit ruce do rány, což bývá bolestivé, leč nezbytné.

Vladimír Münz se specializuje na mužský seberozvoj a dynamiku vztahů. (Foto © pixabay.com.)

CO S TÍM LZE DĚLAT – RÁMEC PRO ZMĚNU

V prvé řadě je třeba převzít odpovědnost, svůj díl, který činí 50 %, za to, co ve vztahu zažívám a jak se mi v něm daří. Žádná vnější změna neutiší dlouhodobě můj vnitřní nepokoj či nedostatek. Každá velká a zásadní změna probíhá v sekvenci zevnitř ven, nikdy ne zvenku dovnitř. Jestliže budu ulpívat na vnějších změnách, aniž bych dostatečně zahrnul sebe, nezískám více než dočasnou úlevu a únik. Východisko leží v mém nitru a jeho proměně. Takže nejprve to musím změnit uvnitř sebe a teprve následně se to začne měnit i ve vnější realitě.

NÁZORNÝ PŘÍKLAD PROMĚNY

Muž a žena z předchozího příkladu pracují na svých traumatech (ztracená důvěra, nemožnost projevit emoce či nemožnost se projevit vůbec) dlouhodobě. Ve „vnějším světě“ přes individuální terapie či sezení, čas pro sebe a čas pro rozjímání i bloumání, různé tvůrčí a sebepoznávací semináře, rodinné konstelace nebo v poslední době párová sezení. Ve světě „vevnitř“ to znamená hlavně odvahu každého z páru dívat se na sebe a vynášet na světlo i nepříjemné, bolavé prožitky nebo své temné stránky. Přiznání svého dílu, který do vztahu každý vnáší, že to není o hledání viníka v tom druhém.

Dobře se jim proto daří dostávat se víc k sobě a hlubším a ryzejším vrstvám toho, co vlastně a proč se jim ve vztahu děje. Například konkrétní bolavý stav oddálení či odcizení, který se jim čas od času „stával“ a v němž se oba cítili nesvobodni a jakoby vrženi zpět do traumatických situací, v minulosti prošli se zařatými zuby, ale v průběhu dění nebyli schopni projevit emoce a těžko se vztahovali k sobě navzájem. Postupně se dokázali nejen víc projevovat v takhle vypjatých chvílích, vůči sobě i vzájemně, ale dostávali se i ke kořenům situace – zjišťovali, co ji spouští a jaké podněty brnkají na jejich citlivá místa. I díky hlubšímu porozumění své i celkové situaci ji pak dokázali, když nastala, přijmout méně „vztahovačně“ a s větší empatií.

Vladimír Münz – konzultant, průvodce změnou a městský šaman. Moje motta jsou: „Probouzím v lidech chuť žít svobodně a objevit svou vizi“ a „Pomáhám lidem obnovovat vztahy díky obnovení vztahu sama k sobě“. Specializuji se na mužský sebezvoje a dynamiku vztahů. Mám soukromou praxi – individuální konzultace pro klienty a páry v krizových životních situacích a zlomech. Jsem podruhé šťastně ženat a hrdým otcem šesti dětí. Mimo to jsem vášnivý řezbář, kolážista a fotograf.

Více o mně na: vladimirmunz.cz. Vztahy a párová terapie na: parovka.cz a vztahy.zijsvemuzstvi.cz. O mužích a pro muže na: zijsvemuzstvi.cz.

Pod povrchem

Vladimír Münz

O tom, co je „pod povrchem“, lidstvo od vynálezu písma píše poezii, epické i krátké prózy, pohádky i statě, skládá hudbu, zpívá, tančí a reflektuje život. Pojem „pod povrchem“, který chápeme jako sféru lidského duševna a duchovna, zahrnuje ohromný svět, mnohem rozsáhlejší než ten viditelný na povrchu. Hluběji se o něj začala zajímat éra romantismu, typická svým ponorem do fantazie, neznáma, světa pocitů. Následoval Sigmund Freud se svou psychoanalýzou a Carl Gustav Jung, který poznatky posunul ještě dále. Na tomto základě se nám skládá obrázek, v kombinaci se spiritualitou různých starobylých kultur. Od okamžiku, kdy se člověk stal člověkem, je od přírody nucen vyvažovat dvě strany mince, tedy také to, co je nad povrchem a co pod povrchem. Ať už si to chceme přiznat, či nikoli, jsme v zajetí duality a hledáme cestu zpět do jednoty, cestou harmonizace toho, co je na povrchu a co pod ním, tedy co jest nahoře a dole. Každá duše hledá štěstí a každou duši v rámci tohoto hledání nakonec cesta dovede právě pod povrch.

Všechny cesty vedou do Říma.
(Foto © pixabay.com.)

Uvažujme v rovině, nebo spíše v předpokladu toho, že lidská bytost díky bolesti své nebo druhých začala přemýšlet. Člověk, který si neklade otázky o smyslu života a bytí, se jako člověk v plnosti ještě neprobudil. Takových je však snad úplné minimum. Vnitřní hlas atakuje i ty nejzarputilejší a dostáváme se ke skupině lidí, která je tím, co se dotýká podpovrchové věci a témat, minimálně znepokojena. Spousta z nás odmítá řešit a zkoumat, co se pod povrchem nachází, spousta z nás potlačuje to, co se zpod po-

vrchu tlačí ven, snažíme se to obejít, ze strachu, co bychom tam mohli najít, z kostlivců ve skříni, ze strachu postavit se hoře bolestí, pocitů viny, křivd, všeho, co je nevyčištěné, netransformované, neprojevené, zauzlované, nepohýčkané, nepochopené. Přitom někdy stačí jen pozornost, kterou tomu věnujeme.

Jít pod povrch je nejdůležitějším úkolem člověka na zemi. K naplněnému životu je nezbytně nutné pochopit svou životní cestu, smířit se s ní a kráčet po ní s otevřeností,

aby se očistné procesy zmíněného mohly dát samy do pohybu. Před onou horou není třeba se hroutit, je třeba jen důvěřovat, že co je pod povrchem a co tam nacházím, je jen pro mé vlastní dobro a posun po úspěšném vnitřním alchymickém procesu, který se projeví navenek. Bez evoluce život není životem, ale pouze přežíváním. To je těžký aspekt dnešního moderního života v konzumerismu, který nás doslova „odštěluje“ od evoluce a důvěry v Život. Nezáleží vůbec na tom, zda věříme v Boha, Buddha, Alláha. I v této souvislosti platí, že „všechny cesty vedou do Říma“, ale co to konkrétně znamená? A v čem tkví ona důvěra? Důvěra ke komu, čemu?

Myšlenku je možno vyjádřit ještě přesněji: „Všechny cesty vedou pod povrch.“ To však s sebou nese překonání iluze, která znepříjemňuje naše životy, dokud ji neprohlédneme. Iluze, že neznámé je hrozba, že jít pod povrch je hrozba. Smrt. Ano, správně tušíme, že takový ponor s sebou přinese potřebu něco odevzdat, nechat odplynout, zemřít. S tím se pojí vědomé rozhodování o tom, co si ponechám, a co nikoliv, co mi slouží, a co mě už jen brzdí, stahuje dolů a je pouze koulí na noze. Oddělování zrn od plev a rozhodování je vždy skokem do neznáma, tedy pod povrch. Pokud chci jít v životě dopředu, jdu vlastně zákonitě zároveň i pod povrch. Rozhodujeme se neustále, každá reakce na sebemenší událost je rozhodnutím. Rozhodnutím, jak na ni budu reagovat. Dříve nebo později bytost přijde na to, že její reakce často generuje zvyk, nějaký automat,

který jako by si dělal, co chtěl, a mnohdy není snadné přepsat jeho vzorec. Naším úkolem je tyto vzorce odhalit, a pokud nám z jakéhokoli důvodu nefungují, změnit je. Pro to se ale musíme něčeho vzdát, s něčím se rozloučit. Aby se to stalo, je k tomu nutná „neodparatelná“ ingredience. Víra, důvěra. Jak vůbec může fungovat důvěra v něco, co neznám, o čem nemám ponětí? Někdy mohu hádat a dedukovat, jaké budou následky rozhodnutí, nikdy však nemohu mít jistotu. Jediná cesta, jak z překerní situace vyjít, je, paradoxně, důvěřovat životu, že mě vede správným směrem, že pod povrchem, v mnohdy rozbouřeném moři, je kompas intuice, který mi ukazuje správnou cestu.

Další iluzí, která všude bují, je nastavení, že život je jeden velký boj, že se jedná o nepřátelské území, kde mi může v každé chvíli přistát dýka v zádech. A že si musím střežit svůj prostor, že musím být připraven/a na útok zvenčí. Každý si ale může na sobě vyzkoušet, že pokud čemukoli věří, představuje si to (což už je polovina reality), očekává to, tedy to bude přitahovat. Proto je víc než žádoucí, aby si každý udělal vědomý výlet pod povrch a zvědomil si svá přesvědčení, víry a očekávání. Možná zjistí, že určitý myšlenkový zvyk mu vlastně ubližuje, že se mnohokrát jedná o strach v různých převlecích, který, kdyby opustil, respektive pustil ho na svobodu, opustí také černé vidění a obavu z toho, co je pod povrchem, co je neznámé a neočekávatelné. Přestane se tedy bránit, směřovat pozornost na prevenci hrozby a místo toho ji přesune na kreativní myšlení, (bá)snění a fantazii. Tím krmíme náš kompas a Život nás tam bude směřovat. Kde je pozornost a víra, tam je následná manifestace a realita.

Nebojme se toho, co je pod povrchem. Bojme se spíše toho, že zapadneme v bahně známého a nehybného a postupně více a více zatuhlého. Důvěra v život a v to, co je pod povrchem, je základní předpoklad pro zdravý vývoj všech složek života. Pokud věřím v propojení vnitřního kompasu s hmatatelným světem nad povrchem, nemohu udělat chybu. Jak nahoře, tak dole, jak dole, tak nahoře.

Kompas intuice mi ukazuje správnou cestu.

(Foto © pixabay.com.)

Liturgie v současné NSČU

Redakce *Tvůrčího života* oslovila duchovní NSČU s dotazy, jak probíhá liturgie v jejich obcích a jaké je ideové, duchovní a teologické pozadí jejich přístupu k liturgii. Položili jsme jim dvě otázky: „Jak ve vaší obci v současné době probíhá pravidelné shromáždění?“ a „Proč probíhá právě takto?“ Duchovní pojali své odpovědi různě co do rozsahu i co do formy.

Kalich v brněnské Unitarii.
(Foto Jarmila Plotěná.)

JANA A. RAŠKOVÁ – OUT

1. Popište, jak u vás v současné době standardně probíhá pravidelné unitářské shromáždění:

- probíhá opravdu standardně, tak jak je „psáno“;
- invokace, zapalování, čtení, RČ, promluva, písně, hudba, meditace, zhasínání, benedikce;
- pouze zapalování svíček (každého ze zúčastněných) probíhá těsně po zapálení kalicha, protože se scházíváme v menším počtu, každý (kdo chce) může říci několik slov – co má zrovna na srdci, co právě prožívá (sdílení);
- poslední dobou se většinou rozpoutá zajímavá debata na téma právě ukončeného

shromáždění, dáváme si vzájemně různé podněty, umíme jít do velké hloubky;

- co není a nikdy nebylo součástí našeho shromáždění, to je sbírka, zase vzhledem ke skladbě obce každý koupí (případně místo padesátikoruny pro sbírku) něco na obcerstvení pro všechny a to s sebou přinese.

2. Teoreticky se zamyslete nad tím, proč probíhá právě takto, jaký má ta která část/dimenze shromáždění význam pro vás osobně, jaký má význam pro účastníky, z jakých tradic a zdrojů vaše pojetí shromáždění čerpá, v čem jste ho třeba v poslední době inovovali, v čem byste ho rádi do budoucna inovovali (a proč), případně v čem byste ho rádi zachovali stejné:

- díky menší přizpůsobivosti a problému s udržení pozornosti (u většiny členů) se mírně zkrátila promluva, během ní se též používá více příběhů, příkladů, aby byla poutavější;
- o to více času pak zbývá pro osobní příběhy, které dávají každému možnost se projevit, promluvit o svém životě, mnohdy pouze jenom během shromáždění, myslím si, že tato část (individuální zapálení od společného ohně) je jedna z nejdůležitějších pro ostatní účastníky; přestože noví členové se mohou ostýchat, vždy časem ochotně sdílejí;
- otevřenost a upřímnost je důležitá i pro následnou pastoraci (momentální rozpoložení se projeví během sdílení);
- podle mě se možná podceňuje význam a používání meditace; tak nějak automaticky se předpokládá, že lidé buď meditovat umí (v tom případě nebývá dostatek klidu ani času), anebo prostě budou jen sedět, zavřou oči a mlčí (?);
- jsem staromilec, osobně bych nijak neinovala! – případné změny v pořadí jednotlivých segmentů během shromáždění mě neruší; hlavně, že tam jsou!
- pestrost témat, měnící se citové zbarvení a celkové vyznění „obřadu“ shromáždění přiláká pozornost někoho, kdo má rád změnu; osnova (za mě) může zůstat stejná, myslím, že právě přiláká ty, kteří se rádi drží rituálů – něčeho neměnného.

LIBOR MIKŠ – OOU

Význam a poslání duchovního shromáždění má směřem k účastníkům podle mého názoru následující cíle:

- a) posílit vnitřní klid a sebedůvěru (tedy posílit schopnost zvládat strach a obavy),
- b) naučit se vnímat své okolí nikoli jako nepřátelské, ale hledat cesty ke sdílení a spolupráci, nečinit nic, co by mohlo druhým působit újmu,
- c) uvědomit si hlavní cíl svého života – učit se, poznávat, ovládat hmotu a prakticky v ní tvořit, mít při tom ovšem stále na zřeteli, že jsme bytostí duchovní, multidimenzionální.

Téma shromáždění bývá zpravidla zaměřeno na jeden z těchto cílů.

Formální průběh je následující:

1. Přivítání;
2. Hudba, písně;
3. Promluva duchovního na aktuální téma;
4. Zapálení svíce, invokace;
5. Přemostění (hudba, písně apod.);
6. Hlavní program (přednáška, předčítání z literatury apod.);
7. Beseda k tématu;
8. Tažení čísel – každý obdrží jedno z pěti set duchovních ponaučení;
9. Hudba, písně;
10. Ukončení organizované části, zhasnutí svíce;
11. Volná diskuse.

Naše shromáždění jsou delší a nezřídka přesáhnou dvě hodiny. Naše obec je zaměřena na literaturu, většinou se předčítá z nějakého díla připravovaného k tisku. Tažení čísel je specifickým rituálem OOU, každý obdrží jedno z pěti set duchovních ponaučení podle toho, jaké číslo si vylosuje.

PETR SAMOJSKÝ – LOU

V současné době jsou shromáždění zajišťována oddělením duchovní správy, a to v rámci programu NSČU Duchovenská služba na mezidobí. Shromáždění vedou duchovní a členové duchovního kolegia NSČU, což přispívá k přípravě obce na budoucí volbu duchovního. Proto jsou shromáždění hodně rozdílná, neboť každý se snaží podpořit proces růstu obce, která během covidové pandemie ztratila svou duchovní Sofii Pavala.

Shromáždění Obce unitářů v Ostravě. (Foto Hana Kupková.)

Na shromážděních se schází malá skupina členů, proto mají shromáždění velmi intimní rozměr – což je pro obec v určitém smyslu výhodou, protože lze udržet osobní úroveň sdílení. Pro dobu vnitřního zpevnění po traumatických prožitcích je toto soukromí zdravé a přispívá k celkovému uzdravení obce.

Shromáždění v době změn ale mají jednotnou linii, správní sbor ve spolupráci s oddělením duchovní správy hned na počátku tohoto období změn připravil svou liturgii shromáždění, kterou průběžně aktualizuje podle potřeb a odezvy účastníků. Dominantním prvkem je Myšlenka dne, která byla volně inspirována podobným formátem užívaným v teplické Unitarii. Myšlenka dne je chvíle, kdy účastníci shromáždění mohou sdílet zážitek, který ten den prožili (rozumí se jen pár slovy), a zapálit v tom duchu i svíčku. Další prvky jsou standardní: tichá a slovní meditace, rezponzivní čtení, krátký inspirativní text, zapálení a zhasnutí kalicha, promluva duchovního.

Zajímavou tradici zde má hudební složka shromáždění. Dříve ji příležitostně zajišťovali členové obce vlastním úsilím – k tomu účelu sloužila sbírka různých rytmických a melodických nástrojů, kdy každý pak podle svého citu mohl ťukat, cinkat, prostě hrát. Jakkoliv je tento způsob účinný a působivý pro ty, kdo jsou

zapojeni, pro účely shromáždění je již dávána přednost profesionální hudební produkci. Nejčastěji hraje klavíristka Blanka a využívá při tom elektrický klavír, který byl obcí zakoupen z grantu NSČU, příležitostně hraje i na akordeon. Doprovází písně, které jsou při shromáždění dvě nebo tři, na přání členů spíše kratší.

O způsobu shromáždění probíhá průběžná debata, protože pro obec je takové rozvažování nové. Dříve shromáždění neměla danou strukturu, nerozlišovalo se mezi kulturní akcí, shromážděním, přednáškou nebo jiným typem programu. Do budoucna tak v širších souvislostech s liturgií jistě budou zvažovány i mnohé další otázky, jako například jak uzpůsobit prostředí, v němž shromáždění probíhají, anebo jak je konat v místě, které by pro bohoslužbu bylo vhodnější než panelák s desítkami firemních kanceláří, kde příchozí musí projít recepcí a hlásit, kam jde.

PETR SAMOJSKÝ – POU

Shromáždění v pražské Unitarii je orientačně rozdělené na čtyři části. Ty slouží jako pracovní vodítka těm, kdo se na vedení shromáždění podílejí; z pohledu (a z prožitku) účastníka je shromáždění vnímáno jako jednotlivý celek, který se přirozeně a organicky vyvíjí.

1. Přivítání

Shromáždění začíná zvukovým znamením (tibetská mísa, zvonek, triangl). Pak asistent duchovního přivítá účastníky, oznámí program v dalším týdnu a sdělí další informace o činnosti obce. To zakončí hudební vstup.

2. Zpřítomnění

Slova se ujímá duchovní obce, který po invokaci uvede první píseň. Po ní zapálí kalich (to má dvě části proložené hudbou). Následuje čant jako úvod k tiché meditaci (1–2 minuty), jež slouží jako naladění na atmosféru setkání ve společenství. Pak přijde rezponzivní čtení, které vede opět asistent, po něm následuje třetí píseň.

3. Přijetí

Když jsou na shromáždění přítomny děti, duchovní je pozve „na kobereček“ a vypráví jim krátký příběh, který vychází z tématu promluvy. Pak následuje hudba, inspirativní čtení prezentované druhým asistentem, který měl na starosti vítání příchozích před shromážděním, a promluva duchovního. Téma promluvy je uzavřeno meditací, po níž následuje čtvrtá píseň. Celý blok přijetí kulminuje v sdílení světla, což nabízí účastníkům možnost zapálit si vlastní svíčku jako symbol své osobní a osobité cesty, do ní vložit radost, starost nebo naději pro další týden. Zajímavostí je „točičko“, které dnes slouží vlastně jako liturgický předmět – intenzita jeho otáčení odpovídá počtu zapálených svíček, tedy přítomných účastníků. Po zapálení svíčky si každý může ze zvláštního stolku vzít tak zvanou dobrou myšlenku (lístek s přáním od neznámého pro neznámého, ty členové průběžně připravují). To vše prolíná a doprovází hudba.

4. Překlenutí

Asistent duchovního posílá mezi účastníky měšce na sbírku (příspěvek na provoz našich programů a občerstvení po shromáždění), hraje hudba. Pak duchovní zhasne kalich (opět kombinované s hudbou) a uvede závěrečnou píseň. Po ní vysloví benedikci, hudba ji završí.

Toto je základ, který je ale podle potřeby upravován s ohledem na téma shromáždění, případně hostující hudebníky a podobně. Výsledkem je poměrně velká rozmanitost atmosféry, která při shromážděních vzniká,

protože každý, ať z vedení shromáždění nebo z účastníků, má značný prostor, jak ji ovlivnit, respektive přispět k její kvalitě.

Jakkoliv je hlavní důraz na osobní přítomnost a prožívání shromáždění v našem společenství, vzhledem k tomu, že pražská Unitaria má také členy, kteří se ze zdravotních nebo jiných důvodů nemohou účastnit osobně, každé shromáždění je živě vysíláno po internetu: www.unitaria-praha.cz/shromazdeni/prenos.

Na shromáždění se běžně podílejí kromě duchovního i asistent duchovního, který je v obci zaměstnán, případně je zastoupen někým z širšího vedení obce (to jsou členové správního sboru a zástupci obce v ústředním správním sboru), druhý asistent, který vítá příchozí a dále se podílí na vedení shromáždění, externí profesionální hudebník, externí sbormistr na vedení zpěvu, pěvecký sbor tvořený členy obce, technik pro streamování a ovládání mikrofónů (zaškolení dobrovolníci); dále sem patří příprava sálu a občerstvení, tedy obsluha kuchyňky, po shromáždění opět úklid a příprava sálu na další programy komunitního centra.

Tato podoba shromáždění odpovídá intenzivní potřebě růstu – dává příležitosti členům aktivně se zapojit do činnosti, vytvářet to, co je základem života unitářského společenství. Ale především vychází z mnohaleté reflexe nad smyslem a účelem liturgického obsahu duchovního shromáždění. To znamená, že na jedné straně nemá být pouze sendvičovým slepencem částí programu, ale má odpovídat psychologii prožitku, tedy umožňovat prožití transcendentního přesahu v kulminaci jednotlivých složek, a současně se flexibilitou drží výzvy našich unitářských předchůdců, aby cokoliv je přežité a neslouží svému účelu, bylo nahrazeno něčím novým, smysluplným.

PETR SAMOJSKÝ – OŠS

Obec širšího společenství českých unitářů (OŠS) je svým založením atypická. Zajišťuje členům možnost být navzájem v kontaktu, osobně i vzdáleně, a nabízí unitářské programy především pro ty, kdo mají daleko do nějaké ze stávajících obcí anebo se činnosti tam

ze zdravotních nebo jiných důvodů nemohou účastnit. Z toho vychází i poněkud specifická liturgie našeho duchovního shromáždění. S každotýdenní periodicitou jsme je (zpočátku pod názvem Slovo na cestu) začali připravovat od ledna roku 2015 formou internetového vysílání. Postupně jsme došli k podobě současné, která má název Středník – to je tedy hlavní pilíř programů naší obce.

Středník je trochu zvláštní název; je odvozen od středy, dne konání, a zároveň času konání, v pravé poledne. Zároveň evokuje pomyslný střed našich životů, to když zpomalíme a pozastavíme se v běhu každodenní rutiny, abychom se setkali a duchovně osvěžili.

Středníkové shromáždění má dvě části. První je vysílaná po internetu, k tomu účelu máme vlastní stránku (www.sirsispoledenstvi.cz/programy/strednik), kde je vždy připraveno vysílání a zároveň tam jsou uložena shromáždění minulá. Tato část je uvedena invokací, po níž následuje krátký hudební předěl. Dalším bodem je zapálení kalicha a svíce vzájemného

propojení, uzavře jej opět hudba. Svíce vzájemného propojení je symbolem duchovního setkání navzdory vzdálenosti a dalším překážkám. Následuje promluva v časovém rozmezí 6–8 minut, v jejím závěru přichází středníková otázka – ta vyplývá přímo z tématu promluvy a je podnětem k rozjímání. Tuto hlavní složku shromáždění ukončí další krátký hudební vstup a celou první, vysílanou část shromáždění uzavřeme zhasnutím svíce vzájemného propojení.

Kalich ovšem hoří dále, protože shromáždění pokračuje – teď už jen pro ty, kdo jsou fyzicky přítomni. První píseň je doplněna responzivním čtením, pak je prostor pro sdílení názorů o tématu promluvy. Každý z účastníků svou reflexi může shrnout do jedné věty a jednoho slova či sousloví, které po sdílení s ostatními napíše na středníkovou stužku. Své stužky pak během hudebního doprovodu účastníci váží postupně jednu k druhé a vytvářejí tak osobitý dekor na středníkovém stole. Následuje zhasnutí kalicha a další píseň, shromáždění ukončí poděkování a benedikce.

Hořící plamen kalicha v ústředí NSČU v Praze. (Foto Matěj Čihák.)

Tyto dvě části shromáždění odrážejí podstatu OŠS – nabízet propojení na dálku a zároveň fyzický prostor k setkání a sdílení, jak je to jen možné. V našem společenství je to standard – vždyť i předsedu správního sboru máme v Norsku, místopředsedu ve Finsku a mnohé řadové členy kromě České republiky i na Slovensku a v jiných evropských zemích. Jsme na to zvyklí: fyzická vzdálenost zejména dnes, kdy můžeme využívat internet a další technické vymoženosti znamená jen to, že setkání na dálku není tak pěkné a milé jako osobní. Je to stále ryze české unitářství, po stránce duchovního sdílení při shromáždění provedené tak, jak to technologie umožňují.

Středník je výsledkem mnohaletého hledání a zkoušení různých možností a nápadů a jeho podoba nepochybně bude doznávat dalších změn. A to je dobře! Protože fyzická vzdálenost, stejně jako jakékoliv jiné další překážky, nám jsou nikoliv potíží, ale výzvou.

Důležitou částí poslání naší obce je i podporovat místní skupiny, to znamená pomáhat rozvíjet unitářství tam, kde se může scházet více zájemců, ale zatím to nestačí na vznik obce. V současné době tak kupříkladu podporujeme skupinu Husa-Paceřice. Shromáždění tam ve spolupráci s vedením skupiny organizujeme jednou měsíčně. Konají se jednoduše řečeno u jednoho velkého stolu ve světnici rodinného domu a mají podobu kruhu sdílení. Zapálíme kalich, proneseme invokaci a uvítání, a následuje sdílení myšlenek podle předem domluveného tématu. Setkání pak končí zhasnutím kalicha a benedikcí. Protože se nás schází jen 6–8, důraz dáváme na sdílení, pospolitost.

Obec širšího společenství je připravena vycházet maximálně vstřícně jakýmkoliv potřebám malých skupin, abychom jim poskytli zdroje, fundovanou pomoc, oporu a inspiraci v jejich organizaci duchovních shromáždění, jejichž podstatou a účelem je spíše lidská vzájemnost v duchu unitářských principů než propracovaná liturgie.

JARMILA PLOTĚNÁ – OUB

Mohlo by se zdát, že unitářství už svou svobodomyšlnou podstatou vlastně žádnou liturgii nemá. Ovšem není tomu tak a ani být

nemůže. Jestliže chápeme význam slova liturgie jako veřejné shromáždění podle tradice a pravidel konkrétního náboženství nebo církve, je zřejmé, že určitý řád či zvyklosti si dnešní unitářská shromáždění většinou zachovávají už od dob vzniku prvních českých unitářských obcí: světlo svíce nebo kalicha v čele shromáždění, duchovní promluva nebo inspirační slovo v poetické či symbolické podobě, hudba, společný zpěv, případně rezponzivní čtení a jiné prvky. Také uspořádání prostor užívaných k našim shromážděním bývá svým způsobem podobné: velký nebo menší sál či místnost s místy k sezení, orientace ke zdroji živého světla, plamínku ohně, případně více světel zapalovaných účastníky, znak NSČU, motiv slunečnic, hudební nástroje, obrazy, povzbudivé barvy, vstřícné prostředí.

Toto jsou však vnější znaky liturgie a jejího prostředí. Více než toto je pro unitáře důležitý význam a důvod toho, co nazýváme shromážděním nebo liturgií. Naše náboženská společnost nestanoví svým členům žádnou povinnost se liturgie zúčastňovat ani neslibuje za účast jakékoliv výhody v teologickém smyslu.

Na člena často nepřítomného na shromáždění není nikterak nepříznivě pohlíženo, neboť může se svou obcí spolupracovat v jiných oblastech, například účastnit se meditací a dalších programů, podporovat obec manuální pomocí, publikační činností nebo v oblasti sociální.

Právě tento svobodomyšlný přístup k účasti na liturgii klade velké nároky na chápání její podstaty a jejího vlastního smyslu. Domnívám se, že v souvislosti s liturgií, v unitářství více než v jiných náboženstvích, vyvstává naléhavěji otázka „proč“ a s ní i otázka po jejím důvodu a původu. Kdy a proč člověk začal opakovaně provádět určité obřady, používat symboly a proč se k nim v určité dny po léta, někdy i celý život vracel, proč byly pro člověka tak životně důležité? Je zřejmé, že tady šlo o něco více než „pouze“ o setkávání se s určitým společenstvím nebo prezentaci svého náboženského vyznání a sociálního postavení či příslušnosti k národu, i když tyto důvody měly v minulosti a mají dodnes svoji významnou platnost.

To však není podstata liturgie a s ní spojeného rituálu, obřadu, ceremonie, tedy posloup-

nosti činností, jednání osvědčených minulostí, tradicí. A tu jsme, tuším, u podstaty věci. Můžeme si tedy představit, že jestliže „religio“ ve významu náboženství můžeme chápat jako „navazování uzlů“, svazování do smysluplného tvaru, tedy ve starověku mostu, po kterém se dá přejít na druhou stranu, tedy vytváření něčeho, co dává smysl, zachováváním kontinuity tradice, jejím stálým podněcováním k životu, začneme chápat plamen našeho kalicha nebo svíce rozžítý opakovaně každý týden v určitý den a v určitou chvíli v mnohem hlubším a posvátnějším smyslu než jenom jako zvyk či jistý pořádek v programu obce.

Pak nám začne tento týdenní obřad zapadat do kruhu rok co rok se opakujících svátků a významných dnů. Tak k tomu došlo spontánně v brněnské obci, takže vlastně nevíme, zda má větší váhu skutečnost jistého opakujícího se pořadu našich shromáždění, tedy zapalování našeho centrálního symbolu kalicha, nebo spíš opakující se svátky a události v rámci roku.

Pro brněnské unitáře je zřejmě výraznější spíš opakující se kruh svátků během roku, neboť jednotlivá shromáždění jsou přizpůsobena právě aktuálnímu významu konkrétního dne nebo svátku. Tak vznikly naše malé slavnosti, kdy si přinášíme věci a symboly aktuálně k významu toho dne, významnější slavnosti, jako je novoroční Via lucis – Cesta světla, první shromáždění na začátku nového roku, se svíčkami individuálních přání a bilancováním, vánoční slavnostní shromáždění s pohoštěním, velikonoční shromáždění a Květinová slavnost.

Rituál těchto shromáždění bývá bohatší, někdy i s rezponzivním čtením a obvykle doprovázený zpěvem souboru Musica Regina nebo též hudbou a zpěvem našich hostů.

Obvykle při shromážděních navazujeme na původní unitářskou tradici úvodní a závěrečnou meditací nebo závěrečným „slovem do příštích dnů“ při zhasínání plamene. Často míváme i chvíli pro tichou meditaci a aktuálně pro připomenutí starostí našich přátel. V naší obci též nechybí diskuse po shromáždění, neboť je třeba vše důkladně, většinou u čaje či kávy probrat a také si sdělit zážitky a dojmy z uplynulých dní nebo se poradit, kde a jak by bylo třeba pomoci. Po našem shromáždění je též možno si půjčit duchovní literaturu, kterou je naše obec velmi dobře zásobena.

LUDEK PIVOŇKA – OUP

Duchovní shromáždění v OUP vychází především z české unitářské tradice a je postaveno na textech českých unitářských autorů, především N. F. Čapka. Určitý základ plzeňské liturgie jsem převzal v roce 1999 od sestry Jiřiny Chudkové, která v té době byla laickou kazatelkou. Co se mi líbilo, to jsem ponechal, ostatní jsem nahradil novými texty a symboly. Plzeňská liturgie má pevnou podobu, mění se pouze písně, hudba, slova k zamyšlení a promluva. Cílem tohoto shromáždění je poučení, povzbuzení a duchovní osvěžení. Koná se jednou týdně, a to v pondělí od 17.00.

Anketu sestavil Matěj Čihák.

Liturgie duchovních shromáždění v raných dobách českého unitářství

Kristýna Ledererová Kolajová

ÚVODEM

Občas se i v současné době v NSČU setkáváme s názorem, že do původní tradice českého unitářství některé liturgické prvky typického unitářského „sendvičového“ duchovního shromáždění nepatří a byly k nám „umělé“ importovány ze zahraničí až po sametové revoluci. Podle těchto představ je jediným tradičním základem našeho shromáždění promluva, spíše však typologicky pojatá jako přednáška, k ní občas čapkovské písně, možná čtená meditace – a vše ostatní je nepůvodní, roubované dlouho poté, co české unitářství vzniklo.

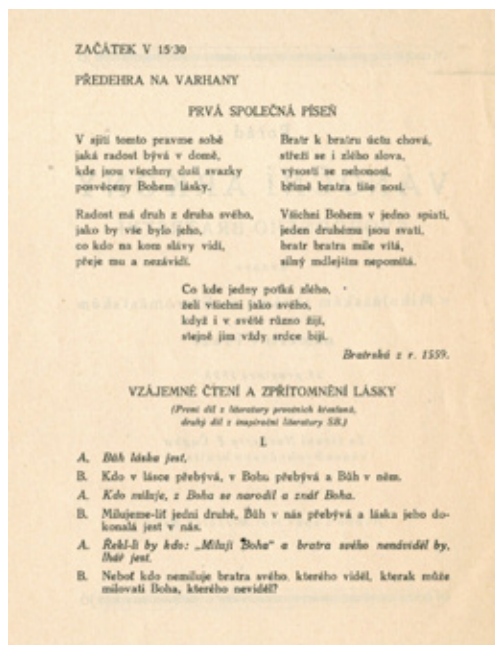
Tento poměrně zásadní omyl může mít dva kořeny vzniku. Jedním je fakt, že v běžně dostupné literatuře¹ o českém unitářství předválečných dob opravdu až na jediný mně známý případ není publikováno nic, co by svědčilo o opaku. Jinými slovy, žádný z autorů se tehdy nezabýval popisem liturgie shromáždění, natož jejími konkrétními prvky. Publikovány máme v podstatě pouze promluvy, zato pravidelně a hojně.

Dalším zdrojem onoho mylného přesvědčení může být i to, že v dobách od nástupu komunistické strany k moci až do pádu jejího totalitního režimu v našem státě (tedy v podstatě dlouhých čtyřicet let) pojetí našeho shromáždění pod tlakem okolností i kvůli absenci dobře vyškolených a vzdělaných unitářských duchovních postupně upadalo, až opravdu skončil redukován do formy jakési přednášky. Pamětníci těchto složitých časů ještě žijí,

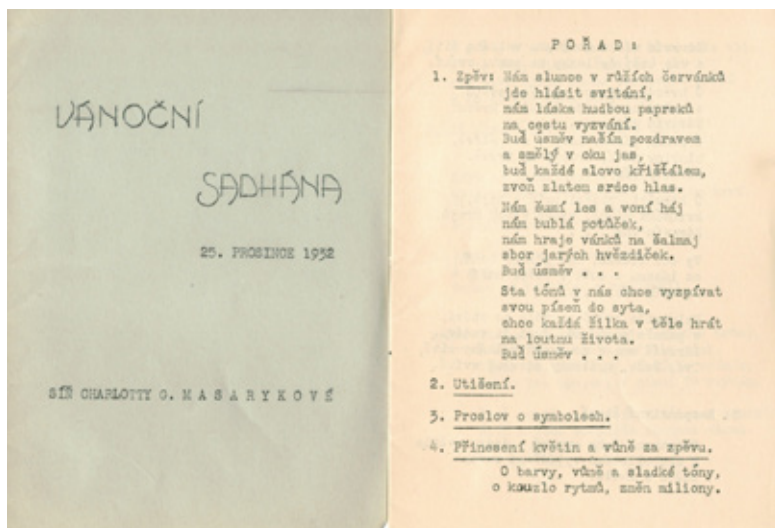
1 Mezi ně počítám zejména měsíčník *Cesty a cile*, jenž je ve všech jiných ohledech velmi důležitým, cenným a autentickým zdrojem dat o českém unitářství, a také neperiodické publikace, které v našem nakladatelství v prvních dvou desetiletích existence vycházely.

ale až na pár výjimek nemohli osobně zažít onu předválečnou svobodnou dobu rozkvětu našeho hnutí. Vycházejí-li tedy z vlastní zkušenosti, nelze se jejich mínění divit.

Skutečnost je ale naštěstí mnohem pestřejší a bohatší, než se může v tomto úhlu pohledu jevit. Když jsem se před lety poprvé setkala s tímto názorem, tedy že naší tradicí je pouhé pronesení „přednášky“, nechtělo se mi tomu moc věřit. Norbert Fabian Čapek byl osobností, které záleželo na prožitku, věnoval se (minimálně z hlediska psychologie a emocí) možnostem působení společenství na jednotlivce, a nadto znal tehdejší unitářská

Z rozpisu programu vánoční arkony, první strana brožurky, 1922.
(Všechny fotografie pocházejí z archivu NSČU.)

Z rozpisu programu vánoční sádhany, titulní a první strana, 1932.

shromáždění v USA. Že by se výhodám, které s sebou nese pestrost v liturgii, vyhýbal? Zjistit víc o tom, jak to skutečně bylo, znamenalo věnovat se především archivním pramenům.

Na jejich základě můžeme popsat liturgii našich shromáždění v raných dobách o něco objektivněji, byť jejich neúplnost nedovolí učinit zcela kompletní závěry.²

PRVOTNÍ VIZE – PŘED USTAVENÍM SVOBODNÉHO BRATRSTVÍ

Čapek se promýšlení představ o tom, jak by nově budované duchovní společenství mohlo vypadat, včetně podoby bohoslužeb, prokazatelně věnoval již před založením Svobodného bratrství. Minimálně máme v archivu dochovaný jeden koncept jeho úvahy na toto téma z doby před ustavující schůzí – a ten dokazuje, že působivost shromáždění na smyslové vnímání a neotřelá podoba liturgie pro něj byly důležitým tématem. Toto si Čapek v kusých poznámkách zapsal:

„Vprostřed ozářený strom neb květina; hudba za oponou, skrytá. Vůně indických příprav.

Měněná světla pro různé situace:

- 1. utišení: oblohově modrá

2 Vycházet můžeme jen z torzálně dochovaných dokumentů, zejména letáčků k jednotlivým programům. Ty se pro některé roky ve Svobodném bratrství vůbec netiskly. V jiných byly naopak vydávány poměrně četně (což ale ještě neznamená, že se nám dochovaly).

- 2. nadšení: slunečně žlutavé, zlaté

- 3. naděje: zezeň přírody

Občasné vstávání, skloneň. České zpívané litanie. Čtená řeč / proslov; vybraná čtení. [...] Kdo chce, přinese květinu a vezme si ji domu. Co nejvíc květin.

Vzít pro první bohoslužby materiál daný: písně Svobodného bratrství; modlitby, čtení vybraná.³

Co z toho lze vyčíst? Hned z úvodu je zjevná důležitost podnětů pro četné smysly: uvažuje o práci s vůněmi, barvami, hudbou i s aktivním zapojením účastníků do určitých částí shromáždění. Z pěti smyslů v podstatě chybí jen zapojení chuti. To je hodně vzdálené od pouhého řečnického nabízení informací k zamyšlení. Je ovšem pravda, že v praxi se zpočátku Čapek tak daleko rozhodně nedostal – a mělo to pravděpodobně své praktické důvody.

PRVNÍ LÉTA A UTVÁŘENÍ SPOLEČENSTVÍ (1922–1928)

Zejména v prvních letech, to je cca v letech 1922 až 1925, se Čapek a s ním služebně velmi mladé vedení Svobodného bratrství orientovali především na rozšiřování členské základny a šíření povědomí o novém hnutí.

3 Archiv NSČU, kart. 33, Čapkův návrh bohoslužebného shromáždění, volný list, rukopisné poznámky (nedat., před založením SSB).

Tomu odpovídal styl programů. Shromáždění byla především „náborová“, proto byl hodně dominantní přednáškový formát a také vcelku konfrontační rétorika (tedy zaměřovaná na srovnávání „našeho“ novátorského přístupu a tradičních náboženských, v drtivé většině křesťanských přístupů). Bylo potřeba zaujmout potenciální členy, vymezit naše místo. K tomu logicky nemohla zdaleka tolik napomáhat liturgie, jako mohla být výrazně úspěšná právě veřejná rétorika.

Teprve s tím, jak se členská základna rozšiřovala a zároveň navzájem více poznávala a sžívala, začalo vedení Svobodného bratrství v souladu s promyšleným Čapkovým řízením organizace a s jeho jasně předávanou vizí přesouvat postupně těžiště směrem k práci na budování funkčního, vzájemně provázaného společenství. To zjednodušeně řečeno znamená pozvolný přechod od rétoriky ozřejmující, co jsme a co nejsme, k hloubce sdíleného prožitku jako skutečně spirituálního a také tmelícího prvku. Toto období bych na základě archivních pramenů dochovaných k pojetí našich programů, k prvním důležitým pokusům o systematické vzdělávání členské základny i k pojetí organizování celého společenství vymezila zhruba lety 1926 až 1928.

Na jeho sklonku se podle mého názoru dostáváme již k vrcholné fázi rozvoje českého předválečného unitářství, co se týče početnosti a rozmanitosti koncepčně pojímaných programů, a také k výraznější tvůrčí práci s formátem duchovního shromáždění. (Což, jak je výše nastíněno, Čapek nevymyslel nikterak „za pochodu“, ale od počátku k tomu vědomě směřoval, jen postupně volenými kroky, kterými z dnešního pohledu velice přesně a citlivě reagoval na každou aktuální vývojovou situaci našeho společenství.) V roce 1928 jsme postupně dospěli k zavedení liturgie, jak ji v podstatě známe dnes: v „sendvičové“ formě, s pestrou paletou prvků, s nimiž jde v rámci shromáždění pracovat hodně volně a podle potřeby je přeskupovat, vypouštět i množovat s ohledem na příležitost, k níž se shromáždění koná, a aktuální situaci uvnitř společenství, jemuž je liturgie určena.

Pro úplnost je třeba dodat, že takto máme doložena jen (některá) shromáždění v Praze,

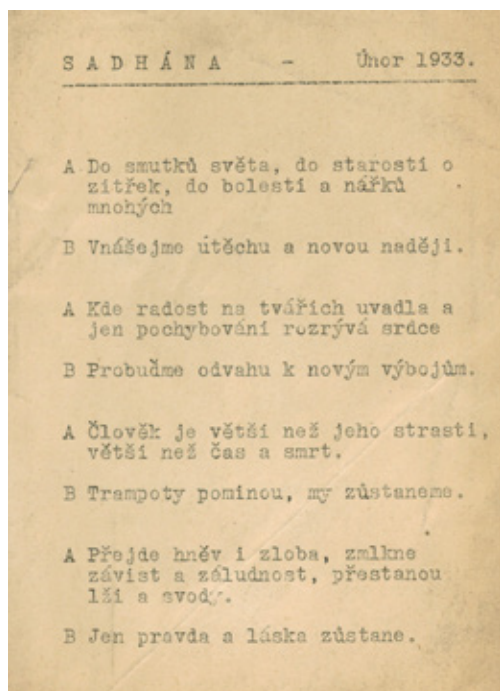
nikoli v odbočkách, kde se situace vyvíjela s určitým časovým zpožděním a většina z nich se v té době ještě nacházela ve fázi „náborové“. Navíc o samotné liturgii shromáždění v odbočkách v průběhu 20. let nemáme archivní doklady potřebné k bližšímu popisu situace. Důležité je uvědomit si také, že shromáždění se mimo Prahu v daném období nekonala zdaleka tak pravidelně a četně jako v hlavním městě – v lepším případě jednou za čtrnáct dní, ale vesměs pouze jednou měsíčně. To je pro intenzivní, cílenou práci s liturgií nedostačující. A ani v Praze se nedá na základě pramenů, jež máme k dispozici, hovořit o standardu, ale rozhodně lze s určitostí říci, že takto bohatě pojímaná liturgie nebyla při shromážděních výjimečná. Pojdme se na ni podívat podrobněji.⁴

OBDOBÍ PRVNÍHO ROZKVĚTU ČESKÉ UNITÁŘSKÉ LITURGIE (1928–1935)

S velkou dávkou jistoty můžeme říct, že poprvé ve Svobodném bratrství byla komplexní záměrná práce s pestřejší škálou liturgických prvků uplatněna při shromáždění u příležitosti vánočního času 25. prosince 1928 v chrámu sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí. Máme zachovaný jak celý rozpis jeho průběhu (formou čtyřstránkového tištěného letáčku pro účastníky), tak i strojopisnou informaci jednoho z účastníků z počátku ledna 1929, kterou se vyplatí citovat, jelikož leccos k novému pojetí práce s liturgií ozřejmuje:

„O Vánocích měli jsme v Mikulášském kostele slavnostní shromáždění, které se svým programem poněkud lišilo od dosavadních shromáždění konaných v Mikulášském kostele. Zpřítomněním lásky nazval bratr Čapek vzájemné čtení, které předcházelo obvyklému kázání, a jak svým hluboce náboženským obsahem, tak i způsobem přednesu – účastníci četli střídavě s přednášejícím vybrané myšlenky naší živé bible – zůstavilo ve všech hluboký

⁴ V následujícím textu jsou úmyslně vynechány Květinové slavnosti a jejich liturgie, protože ty byly od počátku zcela specifické jak co do průběhu samotného shromáždění, tak i vzhledem k výjimečnému postavení v rámci liturgického roku. K jejich pojetí máme dostatek pramenů a možná si zaslouží v našem časopise tento rok (stý rok od konání první Květinové slavnosti) samostatnou studii.

Začátek rezponzivního čtení z únorové sádhany, 1933.

dojem. K tomuto shromáždění byly vydány zvláštní programy s příslušným čtením a na nich bylo shromáždění označeno poprvé novým slovem arkona. Naše shromáždění jsou vlastně bohoslužbami jistého druhu, leč aby tomuto běžnému výrazu nebyl snad pokládán obvyklý církevní význam, budeme od nyníjska označovat všechna svá shromáždění staroslovanským výrazem arkona, jemuž dáváme zároveň novou náplň.⁵

Uvést tento pramen je důležité i proto, že v oficiálním veřejném zdroji, *Cestách a cílech*, se v informacích o průběhu stejné akce nedočteme zřehla nic o tom, že bylo použito rezponzivní čtení (první nebo minimálně jedno z prvních ve Svobodném bratrství), ani o zavedení termínu arkona do našeho unitářského jazyka. Je zde napsáno pouze to, že tohle shromáždění bylo pro mnohé účastníky velkým překvapením, že se jednalo o první pokus vytvořit protíváhu Květinové slavnosti

ve vánočním čase, že k němu byl vydán tištěný program a všichni odcházeli pohnuti. Informace tu končí poněkud krypticky: „Jen tolik má tímto býti řečeno, že si tvoříme a dále hodláme tvořit nové a dokonalejší projevy svého kolektivního náboženského citění.“⁶

Kromě již zmíněného rezponzivního čtení, rozděleného v rámci průběhu shromáždění na dvě části, byly zařazeny dvě společně zpívané písně, několikrát samotná hudba bez zpěvu (obojí vedené sbormistrem Miroslavem Ezopem), Čapkova promluva (označená v programu jako proslov) a modlitba. Zahájení i zakončení patřilo varhanám. Když si to představíte, je to již liturgie obsahem i skladbou do značné míry podobná tomu, co používáme v klasickém pojetí dnes. Pravda, chybí zapalování a zhašení kalicha, protože ten v unitářském prostředí ještě neexistoval ani jako symbol, natož jako liturgický prvek, a nenajdeme tu ani žádné dynamické aktivní zapojení účastníků typu svíčky sdílení či obdobné. Nicméně z Čapkovy úvahy o zamýšleném pojetí bohoslužeb (citované výše) i z průběhu Květinových slavností od jejich počátků víme, že ani toto Čapek nevynechával a uměl s tímto prvkem pracovat.

Pojem arkona byl od té doby ve Svobodném bratrství běžně používán (to ostatně dokládá i stejné pojmenování síně bývalé měšťanské kaple v Karlově ul. 8, v novém sídle naší organizace, k němuž došlo někdy během roku 1929). Ovšem v dalších letech jej v označení minimálně některých shromáždění nahradil ještě jiný termín, taktéž vypůjčený z neabrahámovských náboženství: sádhana (tehdy ve Svobodném bratrství psáno sadhána), což v sanskrutu označuje každodenní duchovní praxi, ale u nás to opět znamenalo v podstatě bohoslužbu.

Není přesně jasné, od kdy se jim začalo říkat sádhany. První, kterou jsem takto popsanou v archivu objevila, je vánoční, z roku 1932.⁷ Také si na základě archivních pramenů dovolím

6 Ze svobodného bratrství, *Cesty a cíle* 7, 1929, č. 1, s. 7.

7 Archiv NSČU, kart. 13, čtyřstránkový sešitý program s deskami, Vánoční sádhana, 25. prosince 1932.

5 Archiv NSČU, kart. 81, pamětní kniha, rok 1929, vlepěný strojopis, s. 1.

odhadnout, že jako sádhana bylo označováno jen jedno shromáždění v měsíci, protože byt nejsou přesně datovaná, nesou měsíční označení (novoroční sádhana, sádhana únor atd.).

Pro nás je ale neméně důležité, že dochované programové rozpisy těchto sádhán potvrzují kontinuální používání „sendvičového“ typu shromáždění včetně již typických prvků, jako jsou rezponzivní čtení, zjevně připravovaná duchovními „na míru“,⁸ práce s květinami během shromáždění (při významnějších příležitostech se tento prvek objevuje i mimo Květinové slavnosti), společný zpěv, čtená meditace, hudba a rovněž využití varhan pro některé samostatné vstupy. Nejpozději od konce roku 1932 (předtím pro to nemáme zachované doklady) se běžně ve shromážděních objevuje také další prvek, a to je tichá meditace, zapisovaná do programu jako utišení nebo ztišení. Středobodem zůstává promluva, stále uváděná jako „proslov“.

Pojďme ještě trochu pozornosti věnovat řazení jednotlivých liturgických komponentů, protože i to je pro vyznění liturgie zásadní faktor. Podle všech dochovaných programů probíhalo zahájení shromáždění v popisovaných dobách vždy písni (někdy varhanní hudbou a po ní písni). Koncem 20. let bývala promluva zpravidla řazena zhruba do poloviny shromáždění (až po rezponzivním čtení) a byla rovnoměrně obklopena ostatními prvky. Rezponzivní čtení řazené do přední části vyvažovala po promluvě čtená meditace.

Prvek ztišení se od doby, kdy byl nově včleněn do liturgie, pravidelně objevuje zařazený v úvodu, po přivítání a úvodní písni. Vždycky, když byl použit, následovala promluva hned po něm – tichá meditace měla účastníky zklidnit a jejich mysl pomoci zkoncentrovat na pozorné vnímání promluvy. To zároveň znamená, že se promluva přesunula hned do první poloviny celého shromáždění. Po ní pak násled-

oval interaktivní prvek určený pro všechny přítomné (pokud byl zařazen), rezponzivní čtení a další píseň či písňe (jedna až tři, podle délky, významu a příležitosti daného shromáždění). Nebylo neobvyklé, že rezponzivní čtení probíhalo na pokračování a jeho jednotlivé části byly prokládány právě písňemi – to podle mě jen ukazuje, jak velký význam byl tvůrčí práci s rezponzivním čtením v těchto dobách přikládán. Čtená meditace se v tomto pojetí shromáždění pak přesouvala až na závěr shromáždění, po ní už nenásledovalo nic jiného než varhany. Při výjimečnějších příležitostech, ale zdaleka ne vždy, se objevovalo v rozpisech také čtení – z různých zdrojů, od Nového zákona přes Čapkovy spisy až po zcela nenáboženské texty. Toto vše lze zobecnit pro roky 1932 až 1935, pro další už nám prameny zase chybí.

Zajímavý je i detail ohledně názvosloví. Zatímco v prvním dochovaném podrobném rozpisu shromáždění (z roku 1928) je ještě uveden pojem modlitba (ale předpokládám, že ve smyslu unitářské meditace), který ostatně Čapek užil i ve své úvaze o budoucí liturgii

Úvodní stránka programu velikonoční sádhany, 1933.

8 Máme takto z předválečných let zatím nalezeno dochovaných devět programových brožurek či letáčků, které obsahují rozepsané rezponzivní čtení, jedno další je pak (jako jediné) otištěno v *Cestách a cílech* (12, 1934, č. 5, s. 65n.) – a každé z nich je jiné, byt čtení z vánoční sádhany 1932 a novoroční 1933 mají stejný motiv (barvy) a obsahové vyznění, nicméně jejich texty se liší.

před založením Svobodného bratrství, ve všech dalších rozpisech se již objevuje jen termín meditace. A zatímco v tomto typu pramenů je to bráno opravdu důsledně, v materiálech pro děti nedělní školy, které měly své vlastní letáčky i brožurky se sbírkami textů, se vyskytují pojmy modlitba i meditace. V dochovaném archívním konvolutu textů pro potřeby dětí (od třicátých let do roku 1950 včetně jedné sešitkové sbírky) jsou užívána obě pojmenování pro texty troufám si říct úplně stejné struktury i vyznění obsahu, byť pro úplnost je nutné říct, že označení meditace převažuje. Stejně tak nesystematicky se oba termíny objevují pro stejný typ textů v týdenních kalendářích Svobodného bratrství.

ZÁVĚREM

Tento příspěvek k liturgii našich shromáždění v raných dobách rozhodně není vyčerpávající. Jde o pouhé nahlédnutí do této sféry každodennosti života Svobodného bratrství a rané fáze vývoje NSČU, které je limitované jednak nedostatkem kontinuálně dochovaných zdrojů pro vytvoření uceleného obrazu, a jednak také jejich úzkou typovou skupinou. Tištěné a strojopisné rozpisy shromáždění, z nichž jsem čerpala především, nevypovídají vůbec nic o atmosféře a účinku na společenství, ani o záměrech, s nimiž je Čapek i další duchovní připravovali. Pro doplnění této sféry bychom potřebovali ještě jiný druh pramenů, třeba vzpomínky přímých účastníků, osobní přípravy duchovních, zázna-

my z jednání vedení organizace o těchto věcech, pokud se vůbec děly, a podobně. K tomu všemu máme jen poměrně kusé informace, byť i za ně jsme samozřejmě vděční a hodně pomohou k vytvoření alespoň rámcové představy. Taktéž nám chybí prameny k tomu, abychom mohli s jistotou říci, zda se ona popsaná liturgie týkala jen některých mimořádných shromáždění, nebo zda byla v některém období používána pravidelněji (například u každého prvního shromáždění v měsíci, což máme zčásti doloženo třeba pro rok 1933) či zcela běžně.

Co ovšem považuji za klíčové poznání, které se dá bez jakýchkoli pochyb odvodit i z těch dobových materiálů, jež máme k dispozici, je, že naše dnešní pojmání liturgie není žádný novodobý import, ale naopak dokonale ve všech ohledech navazuje na cestu, kterou prošlapali naši předchůdci už ve 20. a 30. letech minulého století. Již tehdy se v naší Unitarii velmi tvůrčím a zároveň hluboce promyšleným způsobem pracovalo se „sendvičovým“ pojetím shromáždění, jak ho známe z anglofonního světa, už tehdy nechyběly žádné z klasických unitářských liturgických prvků, které používáme dnes; vyjma zapalování a zhasínání kalicha, které ve světovém unitářství vzniklo a rozšířilo se v něm až po druhé světové válce. Myslím, že si tehdejší unitáři zaslouží naši úctu ohledně toho, jak nadčasový způsob koncipování duchovních shromáždění tehdy pro nově formované české unitářství volili.

Responzivní čtení raných unitářů

Bůh je láska

BŮH JE LÁSKA

Kdo v lásce přebývá, v Bohu přebývá a Bůh v něm.

Kdo miluje, z Boha se narodil a Boha zná.

Jestliže milujeme jedni druhé, Bůh je v nás a je v nás jeho dokonalá láska.

Kdo by řekl miluji Boha, ale svého bratra by nenáviděl, je lhář.

Neboť kdo nemiluje svého bratra, kterého vidí, jak by mohl milovat Boha, kterého nevidí?

Proto především mějme opravdovou lásku jedni k druhým.

Snášejme jeden druhého a odpouštějme si navzájem.

Buďme bratrskou láskou jeden k druhému naklonění. Láska bližním zle neučiní.

Láska je trpělivá, nezávidí, nesmýšlí zle, neraduje se z nepravosti, raduje se v pravdě.

Lásko, kde je tvá svatyně a jaké jsou k ní cesty?
Jsi v nás, chodíš cestami víry v člověka.

Lásko, jak tě oslavíme a kterému jménu zasvětíme tvou památku?

Oslavíme tě jménem lidskosti a tvá přítomnost v nás nás posvěcuje.

Lásko, kdy ses zrodila, odkud přicházíš a kdo jsou tvoji kněží?

Rodíš se od věků v každém znovu, a kdo tě má, je knězem Nejvyššího.

Lásko rodičů a dětí, bratří a sester, přátel a každého, kdo slouží člověku:

Zůstávej s námi a rozhovňuj se v nás!

Lásko, pro kterou z nízkého vyrůstá vznešené, ze smutků radost, ze zápasů vítězství a ze smrti život:

Jsi smyslem žití, jsi světlem na cestách a silou vítězů.

Byla jsi tajemstvím velkých Mistrů a buditelů lidstva.

Z jejich životů tvá záře proniká lidstvem.

Jsi sluncem všech Vánoc, jsi betlémskou hvězdou, byla jsi matkou každého Krista a každého Křišny, jsi jedinou spásou všech dcer a synů této Země.

Tobě se oddáváme, tobě zní naše zpěvy, ty každou službu činíš bohoslužbou.

(Vánoční arkona, prosinec 1928)

ČERVENOU KRVÍ

Červenou krví je živo naše tělo. Ať je vždy čistá a zdravá, aby živý chrám ducha udržovala svěží a ke službě Bohu pohotová.

Ať zdravý duch má zdravé tělo!

Když se nám nedostávalo lásky, byla svoboda vykupována prolitou krví. Člověk povstal proti člověku a bratr proti bratru.

Jsmo všichni z jedné krve a jednoho ducha. Buďme si bratry a sestrami.

Oranžová je barva slunce. Naše nálady budete prosluněné a prozářené paprsky lásky a radosti!

Oddáváme se slunečním náladám!

Paprsky slunných dnů ať vzpomínkami hřejí i za noci!

Každá noc je cestou k ránu, po ní září nový den.

Žlutá je barva myšlenky a pravdy. Myšlenka vítězí. Ať pravé a pravdivé myšlení je u nás domovem.

Oddáváme se pravdě v myšlení i jednání.

Mysleme myšlenky nové a životodárné, myšlenky, z nichž se rodí činy.

Svobodným myšlením krácejme ke svobodě a bratrství!

Zelená je barva přírody. Naše je příroda a přirozenost, naše je mládí, naše je zeleň tvůrčího života.

Oddáváme se tvůrčímu životu.

Chceme krásně žít, chceme silně žít a do konce vítězit!

Pěstujme umění velkého života!

Modrá je barva klidu. Klid modré oblohy. Klid srdce a očí. Klid vyrovnaného nitra.

Budiž naším klidem.

Kudy půjdeme, ať vane mír.

S klidem a úsměvem půjdeme vpřed.

Fialová je barva služby a oběti. Jsme dědici bezpočetných služeb a obětí nejlepších synů

a dcer lidských. Uctíme jejich památku novými službami a obětmi.

Tak se staň!

Dříve pro své přesvědčení umírali.

My pro pravdu a lásku chceme žít!

Bílá je sladěním všech barev, symbolem plného života a vtělením Boha v lidech. Chceme žít všemi šlechtnými vztahy a všemi projevy krásného života. Do našeho bratrství chceme vnášet vše, čím bychom je mohli plněji žít.

Jsmo božími dětmi.

Vše, co je dobré, krásné a pravdivé, budiž u nás domovem.

Oddáváme se pravdě, dobru a kráse.

(Vánoční sádhana, prosinec 1932)

ČERVENÁ JE SYMBOLEM SVOBODY

Červená je symbolem svobody, boření přežilého a člověka nedůstojného. Když se nedostávalo lásky, byla svoboda vykupována prolitou krví.

Jsmo všichni jedné krve a jednoho ducha.

Budme si bratry a sestrami.

Oranžová je barva sluníčka a životního optimismu: naše nálady buďte vysluněné a prozářené paprsky lásky a radosti.

Oddáváme se slunečním náladám.

Žlutá je barva myšlenky, plánování, samostatnosti. Myšlenka vítězí. Ať myšlení pravé a pravdivé je u nás domovem. Mysleme myšlenky živé a životodárné. Myšlenky, z nichž se rodí činy.

Svobodným myšlením krácejme ke svobodě a bratrství.

Zelená je barva přírody a mladistvé svěžesti. Naše je příroda a přirozenost, naše je zeleň tvůrčího života.

Chceme krásně žít, silně žít a do konce vítězit.

Modrá je barva klidu, naděje a očekávání. Klid modré oblohy, klid srdce a očí, klid vyrovnaného nitra budiž naším klidem. Kudy půjdeme, ať vane mír.

S klidem a úsměvem a s nadějí na lepší svět půjdeme vpřed.

Fialová je barva služby a oběti. Jsme dědici bezpočetných služeb našich předchůdců. Uctíme jejich činy novými službami a novou obětavostí bez ohledu na zisk a slávu.

Dříve pro své přesvědčení umírali, my pro pravdu a lásku chceme žít.

Bílá je sladěním všech barev, symbolem plného života a vtělením Boha v lidech. Chceme žít šlechtnými vztahy a všemi projevy krásy. *Vše dobré, krásné, pravdivé budiž u nás domovem.*

(Novoroční sádhana, 1933)

VESMÍRNÁ LÁSKO

Vesmírná láska, která rozněcuješ život ve všem, čeho se dotýkáš. O tobě mluví kvítka, které rozvíjí svůj květ v záři sluneční, tebe opěvuje hlas skřivánka, tebou živ je člověk.

Září tvých paprsků chceme naplnit svou duši.

Živote věčný, který vše naplňuješ a který se projevuješ všude, jak v hlubinách moří, tak i na nejbudálenějších sluncích. Ty, jenž nikdy nezanikáš, ale vždy vytváříš nové formy projevů.

Bud' náplní našeho života a vyznívej písní vítěznou v naší pozemské dráze.

Myšlenko tvůrčí, z tebe se rodí každý čin. Dřív, než svět stál ve svých základech, ty jsi byla u vědomí nejvyššího tvůrce. Ty jej provázíš při jeho věčném tvoření.

Bud' nám podnětem k tvůrčímu životu a k budování lepšího světa.

Duše všehomíra, tebou živ je každý tvor. Ty jsi ten věčný oheň, v němž se sbíhají paprsky všech světél. Tvoji září je osvětlena svatyně našeho života.

Z tvých ohňů vyšlehl plamen i paprsek našeho bytí. Kež osvětluje dráhu našeho života.

Dobro, ty jsi tou světlou stránkou jsoucna. Ty jsi ta síla proměňující nenávisť v lásku. Ty jsi ta síla otevírající lidská srdce.

Kež by dobrota srdce vedla člověka k člověku a lidstvo k bratrství.

Kráso vesmírná, kde jsi ty, tam Bůh prozrazuje svou tvůrčí činnost. V tobě jsou uloženy počátky i konce všech krás. Objevuješ se ve sněhové vločce, zrcadlíš se v krůpěji rosy. Barva, tvar a tón jsou tvým šatem.

Bud' přítomna v každém našem počínání, ať se umíme zdokonalovat tak, aby naše osobnost byla projevem krásy.

Pravdo, na tvých základech spočívá vše dobré. Bez tebe se vše hroutí a mizí. Národy tě

od nepaměti hledaly s vědomím, že ty jsi ta pravá cesta k vědění, spravedlnosti a štěstí.
S pravdou chceme jít, v pravdě žít, pravdu smělé vyznávat a s pravdou vesele umřít.

(Sádhana, leden 1933)

OSLAVME

Oslavme dvanácté výročí Svobodného bratrství novým náparem k jeho prohloubení a rozšíření. Vyladíme a povznesme mysl a srdce, aby nové zdroje síly se otevřely.

Dáme se do práce láskou a nadšením a zasvětime všechny síly snahám a úkolům Svobodného bratrství.

Každý z nás je božím dělníkem, každého volá Bůh k nástupu, na každém záleží.

(jaro 1934)

DO SMUTKŮ SVĚTA

Do smutků světa, do starosti o zítřek, do mnohých bolestí a nářků
vnášeje útěchu a novou naději.

Kde radost na tvářích uvadla a jen pochybnosti rozrývají srdce,
probudíme odvahu k novým výbojům.

Člověk je větší než jeho strasti, větší než čas a smrt.

Trampoty pominou, my zůstaneme.

Přejde hněv i zloba, zmlkne závist a záludnost, přestanou lži a svody.

Jen pravda a láska zůstane.

Lidstvo najde cestu ke svobodě a bratrství, k míru a dobré vůli všech ke všem.

Tou cestou chceme již dnes jít a druhé na ni zvát.

Nikdo nebude trpět nevině, nebude bída a nemoci. Pomine útlak a všechno násilí.

Člověk se bude všude potkávat s Bohem a služba bližnímu bude bohoslužbou.

Tužbo nejlepších dcer a synů této země, přijď tvá říše lidskosti, skuteční se tvá vůle, ať chléb vezdejší má každý, ať lidé si navzájem odpouštějí svoje viny, ať neuvádějí sebe ani své děti do nového vraždění.

K tomu chceme napomáhat. Tak se staň!

(Sádhana, únor 1933)

ODDEJME SE RADOSTI

Oddejme se radosti z nového života, který proudí přírodou a prochvívá tělo i duši novou

touhou po činech a obrodné práci.

Tu radost budeme pěstovat a budit nadšení k novým činům.

Oddejme se radosti nad krásou barev a tvarů, které ze své bohaté náplně vydává příroda vůkol.

Ať roste radost z viděné a chápané krásy. Ať vše kolem, čeho se dotkneme, stává se krásnějším a radostnějším.

Oddejme se klidu vprostřed neklidu světa. Ať pohled do tajů přírody utiňuje zneklidněné srdce, ať vnoření se do hlubin vesmírného dění dá duši klid a důvěru.

Vítězný klid vesmírné duše vůkol prostírá svá ochranná křídla. Budeme jej vnímat a v jeho síle vítězit nad neklidem.

Oddejme se sympatiím ke všemu, co úpí v ne-svobodě, co vzdychá po širším a plnějším vyžití.
Pomáhejme službou lásky tvořit nový svět, krásnější a svobodnější. V očích a ve slovech, v nadšených činech ať naše láska září a hřeje službou bližnímu.

Oddejme se požitku, vyhledávání a vyzdvihování krásných činů, ať se vyskytnou kdekoli, v kterémkoli táboře a v kterékoli zemi.

Budme vděční, že je na světě tolik dobra a tolik krásných duší, jejichž vznešenost dosud nikdo neopěvoval.

Připomínejme si, že uprostřed mnohé zloby a nepřátelství jsou bezpočetné vztahy velkého přátelství, velké lásky a velké obětavosti. Je víc lásky než zloby. Je víc oddanosti než odcizení.
Budme vděční a radujme se z každého nového vztahu přátelství mezi člověkem a člověkem, mezi národem a národem v očekávání velké říše všelidského bratrství.

Budme vděční, že je tolik mužů a žen, kteří přejí svobodě a pokroku, kteří chtějí, aby se všichni měli dobře, kteří nechovají nenávisť k žádnému národu, k žádné lidské rase.

Budme všichni dělníky Boha, který velí svému slunci vycházet na dobré i zlé, který nikoho na věky nezatrácuje, který je schopen lásky, míru a radosti.

(Velikonoční sádhana, 1933)

BEZ VÝMLUV A OTÁLENÍ

Bez výmluv a otálení chceme přispět svojí hřívnou prací a obětí.

Srdce lidstva chřadne. Člověk se bojí člověka, není dost těšitelů a buditelů. Všichni jsme voláni na pomoc.

Vykonáme, co je v našich silách, zvláště v tomto týdnu duchovní kampaně. Každý z nás je povolán a má své poslání v této práci.

Na naše poselství čekají i ti, kteří to nevědí. Struny jejich srdce chtějí se rozezvučet novou písní života.

Půjdeme k nim a dotkneme se jich láskou a důvěrou v člověka.

Aby rostlo přátelství mezi lidmi, s nimiž žijeme, aby sobectví a nenávist zmizely ze srdcí a vyšší život se šířil.

Budeme ochotni k odpouštění, budeme šířit úsměvy a slova k povzbuzení, budeme lásku probouzet láskou.

Mnoho je duší smutných a srdcí zraněných a mnoho je opuštěných bez lidských sympatií.

Půjdeme k nim s útěchou, kterou jsme byli potěšeni, s léky pro duši, které nás vyléčily, s radostí, která nás rozradostnila, a se sympatiemi, které nás zahřály.

Myšlenky malosti často nás ovládly a cítili jsme

se podřadnými pracovníky na duchovní brázdě. *V temnotách i malé světlo daleko je vidět. Dáme světu z toho, co máme, a rozmnožíme radost svoji tím, že ji budeme sdílet. V pokoře ať zazáří dobro, jehož jsme schopni, a upřímnost srdce, se kterou chceme sloužit.*

Naši slavní předchůdci, známí i nepoznaní, hledí na každého z nás, jak chráníme a šíříme dědictví jejich úsilí a obětí.

Dokážeme, že jejich odkaz neupadne v zapomenutí. Poneseme pochodeň pravdy dál a zdvihneme ji vysoko.

V nás je síla boží, kterou stojí světy, v nás je Bůh. Všechno dokážeme u vědomí Jeho přítomnosti.

V Jeho síle půjdeme do boje, do bitvy ducha a pravdy bez ohledu na překážky.

Tak se staň!

Tak se staň!

(Týden duchovní kampaně českých unitářů, duben 1934)

Z archivu NSČU vybrala KLK.

Liturgie transylvánských unitářů

Júlia Jobbágy

Liturgie znamená vlastně „praxe“, takže když mluvíme o liturgii, popisujeme tím náboženskou praxi svého společenství. Všechny liturgické kroky jsou založené na teologických představách, ovšem v tomto článku se budeme zabývat jen samotnými kroky a konkrétní praxí, zatímco jejich teologické zdůvodnění ponecháme stranou; už by se sem nevešlo.

Unitářský sbor v transylvánské Kluži.

(Všechny fotografie pocházejí z archivu unitářů v Kluži.)

Uspořádání naší liturgie určuje Maďarská unitářská církev (Magyar Unitárius Egyház), což znamená, že všechny maďarské unitářské obce dodržují během svých bohoslužeb stejné kroky. Jediným orgánem, který v ní smí zavádět změny, je synod Maďarské unitářské církve.¹ Je však několik věcí, které si lze přizpůsobovat.

¹ Synod je generálním shromážděním Maďarské unitářské církve. Schází se jednou ročně a představuje fórum, které volí biskupa, světit duchovní a je to jediné fórum, které smí provádět změny v teologii. Jejimi členy jsou všichni duchovní, všichni laičtí předsedové obcí a rovněž někteří volení členové.

V tomto článku budeme mluvit o třech případech:

- všeobecná nedělní bohoslužební liturgie;
- liturgie svatého přijímání;
- liturgie Květinové slavnosti.

LITURGIE NEDĚLNÍ BOHOSLUŽBY

Nedělní bohoslužba je zahájena tím, že zvoní se třikrát po sobě na pět minut, v 10.30, v 10.45 a v 10.55. Během zvonění jsou kostelní dveře už otevřené a začínají přicházet lidé.

Duchovní přijde ve chvíli, kdy zvoní dozní, v 11.00.

Vejde dovnitř a usedne na své místo.

Jakmile povstane, začne shromáždění zpívat první píseň, po které bezprostředně následuje druhá.

Po těchto dvou písních přijde duchovní k pultíku. Začne modlitbou (trvá přibližně pět minut), během níž shromáždění stojí. Po modlitbě následuje modlitba Páně (otčenáš), po níž shromáždění zazpívá další píseň ze zpěvníku.

Po písni čte duchovní z bible;² na textu čtení je pak založena promluva.

Po promluvě shromáždění povstane k tiché modlitbě.

Nyní nastává čas na oznámení, po nichž přijde požehnání. Na požehnání všichni shromáždění povstanou. Každý duchovní má svou vlastní žehnací formuli, ale často slyšíme biblické texty.

Po požehnání duchovní odejde od pultíku, usadí se a shromáždění zazpívá poslední píseň.

Na konci bohoslužby odejde duchovní ke dveřím kostela a každému při odchodu po-

třeše rukou. Při odchodu se zdraví unitářským pozdravem:³ Pánbűh požehnej! (Isten áldja!).

Takto vypadá obecná bohoslužba. Některé obce mají své tradice, jež jsou součástí jejich liturgie: například v naší obci vstupuje duchovní do kostela společně se členy nedělní školy. Když shromáždění dozpívá první píseň, poví duchovní dětem krátký příběh a děti pak odejdou z kostela na vlastní program.

Mohou se tedy vyskytnout drobné obměny, ale kroky liturgie jsou ve všech maďarských unitářských obcích stejné.

LITURGIE SVATÉHO PŘIJÍMÁNÍ

Nejdřív ze všeho vám musím povědět, jaký význam má svaté přijímání (úrvacsora) v unitářském kontextu. Pro nás unitáře je svaté přijímání okamžikem připomínky Ježíšova života, slov a smrti. Nevěříme v proměnu chleba a vína; smyslem svatého přijímání je posilovat naši víru skrze připomínku.

Svaté přijímání se koná čtyřikrát ročně: o Vánocích, o Velikonocích, o Letnicích a o Díkůvzdání.⁴ Všechny náboženské svátky

Interiér unitářského sboru v Kluži.

2 Všechny unitářské promluvy vycházejí z biblického textu. Můžeme mít čtení i z jiných textů, ale promluva musí vycházet primárně z bible.

3 Každé vyznání má svůj pozdrav. U katolíků je to „pochválen buď Pán Ježíš Kristus“, u kalvinistů „pokoj Boží“ a u luteránů „Bűh je naše síla“. Když členové obce potkají své duchovní, pozdraví se s nimi tímto pozdravem.

4 Díkůvzdání je unitářský svátek, který se koná poslední zářijovou sobotou. Slaví je pouze unitáři. Je to také jediný svátek, který slavíme pouze jeden den.

se v Transylvánii slaví tři dny, takže rozlišujeme první, druhý a třetí den každého svátku, a během každého z nich se v kostele koná bohoslužba. Ovšem svatě přijímání slavíme jen první den svátku.⁵ Před přijímáním máme bohoslužbu, která má stejný postup jako všeobecná nedělní bohoslužba.

- Když duchovní dokončí promluvu a prone-se požehnání, usedne na své místo, přičemž shromáždění zazpívá zvláštní píseň, která se zpívá před přijímáním.
- Duchovní přijde ke stolu Páně⁶ a po přečte-ní krátkého biblického textu⁷ pronese kratší promluvu, po které následuje modlitba a pronesení modlitby Páně.
- Celé společenství obklopí stůl Páně (úrasztala) a duchovní všem rozdělí nej-prve chléb a pak víno. Obec zůstane kolem stolu, dokud všichni nepřijali chléb i víno.⁸
- Po krátké modlitbě odejdou zase všichni členové obce na svá místa a bohoslužba se uzavře zpěvem písně ze zpěvníku.⁹
- Duchovní pak odejde ke dveřím a čeká na odcházející členy obce, aby se s nimi mohl rozloučit.
- Každý unitář může přistoupit poprvé ke svatému přijímání ve čtrnácti letech, kdy máme obřad dosažení zralosti. Všichni dostanou poprvé svatě přijímání a pak smí přistupovat k přijímání společně s obcí.

5 Ve větších obcích, k nimž patří i ta naše, máme svatě přijímání i druhý den svátku, aby byla jistota, že se na bohoslužbu dostali všichni, kdo chtěli jít ke svatému přijímání.

6 Pro přijímání je stůl Páně pokryt bílým ubrusem a je na něm chléb a víno.

7 Obvyklá slova, která Ježíš pronesl během poslední večeře: „Když jedli, vzal Ježíš chléb, požehnal, lámal a dával učedníkům se slovy: ‚Vezměte, jezte, toto jest mé tělo.‘ Pak vzal kalich, vzdal díky a podal jim ho se slovy: ‚Pijte z něho všichni. Neboť toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu a prolévá se za mnohé na odpuštění hříchů.‘“ (Mt 26:26–28)

8 Jako mnoho dalších věcí se během pandemie změnilo i naše přijímání. Před propuknutím covidu-19 jsme všichni pili víno ze společného kalicha, ale nyní kvůli bezpečnosti přichystáme pro každého z přijímajících zvláštní malý kalich.

9 Obvykle jde o maďarskou hymnu (magyar himnusz).

LITURGIE KVĚTINOVÉ SLAVNOSTI

Květinovou slavnost (virágközösség) začala naše obec slavit teprve před několika lety. Vychází z české Květinové slavnosti – chtěli jsme vytvořit něco podobně krásného jako je vaše Květinová slavnost.

Vybrali jsme si k tomu Květnou neděli.

Základem liturgie naší Květinové slavnosti je obecná nedělní liturgie. Požádáme členy obce, aby přinesli květiny a umístili je kolem stolu Páně. Na konci bohoslužby, když všichni odcházejí domů, odnáší si zas každý po jedné květině. Je to pro nás oslavou rozmanitosti našeho společenství. Když vidíme kolem stolu Páně překrásné květiny, uvědomujeme si, jak jsme rozmanití a jak pestré společenství vytváříme, i jak je krásné, když jsme pospolu. Tím, že si každý odnášíme domů květinu, připomínáme si také místo, kam patříme.

Květinová slavnost se u nás stala jednou z nejoblíbenějších událostí církevního roku. Jsme vděční, že svoji víru takto sdělíme i s našimi bratry a sestrami v České republice.

Z toho, co jsem uvedla, můžete vidět, že ústředním prvkem unitářské liturgie je promluva založená na biblickém textu, a tak je zřejmé, že cílem unitářské bohoslužby je vychovávat.

Přeložila Ruth Jochanan Weiniger.

Když mluvíme o liturgii, popisujeme tím náboženskou praxi společenství.

Naše shromáždění

Erika Hewitt

Nejsme středem vesmíru. Existuje cosi většího než my, cosi velkolepějšího a moudřejšího, než jsou naše jednotlivá já. Co je to „něco větší“?

To, jak si na tuto otázku odpovíte, bude z velké části záviset na vaší teologii: je to to, co je větší než my součtem moudrosti, která vznikne shromážděním lidí? Je to božská síla, vibrující v kosmu? Je to Bůh? Je to kolektivní nevědomí? Nebo ještě něco jiného, co se naprosto vymyká našemu chápání?

Ačkoli jako unitáři a univerzalisté máme rozdílné představy o tom, jak individuální život

zapadá do většího celku, naši sdílenou praxí, při níž tento celek zkoumáme, propojujeme se s ním, a dokonce jej utváříme, je náboženské shromáždění (worship). Tím je pro nás laboratoř, v níž vytváříme smysl. Jak řekl Rev. Heather Janules, pro naše shromáždění „není rozhodující shoda v teologických otázkách, nýbrž společenství společně zaměřené pozornosti“. Když se věnujeme setkávání s tím, co je větší,

„Existuje cosi většího než my, cosi velkolepějšího a moudřejšího, než jsou naše jednotlivá já.“
(Foto © pixabay.com.)

moudřejší a silnější než my, a vstupujeme s tím do vzájemného vztahu, vystavujeme se zkoušce ohněm, při níž dochází k proměně a k uzdravení.

Pokud patříte k jiné náboženské tradici a přijdete do některé UU obce (obce unitářů a univerzalistů), budete si muset nejdřív zvyknout na způsob, jímž používáme slovo pro shromáždění, bohoslužbu, uctívání – worship. Mimo UU tradici se totiž obvykle užívá tranzitivním (předmětným) způsobem, což znamená, že musí mít vždy nějaký předmět (často jím bývá božstvo).¹

I když určitě existují unitáři a univerzalisté, kteří věří v Boha a dělá jim radost takového Boha uctívat, většina z nich používá toto slovo způsobem, jenž Rev. David Miller Kohlmeier označuje za „kontraintuitivní“ (counterintuitive) – totiž jako nepředmětné (intransitivní) sloveso. Jinými slovy, když řekneme „my uctíváme“ (we worship), je tím věta celá. A je to věta silná.

Nyní se pokusím zmapovat terén UU shromáždění: kořeny a tradice, díky nimž žijeme jako unitáři a univerzalisté, z čeho vycházejí obvyklé prvky UU shromáždění, a několik slov věnuji také diskusi o tom, jak k našim shromážděním přistupovat.

KOŘENY

To, že se většina shromáždění v našich obcích koná během nedělního dopoledne, svědčí

1 „Worship“ znamená nadšení, obdiv, uctívání či zbožňování a vyzná(vá)ní nejrůznějšího druhu. Většinou se týká božstev, předků atd., ale předmětem uctívání může být i rodič, milovaná osoba nebo filmová hvězda. Třeba ve Velké Británii bývá „Your Worship“ osloven „jeho ctihodnost“ soudce. Stejně tak označuje „worship“ náboženské setkání, pro které čeští unitáři užívají slovo „shromáždění“. A nedostí na tom! Jako mnohá slova v angličtině, i worship může být tu podstatné jméno, a onde zas sloveso. Takže v tomto článku máme „worship“ jako činnost: čili „uctíváme“ nebo „konáme shromáždění“; ani jeden způsob překladu však nemůže najednou vyjádřit všechny významy, které v nich vidí anglicky píšící autorka a její anglicky čtoucí a uvažující čtenáři. Toto slovo neobsahuje odkaz k Bohu či Bohu jako české „zbožňování“ či „bohoslužba“ (oproti které už N. F. Čapek vytvořil pojem „lidoslužba“!), ale vyjadřuje oddanost, úctu. Shromáždění tím přestává být „věcí“, ale stává se „děláním“; mimochodem, v současné liberální teologii existují pokusy takto „zeslovesňovat“ slovo „Bůh“ (to God; God as a verb) (D. Sölle, D. B. Seaburn, R. Shapiro, D. E. Cooper a další) [pozn. překl.].

o našich křesťanských kořenech: pro prvotní křesťany byla nedělní bohoslužba připomínkou Ježíšova zmrtvýchvstání (ačkoli neděli chápeme jako den odpočinku, není to prostě jiná verze židovského šabaty).

Dalším typickým znakem křesťanské bohoslužby (přesněji řečeno protestantské tradice vzešlé z reformace 16. století) je zaměření na posvátné spisy a jejich výklad. Jelikož naši předchůdci považovali hebrejskou a řeckou bibli za slovo Boží, její výklad byl pro ně způsobem, jak porozumět Bohu a svému místu v Božím světě.

Z křesťanské tradice pocházejí také unitářství a univerzalizmus – blíženecké tradice, jejichž dvojité šroubovice tvoří DNA unitářského univerzalizmu. Struktura shromáždění (neboli liturgie) má v obou tradicích velké podobnosti; a právě ty určují způsob, jímž dnes konáme shromáždění my.

První modlitební knihou amerických unitářů a univerzalistů je *Prayer Book of King's Chapel*, vydaná roku 1785. („Jediným předmětem uctívání je v těchto modlitbách Bůh,“ stojí v úvodu; můžeme na tom vidět jeden z posunů v našem konceptu shromáždění, k němuž došlo během dvou staletí.) V této knize jsou zaznamenány liturgie a předepsané modlitby, s jejichž ozvuky se často setkáváme při shromážděních konaných v dnešních UU obcích. Jsou zaměřené na promluvu a naslouchání, většina lidí je obrácena jedním směrem a zpívají se při nich tradiční zpěvy.

VYŠLAPÁVÁNÍ NOVÉ CESTY

Unitářský univerzalizmus je živoucím a rozvíjejícím se náboženstvím, které spolu se svými vyznavači neustále prochází nějakými proměnami. V posledních letech se mnoho představitelů UU podivuje nad tím, že naše tradice – včetně své praktické stránky a svých shromáždění – v tak velké míře maskovala, a dokonce upevňovala různé systémy útlaku.

Jako protiváhu těmto tendencím vytváří mnoho náboženských představitelů našich UU obcí taková shromáždění, při nichž se používají texty a hudba, jež nepatří k našemu tradičnímu kánonu: jsou to materiály, které představují živoucí zkušenost nebělošských

Kdybch vám řekla,
ať mně popíšete
svůj oblíbený
dezert, asi mně
začnete s nadšením
líčit jeho chuť.

(Foto
© pixabay.com.)

lidí, lidí s odlišnými genderovými identitami a projevy, i dalších marginalizovaných, jejichž hlasy nám skýtají nové pohledy a pravdy, jež mohou spoluutvářet zkušenost naši.

Jinými slovy, shromáždění je jedním ze způsobů, jak obec a lidé víry vyprávějí své příběhy. Když do něj vnášíme prvky z čím dál rozmanitějších zdrojů, vzniká shromáždění, které je pružnější, inkluzivnější a které lidem účinněji napomáhá ke vzájemnému propojování a společnému růstu, což povzbuzuje duchovní vývoj.

BOHOSLUŽEBNÝ ŘÁD

Kdybch vám řekla, ať mně popíšete svůj oblíbený dezert, asi mně začnete s nadšením líčit jeho chuť a jaké to je, když si na něm pochutnáte. Možná by vás těšilo už to samotné líčení a možná by se vám dokonce vybavila živá vzpomínka na to, jak jste jej ochutnali. Ale vsadila bych se, že mně nezačnete vyjmenovávat jeho přísady.

A stejně nesnadné je, když chceme vyzdvihnout některé prvky UU shromáždění: nejde tu o samotné přísady, protože shromáždění je prožitek vnímaný mnoha smysly, při němž se vytváří cosi většího – narativ o lidech, kteří se k němu shromáždili, o hodnotách, které je povzbuzují a podněcují, i o tom, jak porozumět odpovědnosti šíření tohoto poselství ven, do světa.

A dále upozorňuji: neexistuje jen jediný způsob, jak má v UU prostorech probíhat

shromáždění. V jednom z našich vtipů se říká: „Pokud jste viděli nějaký UU kostel, pak jste viděli... jen jeden.“ Rev. Wayne Arnason píše, že styl, vyznění a obsah shromáždění v kterékoli UU obci závisí na tom, jakou má daná obec historii vzniku, jakou má velikost a v jakém stylu jsou pojaté její prostory, i z jaké vychází hudby. Jinými slovy, shromáždění se může výrazně lišit nejen v jednotlivých oblastech, ale i v rámci jednoho města.

Poté, co jsme uvedli toto vše, lze říci, že při většině shromáždění se vyskytují: kalich, hudba, sdílení radostí a smutků, meditace či modlitba, čtení a promluva.

ZAŽEHNUTÍ KALICHA

Kalich či zapalování kalicha je pro unitáře a univerzalisty důležitým symbolem a rituálem, který se odehrává na začátku shromáždění. (Ve svém kontextu je tento rituál symbolickým aktem, který zaměří naši pozornost na určitý okamžik nebo v nás posílí vědomí dočasnosti našeho života.)

Obraz kalicha s plamenem byl impulzem k zapalování plamene ve skutečném kalichu. Obě tradice jsou relativně nové. Obraz kalicha vytvořil roku 1941 Hans Deutsch na žádost Unitářského výboru pro službu (Unitarian Service Committee) jako obrazovou metaforu jejího poslání při záchraně lidských životů.

Jako symbol se kalich neobjeoval v kontextu shromáždění až do akce „Služba spojení“ (Service of Consolidation) v roce 1963, při níž došlo ke spojení Americké unitářské asociace (American Unitarian Association) a Americké univerzalistické církve (Universalist Church of America). V prostoru, kde obřad probíhal, se tyčil veliký kalich, což některé duchovní zjevně inspirovalo k přenesení motivu kalichu do svých domovských obcí.

Trend zapalovat kalich převzali v 60. letech také UU teenageři, kteří tento rituál začlenili do svých shromáždění. Tak se tradice šířila přes jednotlivé obce, ale spíše způsobem připomínajícím plazící se víno, než jako požár. Sjednocujícím emblémem našeho „worship“ života se zapalování kalicha stalo až v 80. letech. Dnes jej mnozí unitáři a univerzalisté považují za nepostradatelné označení našich posvátných prostor.

HUDBA

„Hudba probouzí cosi nevýslovného,“ napsala Rev. Theresa Novak. „Pokud má duše opravdu nějaký jazyk, pak je to hudba.“ Proto je hudba ve většině UU obcí zásadním a transcendentním prvkem shromáždění. „Citovým motorem, pohánějícím službu,“ jak říká Rev. Sarah Person.

Psaná slova používaná při našich shromážděních čerpají inspiraci z různých zdrojů

a stejně je tomu i s naší hudbou. Při shromáždění se můžete setkat s povznášejícími tóny Händelova oratoria, rytmem „džembe“ pronikajícím do morku kostí nebo s jazzovou improvizací na žestě a klávesy. Naši profesionální hudebníci a ti, kdo vedou bohoslužby, vybírají hudbu tak, aby vyvolala určitou náladu. Podle Rev. Joanny Fontaine Crawford „je to potměšilý a potutelný šotek, který pronikne skrze naše obranné mechanismy a dotkne se našich citů, i když máme za to, že jsou v nedobytné tvrzí“. A dodává: „Lidé se dovedou obrnit vůči tomu, co jim říkám v promluvě, ale málokdy odolají poselství, které sděluje dobrá hudba.“

Během našich shromáždění můžete být také vyzváni ke zpěvu hymnů – ať už tradičních či soudobých, zpívaných s propracovaným doprovodem, nebo také bez jakékoli hudby –, čímž se shromáždění stává kolektivním prožitkem a zároveň získává konkrétní podobu. Mnozí naši představitelé v této souvislosti užívají slovo „embodied“ (dosl. „vtělený“ či „ztělesněný“), aby nám jako Theresa Novak připomněli, že ať posloucháme hudbu nebo zpíváme, „rezonuje nám v těle a v našich vnitřních prostorech. V nás i kolem nás se rozpohybuje dech – duch. Zpíváme a přitom dáváme slovy i tóny zaznívat svým nadějím, snům, a někdy i svým strachům. Při některé písni třeba začneme tleskat nebo se pohupovat. Jako unitáři a univerzalisté nevěříme, že by tělo či tělesné potěchy byly hříšné. Když zpíváme nebo tančíme, trochu se uvolníme,

„Pokud má duše opravdu nějaký jazyk, pak je to hudba.“

(Foto
© pixabay.com.)

vyjdeme z hlavy a spojíme se s celkem svého já. V jednom ze zpěvů našeho zpěvníku je verš „duch a tělo jsou opět spojeny“. I to je součástí naší teologie.

SDÍLENÍ RADOSTÍ A SMUTKŮ

V některých UU obcích je určitá chvíle vyhrazena k tomu, aby každý mohl vyjádřit – pronést nahlas, napsat – nebo si jen v duchu uvědomit při zapalování svíčky radosti či smutky, které vyžadují kolektivní pozornost obce. Mnoho unitářů a univerzalistů si veřejného sdílení radostí a smutků velice cení. Těm, kdo prožívají nějaký žal, může kolektivní svědectví tohoto smutku přinášet uzdravení a útěchu. Pro některé je to určitá forma důvěry: poznáváme se lépe a pronikáme za nedělní fasádu.

MEDITACE ČI MODLITBA

Pokud jde o modlitbu – co znamená a jak může probíhat –, vládne v rámci UU větší rozmanitost než u ostatních prvků shromáždění. Dokonce i členové jedné a té samé obce budou připoutáni celkové pozornosti k něčemu většímu či niternému označovat různými slovy.

Mnoho lidí chápe meditaci jako ztišení myšlenek a záměrné zaměření pozornosti na přítomný okamžik. Mnoho těch, kdo meditaci praktikují, ji považuje za vytváření nového vztahu mezi vámi a vaší myslí – stáváte se podle nich svědky. Je to pomalá, ustavičná a nedokonalá praxe ztišení, při níž se z hluku a chaosu ve vaší hlavě třeba vynoří ten nejmoudřejší hlas, ty nejdůležitější hlasy.

Slovo modlitba znamená pro některé účast druhé bytosti, jež vás vnímá a naslouchá vám, bytosti, která je „na druhém konci“ vaší modlitby. Mnoho unitářů a univerzalistů se modlí, aby v sobě kultivovali láskyplnou citlivost, zatímco jiní zjišťují, že modlitba může vést k vnitřnímu posunu. Jak uvedl uznávaný teolog Reinhold Niebuhr: „Modlitba nemění vnější věci; modlitba mění lidi, a lidé mění věci. [...] Modlitba neznamena naslouchat hlasům, modlitba znamená získávat hlas.“

DARY

Obce UU jsou svébytné a své rozpočty, duchovní a programy platí z dobrovolných

příspěvků svých členů. Při některých shromážděních jsou dary příležitostí, jak přispět na samosprávu obce, zatímco některé obce věnují takovéto dary nějaké místní nevládní organizaci nebo na nějaký UU program.

ČTENÍ

V našich UU shromážděních se odráží podoba bohoslužeb našich duchovních předků, a tak jsou zaměřeny na „Slovo“ – psané či mluvené texty, jež vyvolávají komentář, úvahu, či dokonce vyzývají k činu. Před necelými sto lety bylo tímto textem Písmo svaté (bible) – a bylo nepředstavitelné, aby se někdo pokusil tyto meze překročit.

Dnes stanovuje hranice toho, jaké zdroje při UU shromážděních použijeme, jen naše vlastní kreativita. Ti, kdo vedou shromáždění, do něj mohou začlenit i čtení z děl současných básníků nebo sci-fi. Při shromáždění mohou zaznít hlasy z popkultury. (Někdy tato čtení představí ten, kdo vede shromáždění, jindy se čtou rezponzivně čili tak, že jednotlivé skupiny čtou určité verše.)

A navíc mnoho obcí používá při shromážděních digitální média – promítají například performanci slam poetry nebo videoklip –, abychom mohli čerpat moudrost, posvátnou bázeň i jiskřičky kontempace ze světa kolem nás. Nejenže tyto formy představují zkoušku pro tradiční očekávání, ale často posluchače zaujmou na hlubší metaforické rovině.

PROMLUVA

Naši předchůdci byli lidé Slova – to znamená, že puritáni, kteří stáli u zrodu naší americké kongregační tradice, zaměřovali svá shromáždění na Slovo boží, jak je tlumočeno v biblických spisech. Tato tradice pokračuje dodnes, jelikož většina unitářů a univerzalistů očekává, že prožijí shromáždění zaměřené na promluvu, kterou obvykle pronáší duchovní. (V dnešním americkém pojetí spočívá rozdíl mezi promluvou /sermon/ a kázáním /homily/ v tom, že promluva obvykle trvá patnáct až dvacet minut, zatímco kázání trvá asi deset minut.)

Texty a témata, jimiž se v nich naši duchovní zabývají, tvoří pouze podle svého svědomí. To

proto, že unitářský univerzalizmus je tradicí svobodných promluv. Vzešli jsme z puritánství, k němuž patří autonomie jednotlivých obcí, a naše víra byla dlouhou dobu zaměřena na pojem svobody – svobody volby, tázání, kritického myšlení a odvahy riskovat. Naši duchovní proto mají zaručenou svobodu promluvy a tento princip má sloužit duchovním, etickým a morálním potřebám lidí.

K tomu na druhé straně neoddělitelně patří svoboda a autorita odpovědnosti: etické a duchovní odpovědnosti promlouvajícího, která jej nutí pečlivě vybírat slova a poznat, kdy „utěšovat ty, jimž bylo ublíženo, a kdy se opřít do těch, kdo jsou pohodlní“. Ti, kdo promluvě naslouchají, tedy obec, mají rovněž svobodu, a sice svobodu s promlouvajícím nesouhlasit. Rev. Seth Carrier-Ladd říká, že „povzbuzujeme všechny, kdo v neděli dopoledne sedí ‚v lavicích‘, aby promluvu napřed posoudili prostřednictvím vlastních postojů, zkušeností a skrze vlastní porozumění světu, a pak aby si udělali vlastní názor. A tento názor může být

s kázáním zcela v souladu, a může se s ním také částečně nebo úplně rozcházet. Ale ‚svoboda lavice‘ je pro smysl unitářského univerzalizmu naprosto zásadní“. Pro shromáždění není určující shoda v teologických otázkách, ale to, jak se tyto rozdíly týkají toho, co z nás dělá unitáře a univerzalisty.

LIDÉ VE VZTAZÍCH

Shromáždění UU je stejně jako všechny ostatní stránky života obce založené na úmluvě, aktivním způsobu udržování vzájemných a respektujících vztahů. Shromáždění je jak prostředkem k posilování našich vzájemných vztahů na individuální rovině, tak – z institucionálního hlediska – také k posilování našeho vztahu k těm lidem víry, kteří se označují jako unitáři a univerzalisté.

Možná si řeknete, že pro vztahy má význam každý prvek shromáždění (včetně těch, které tu podrobně neprobíráme), že všechny prvky shromáždění slouží k tomu, aby nás propojovaly s naší vírou, hodnotami, s naším

Shromáždění je prostředkem k posilování našich vzájemných vztahů. (Foto © pixabay.com.)

cílem či posvátným mystériem, v němž všichni žijeme. A stejně jako všechny ostatní vztahy, i tato spojení jsou živoucí a proměnlivá, nikdy nejsou daná jednou provždy. Shromáždění není „stasis“ (neměnnost, nehybnost), shromáždění je v zásadě čímsi transformativním (tedy něčím, co se samo proměňuje a zároveň vyvolává proměnu).

Když lidé ze shromáždění odcházejí, na jednu stranu se cítí radostněji a pociťují větší klid či naději než při příchodu (dokonce i během jediné hodiny z nás může shromáždění udělat společenství), na druhou stranu se může transformativní síla shromáždění také dlouhodobě hromadit, než poznáme její účinky. Tak jako všechny hluboké duchovní vztahy je i duchovní růst cestou, jež vyzývá svobodně uvažující lidi, aby znovu a znovu přemýšleli o největších otázkách života (a měnili své odpovědi na ně). Aby bojovali s tím, co je zraňuje, a někdy i s démony, kteří jim brání vnímat celek nebo objevovat ty nejhlubší pravdy.

Ti, kdo ke shromáždění přistupují jako konzumenti nebo jej navštěvují jen příležitostně, ti nic takového nezažijí. To jsou možná dvě varovná upozornění, která většina UU duchovních zmíní, přitom co vás budou s radostí a sdílností vítat na shromáždění.

Shromáždění není záležitostí individuálních zálib a preferencí – kolektivní shromáždění je, jak říká Rev. Heather Concannon, „aktem velkorysosti a pohostinnosti, nikoli prožitkem individualistické konzumní kultury. Dokonce i když při něm nedošlo k uspokojení našich individuálních potřeb a preferencí, můžeme se radovat, že byly uspokojeny potřeby toho, kdo seděl vedle“. A to znamená, že spolu se všemi příležitostmi a výzvami, které ke shromáždění neoddelitelně patří, nás shromáždění zve, abychom se chopili náročných, ale téměř vždy naplňujících požadavků existence ve společenství. Života ve společenství – milujícím, chybujícím, rozmanitým a překvapujícím společenství – aniž byste tam pravidelně docházeli. Až tak je to jednoduché... a až tak složité, protože „docházet“ často znamená překonávat různá momentální lákadla nebo samotářství tím, že se prostě seberete a jdete na shromáždění – každý týden (nebo aspoň co nejčastěji). Ne proto, abyste z toho něco měli, ale proto, že vaše přítomnost může být pro někoho důležitá, a proto, že jen když se budeme shromažďovat, můžeme vytvářet něco většího, co nás dokáže proměňovat.

Přeložila Ruth Jochanan Weiniger.

Reformní židovství jako liturgické hnutí

Kamila Kopřivová

Úloha, ač často přehlížená, kterou liturgie a její reforma hraje v reformním židovství, byla a je pro tento židovský směr zcela zásadní. Ruku v ruce s vývojem reformního směru židovství se totiž začaly proměňovat i texty, které najdeme na stranách sidurů – židovských modlitebních knih. Dějiny vývoje židovské reformní liturgie tak jsou do jisté míry dějinami hnutí samého.

Od začátků formování reformního židovství koncem 18. století byli rabíni v reformě angažovaní přesvědčení, že židovská modlitba není pouhou službou Bohu, kterou odvádíme za pomoci krásné poezie, ale že texty našich modlitebních knih mají společenský i politický přesah. Tato myšlenka je v progresivním liturgickém hnutí přítomna stále a my se tak můžeme podívat na více než dvě stě let progresivního liturgického vývoje. Najdeme v něm

bohaté svědectví o přesvědčení, strastech a potřebách židů v jednotlivých komunitách po celém světě. Reformy byly často nepatrné a sotva hmatatelné, a často naopak radikální a velice odvážné. Všechny ale přinášejí svědectví o své době a potřebách, názorech a angažovanosti lokálních komunit.

Texty, které najdeme na stranách tradičních sidurů, vznikaly v konkrétním dějinném čase a reflektovaly dobovou společenskou

První pořádky a způsoby bohoslužby byly definovány v období Prvního a Druhého jeruzalémského chrámu. (Foto © pixabay.com.)

i politickou situaci, obavy a naděje autorů i jejich společenství. Pevná podoba židovských modlitebních knih se začala formovat až mnoho staletí po vzniku židovské liturgie samotné. První pořádky a způsoby bohoslužby byly definovány v období Prvního a Druhého jeruzalémského chrámu, osobní modlitba pak byla rozpracována a definována rabíny na stránkách Talmudu. První nám známý sidur – Sidur Rav Amram Gaona – pochází ale až z devátého století, a to je také doba, od které můžeme strukturu židovské liturgie považovat za fixovanou. Pokud se podíváme na liturgii starší, mnozí badatelé tvrdí, že pořadí a slova modliteb nebyla vždy pevně daná a že například Amida – hlavní modlitba židovství pronášená vestoje – mohla mít proměnlivý text v závislosti na dnech v týdnu nebo ročním období. Tato flexibilita je ostatně do jisté míry zachována dodnes, neboť některá z požehnáání Amidy se během svátečních dnů liší od dnů všedních.

Pro reformní hnutí a jeho reformu liturgie je fixace konkrétních textů, ke které došlo spolu s prvními sidury, důležitá tím, že tyto texty znehyněly myšlenky a modlitby lidí staré stovky let. Pro reformované židy ovlivněné osvícenstvím, toužící se zapojit do většinové společnosti tak byla tato slova často nepřijatelná nebo alespoň značně problematická. K reformě proto muselo dojít hned na několika úrovních.

Největší změnou bylo jednoznačně zavedení modliteb v lokálním jazyce. Ve sporu o to, zda je možné, aby byly některé modlitby pronášeny jazykem dané země, a ne výhradně hebrejsky, měla reforma zcela jasno. Nutnost plně porozumět textům modliteb reforma nadřadila zvyklosti recitovat všechny modlitby výlučně hebrejsky. Druhou změnou, o kterou reforma usilovala, bylo zkrácení bohoslužby a její větší smysluplnost. Reformní sidury tak byly značně zkráceny a zeštíhleny. Texty, které nereflektovaly dobovou židovskou praxi, byly opomenuty; jako příklad můžeme zmínit tex-

ty „korbanot“ – obětiny, které jsou součástí tradičních ranních modliteb a popisují obětní systém chrámové bohoslužby. Zeštíhlování se ale dotklo i mnohem důležitějších a prominentních prvků židovské liturgie a setkáme se i se sidury, které výrazně zkrátily text Šema Jisrael, základního vyznání židovské víry, tím, že zcela přeskočily jeho druhý odstavec.

Třetím prvkem reformy pak byla reforma ideologická. Některé myšlenky prezentované na stranách tradičních modlitebních knih jednoduše neodpovídaly teologickým představám racionálně založeného reformovaného žida. Koncepty, které došly reformy nebo byly zcela vynechány, tak byly nejružnější zmínky o andělech a démonech, touha po příchodu Mesiáše, naděje a zmrtevýchvstání, touha po obnovení Sionu, zmínky o obětních praktikách nebo tzv. teologie odplaty, která vyjadřuje víru v to, že každý bude odměněn či potrestán podle vlastních skutků.

V současné době spatřujeme v liturgickém vývoji reformního židovství dva trendy. Jeden z nich se orientuje směrem k tradici a usiluje o návrat tradiční liturgie do reformních sidurů. Druhým trendem je naopak radikální odklon od tradiční liturgie, který se manifestuje v přehodnocení textů modliteb a v kreativním přístupu k nim. První z trendů bych označila za přístup zabývající se kontextem z širší perspektivy, který má zajistit návaznost na předchozí židovskou tradici a respekt k ní. Druhý přístup je naopak orientovaný na detail a je citlivý k dobovému společenskému vývoji. Do reformních sidurů si tak v posledních letech našly cestu zmínky o pramatkách v rámci snahy o rovnocenné zastoupení mužských i ženských vzorů. Některé moderní sidury usilují o kreativní přístup k označování Boha tak, aby Bůh nebyl definován výlučně mužským rodem, neboť gender není kategorie, kterou bychom měli na Boha projektovat. Prostor dostávají i novodobí autoři liturgické poezie, kteří citlivě reflektují potřeby a touhy moderního člověka a komplexnost našich životů.

Texty modlitebních knih mají společenský i politický přesah. (Foto © pixabay.com.)

Duše a její posmrtné putování

Luděk Pivoňka

Co si myslí unitáři o duši? Jednoduše řečeno, mohou si o ní myslet cokoliv. A proto raději otevřu klasickou knihu československého unitářství *Tvůrčí náboženství* a podívám se nejprve do ní.

V ní je psáno, že staré církevní názory o nebi a pekle jsou natolik přežitě, že ani děti neuspokojují. Naopak si někteří přemýšliví lidé myslí, že člověk se v mnohých proměnách vyvíjí z nekonečna do nekonečna a každý následující život je

pak výsledkem životů minulých. Smrt mění jen formu a způsob života. Podle této knihy unitáři věří, že život člověka smrtí nekončí, ale také nestojí na straně těch, kteří očekávají poslední soud, kde se definitivně rozhodne o konečném

Hinduismus,
buddhismus,
džinismus
a sikhismus věří
v karmu a sansáru.

(Foto

© pixabay.com.)

údelu člověka. Víra v posmrtný život má však pro ně velký náboženský i mravní význam. Pozorně sledují vědecké bádání a vítají každý seriózní experiment o možnostech posmrtné existence. Přesto unitáři nijak neodsuzují jiné unitáře, kteří mají na tuto věc odlišný názor. Důležité je, aby co nejlépe prožili přítomný život, a tak se dobře postarali i o život budoucí.

To jsou zhruba myšlenky o posmrtném životě uvedené v této knize. Je to však jen stručný nástin, a proto ti, kteří se hlouběji zajímají o tuto problematiku, nebudou asi zcela uspokojeni. Mne posmrtný život zajímá již od mládí, a tak se nyní pokusím o podrobnější popis. Pojďme se tedy podívat, kde bychom mohli najít uspokojivé odpovědi. První možností by mohla být psychologie, neboť už podle jejího názvu je to vlastně věda o duši. Ale to bychom mohli být také velmi zklamáni. V 19. století se totiž psychologie postupně oddělila od filozofie, a tak se pojem duše začal z tohoto oboru postupně vytrácet. Dnes se duši zabývají především dva jiné obory, a to náboženství a filozofie. Filozofie o duši spíše rozumově spekuluje, a tak se raději zaměřím na oblast náboženství. Protože unitářství má svůj základ hlavně v křesťanské tradici, tak se podívám nejprve na ní.

Některé evangelické církve se domnívají, že posmrtný život je spíše zbožné přání, a tak s ním příliš nepočítají. Naopak katolická církev a pravoslavné církve s ním zase počítají. Věří, že lidská duše je nesmrtelná. Katolická zdůrazňuje, že posmrtný život začíná hned po smrti, a to soukromým soudem. Bůh na něm může poslat člověka do nebe, očistce nebo do pekla. Nebe znamená stav nejvyššího a nepomíjejícího štěstí, kde budou dobří křesťané shromážděni okolo Ježíše, Marie, andělů a svatých. Očistec je stav těch, kteří zemřeli v Božím přátelství, ale musí ještě před vstupem do nebeské blaženosti projít určitým očišťováním za svoje předcházející menší hříchy. Peklo je pak určené pro ty, kteří zemřeli ve smrtelném hříchu a budou tím pádem věčně odloučeni od Boha. To však nebude ještě poslední tečka za lidským osudem. Na konci věků se Ježíš Kristus znovu vrátí, aby vykonal poslední soud. V tomto období se lidské duše znovu spojí se svými hmotnými těly a půjdou podle Ježíšova rozhodnutí trvale do ráje nebo

do pekla a pak bude Bůh všechno ve všem. I když katolická církev věří, že je neomylná, mám o této její vizi jisté pochybnosti. Myslím, že je to především mytologická představa, která byla v Ježíšově době asi populární, ale dnes nás už tak dobře neuspokojí.

Jiná světová náboženství se však dívají na posmrtný život zase trochu jinak. Jsou to hlavně indická náboženství. Hinduismus, buddhismus, džinismus a sikhismus věří v karmu a sansáru (koloběh životů neboli reinkarnaci) a zdůrazňují, že lidé si svůj osud utvářejí sami. Jejich skutky pak určí, zda půjdou do nebeských nebo do pekelných sfér. Na zemi se také mohou narodit jako zvířata nebo rostliny. Oproti křesťanství je peklo v těchto náboženstvích jen dočasné. Věčný je pouze koloběh životů. Kdo se z něj vymaní, dosáhne konečné spásy. I když tato náboženství mají také svůj mytologický základ, myšlenka reinkarnace je mi osobně bližší i sympatičtější. Kniha *Tvůrčí náboženství* však doporučuje, abychom se nespokojili jen se starými názory zaznamenanými v úctyhodných náboženských tradicích. Já bych doporučil tři moderní cesty výzkumu posmrtného života. Nejprve bych představil zážitky blízké smrti. Budu vycházet z již klasické knihy Raymonda Moodyho *Život po životě*. V této knize Moody popsal jednotlivá stadia umírání, jak mu o nich vyprávěli konkrétní lidé:

1. Nevyjádřitelnost prožitku

Lidé popisovali, jak je velmi těžké popsat zážitky, které skutečně prožili. Pohybovali se ve světě, který je jiný než ten náš, a proto pozemský jazyk pro jejich vyjadřování nestačil.

2. Slyšet o své smrti

Lidé slyšeli, jak se mluví o jejich smrti, ale nemohli k tomu nic říci, neboť je ostatní neslyšeli.

3. Pocit míru a klidu

Mnoho lidí popisovalo mimořádně příjemné pocity, které měli v počátečních stadiích svého zážitku. Žádná bolest a starosti. Jenom vnitřní pohoda, klid a mír.

4. Zvukové vjemy

Některí lidé popisovali příjemné i nepříjemné zvuky. Mezi nepříjemné patřilo bzučení, svištění, klepání nebo bouchání. Naopak mezi příjemné patřilo cinkání zvonků nebo jakási krásná hudba.

5. Výstup z těla

Lidé často s překvapením popisovali, jak pozorují své vlastní tělo. Někteří se velmi intenzivně pokoušeli dostat zpátky do těla, jiní ho zase považovali za jakýsi cizí předmět a dalším to bylo úplně jedno. Pár jedinců mělo pocit, že jsou jen čistým vědomím, ale většina ho vnímala jako jiné a nové tělo.

6. Tmavý tunel

Někteří lidé měli pocit, že jsou rychle taženi jakýmsi tmavým prostorem. Používali pro něj často pojmy jako jeskyně, studna, koryto, nálevka, vakuum, prázdno, údolí, válec nebo tunel.

7. Setkání s jinými bytostmi

Mnoho lidí také říkalo, že vnímali a cítili přítomnost jiných duchovních bytostí, které se často prohlašovaly za duchovní pomocníky.

8. Světelná bytost

Někteří lidé prohlašovali, že se setkali s jasným

světlem, které vyzařovalo lásku a teplo. Mělo nepopsatelnou jasnost, ale nijak neoslňovalo oči. S umírajícími komunikovalo pomocí myšlenek. Často se ptalo na dosud prožitý život a jak s ním umírající naložil. Nebylo v tom ale odsouzení, hrozba nebo trest. Spíše to byla výzva k zamyšlení.

9. Ohlédnutí za životem

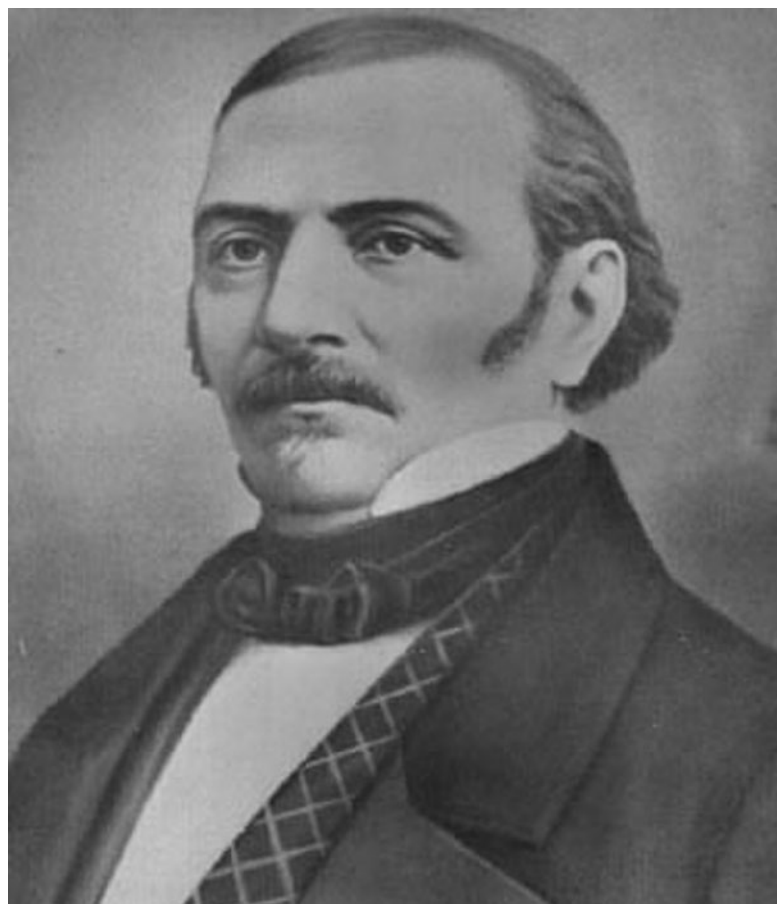
Někteří lidé vyprávěli, že se jim také rychle promítaly obrazy z jejich prožitého života. Obrazy byly často živé, barevné a plastické. Často měli pocit, že to bylo jakési výchovné působení světelné bytosti.

10. Hranice nebo mez

V několika případech lidé vyprávěli, že se přiblížili k nějaké hranici, která je oddělovala od jiného světa. Když by ji však překročili, cesta zpět by již nebyla možná.

11. Návrat

Někteří lidé tvrdili, že ani nevěděli, jak se do-

Allan Kardec
(1804–1869) byl
francouzský
spiritista
a náboženský
myslitel.
(Foto převzato
z commons.
wikimedia.org.)

stali zpátky. Jiní zase říkali, že jakoby skočili znovu do svého těla, a další zase vyprávěli, že byli vtaženi zpátky hlavou.

U všech těchto stadií je důležité upozornit, že u žádného člověka nebyl prožitek blízké smrti úplně stejný. Prostě každý z těchto zážitků byl originální.

Nyní bych se rád zaměřil na experimenty s hypnózou. Někteří psychologové a psychiatři zjistili, že je možné prozkoumat minulost člověka a přitom ještě překročit bariéru početí a narození. Dostali se tak až do sféry minulých životů a také do oblastí mezi minulými životy. Co tito badatelé zjistili? Nyní budu vycházet z knihy Joela L. Whittona a Joa Fishera *Život mezi životy*. Torontský psychiatr Joel Whitton sestavil z konkrétních případů jakousi obrazovou montáž, jak by mohl zhruba vypadat posmrtný život (život v bardu). Zde jsou jednotlivé popisy:

1. Odchod z pozemské roviny

Nejlehčí přechod z tohoto těla do života bez těla měli lidé, kteří se vědomě věnovali formování svého charakteru podle nejvyšších podnětů své duše. Měli pocit, že se konečně zbavují vězení svého hmotného těla. Méně pokročilí se buď báli, co je čeká po smrti, nebo se urychleně chtěli vrátit do nového pozemského těla. Ti, co zemřeli násilnou smrtí (ze zmatku, lítosti, hněvu nebo touhy po pomstě), se snažili i nadále zůstat v pozemské rovině. Hypnotizovaní lidé také popisovali, že byli taženi válcovou chodbou na onen svět. Na některé také čekali jejich průvodci.

2. Skvělé začátky

Ti, co vstoupili na onen svět, popisovali oslňující jas a záplavu světla a také pocity ryzí lásky. Viděli nádherné barvy a některým se dostalo i jakéhosi osvícení.

3. Oblast bytostí bez těla

Onen svět někdy vypadal jako oblast podle našich přání a tužeb. Někteří viděli nádherné paláce a kouzelné zahrady, také chrámy, školy i knihovny, i podivuhodné krajiny s řekami a jezery. Všechno pak bylo nekonečně krásné.

4. Identita v bardu

Jeden z hypnotizovaných například viděl jméno svojí prvotní duše, které bylo napsané na knize jako symbol. Toto jméno však nebyl

schopen vyslovit. Bylo napsáno neznámým jazykem.

5. Sbor soudců

Hypnotizovaní popisovali soudní tribunál, který tvořili starší moudří muži, již měli za sebou mnoho pozemských inkarnací. Soudci duši neodsuzovali, ale spíše utěšovali a povzbuzovali.

6. Zpětný pohled do minulosti

Někteří hypnotizovaní popisovali, že vstoupili do filmu svého života, kde se jim vybavilo úplně všechno.

7. Plánování dalšího života

Hypnotizovaní také popisovali, že mohli spolupracovat na plánování svého budoucího života. Další život se pak připravoval i s dalšími dušemi, se kterými navázali vztahy v minulých životech. Soudcové však při plánování hráli důležitou roli.

8. Návrat na zem

Hypnotizovaní tvrdili, že doba mezi inkarnacemi mohla být mezi devíti měsíci až osmi lety. Vědomí pak vstupovalo do těla podle jejich vyprávění od několika měsíců před narozením až po krátké období po jejich narození.

Na závěr se pojďme podívat na to, co říkají o posmrtném životě spiritistická média. V tomto případě budu vycházet z knihy Allana Kardeca *Křesťanský spiritismus*. Tento autor v ní popsal základy spiritistické nauky o duši a jejím posmrtném životě:

1. Duchové jsou individuální bytosti, mají jemné éterické tělo, pohybují se rychlostí myšlenky a vytvářejí neviditelný svět.

2. Neznáme původ ani způsob stvoření jednotlivých duchů. Na začátku byli stvořeni jako prosté a nevinné bytosti.

3. Bůh nestvořil zlo, ale duchové, kteří mají svobodnou vůli, se rozhodli nedodržovat Boží zákony. Zlo vzniklo jako důsledek lidské neposlušnosti.

4. Hmotné světy pomáhají duchům plnit jejich úkoly tím, že v nich přijímají hmotná těla.

5. Lidské duše jsou inkarnování (vtělení) duchové.

6. Narození není pro duše trestem, ale je nezbytné pro jejich duchovní vývoj.

7. Zdokonalení duchů je ovocem jejich vlastního úsilí. Na této cestě musí projít mnoha vtěleními.

8. Země je pouze jedním ze světů, kde se mohou duchové inkarnovat.

9. Během jednotlivých inkarnací se duše zbavují svých nedokonalostí, a tak se mohou postupně stát čistými duchy neboli anděly.

10. Na zemi se také vtělují duchové s vyšším posláním (např. Buddha, Konfucius, Ježíš, Mu-

hammad a jiní), kteří se rodí proto, aby pomohli duchovnímu pokroku lidstva.

11. Hlavním účelem spiritismu je přispět k intelektuálnímu a morálnímu pokroku.

Ať už si o posmrtném životě myslíte cokoliv, tento článek by ve vás měl probudit alespoň špetku zvědavosti na onen svět. Dříve nebo později za oponu smrti stejně nahlédneme všichni. V tom je smrt nadpozemsky spravedlivá.

Raymond Moody je americký lékař a psycholog, zabývající se výzkumem zkušeností klinické smrti a umírání. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Smrt a reinkarnace

Textová koláž v technické tónině

Alexandr Tichý

„Duše se nikdy nerodí, ani neumírá, protože nikdy nevznikla, ani nevznikne. Je nezrozená a věčná. Její podstata je věčná, nikdy nezrozená a mimo čas. Nezhyne, když je zabito tělo.“

(Bhagavadgíta 2.20)

O nesmrtelnosti duše hovoří už staroindický posvátný text Bhagavadgíta. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Nesmrtelnost duše, stejně jako mechanismus jejího přechodu mezi jednotlivými vtěleními jsou zahaleny pláštěm tajemna, což je činí o to více lákavými a atraktivními tématy. Existuje reinkarnace? Co se děje s duší v době mezi vtěleními?

Pokusme se společně nahlédnout na badatelská shrnutí velkého množství zážitků klinických i sdílených smrtí a také na svědectví osob o stavech mimo inkarnace, získaných za pomoci hlubinné hypnózy. Zajímavé bude jistě i vnímání duše a její reinkarnační turistiky okem mystika.

Připomeňme si nezákladnější termíny – duše a reinkarnace. Duše je naší individuální věčnou, trvalou, nesmrtelnou a nepomíjející absolutní podstatou. Není fyzické podstaty ani není vázána na fyzické tělo. Existuje pro ni bezpočet synonym, například ryzí jáství, in-

1 „Individualita“ duše je zdánlivá. Může být považována za neoddělitelnou část univerzálního zdroje (jiskru božího světla), absolutna.

V indické filozofii se pojmem „átman“ označuje ona „individuální“ duše a pojmem „brahman“ je označováno nepopsatelné absolutno. Pokročilejší duchozpytci dochází k poznání, že átman a brahman jedno jest.

Viz také výstižné tvrzení E. Tomáše (viz promluva *Pohled z druhého břehu*):

„Dosažením druhého břehu zjistíme, že druhý břeh vůbec neexistuje: Individuální já nefunguje, nehromadí karmu, ani se nerodí a z nejvyššího hlediska ani neexistuje. Není individuální já, existuje pouze jednobodové, neduální, slovy nepopsatelné absolutno a lze mu porozumět pouze prožitkem.“

dividuální já, čisté vědomí, čisté vědomé bytí, bůh, pravda, nirvána (Buddha), šunjatá (Tibet), tao (Čína), království nebeské (Kristus), átman (Indie) etc...

„Jako člověk odkládá staré šatstvo a obléká nové, tak lidské já odkládající stará těla přechází do jiných a nových.“

(Bhagavadgíta 2.22)

Reinkarnace² je naukou předpokládající koloběh (převtělování) duší. Indická filozofie reinkarnaci popisuje jako věčný koloběh duší (předpokládá se její trvalá, nepomíjející podstata – viz výše), které pouze mění těla, přičemž v každém cyklu zrození se postupně přibližují stavu dokonalosti. Jakmile se duše stanou dokonalými, mohou koloběh (samsáru)³ opustit a vrátit se do svého původního zdroje.

RAYMOND MOODY⁴

Lidé, kteří prožili klinickou smrt, popisují pocit opuštění svého fyzického těla a stoupání vzhů-

2 Většina východních náboženství uznává koncept reinkarnace, západní naopak zájem o předchozí existence a „přežívání“ duše mimo tělo spíše upozadují.

Uvedme jako příklad Órigena, patřícího v době raného křesťanství mezi zásadní reinkarnační propagátory. Později byl označen za heretika a gnostika a byla na něj uvalena klatba. Koncem čtvrtého století je již jeho dílo potlačováno a ničeno. K završení tohoto procesu dochází v roce 553 n. l., kdy byly zmínky o tomto principu nadobro odstraněny z bible.

3 Samsára se dá také popsat jako věčný koloběh zrození spočívající v neustálém chtění, lpění a vyhledávání vnějších zdrojů slasti.

Cesta k dokonalosti a vymanění se ze samsáry je podmíněna překonáním pěti překážek (nevědomost, ego, lpění na slastech, strach z utrpení a strach ze smrti).

4 Moody shromáždil svědectví tisíců lidí, kteří prošli klinickou smrtí. Jejich duše se ocitla na prahu (či těsně za ním) odchodu z těla a opět se do něj navrátila. Své bádání publikoval knižně, jeho nejnámější publikací je beze sporu *Život po životě* (1975). Zde definoval termín „zážitky blízké smrti“ (NDE).

Vzhledem ke své ateistické výchově zpočátku ani po tisících svědectví NDE nevěřil v posmrtný život. K zásadnímu obratu došlo s novými zážitky sdílené smrti (SDE). Teprve tyto zformovaly jeho silnou víru v posmrtný život. Svědectví zážitků sdílené smrti měla pro Moodyho výrazně větší váhu, neboť výpovědi popisovaly smrt skutečnou, nikoli pouze klinickou. Navíc pocházela od zcela zdravých (neumírajících) jedinců a v případech více „přisedících“ byly jejich prožitky a pocity ve shodě.

ru, přičemž z této pozice vnějšího pozorovatele mohou jasně vidět své okolí, včetně svého právě opouštěného těla a veškerého dění okolo něj. Zajímavým fenoménem jsou svědectví lidí od narození nevidomých, kteří popisují stejný vizuální zážitek.

Následně stoupají tunelem, kde vnímají pocit bezpodmínečné lásky, poté vstupují do nehmotné světelné zářivé sféry. Zde dochází k setkání s již dříve zemřelými předky, partnery či přáteli a posléze proběhne rekapitulace života formou dokonalé mžikové panoramatické projekce, kde své konání vnímají z perspektivy a s pocity těch, se kterými během života přicházeli do styku.

Moody popisuje dvě životní etapy, v první z nich žijeme svůj život dopředu a vidíme jej perspektivou vlastních očí, ve druhém období jsme svědky našeho konání, které ovšem vnímáme více pohledem těch, na něž jsme působili. Sami tak zakoušíme pocity, které jsme navozovali či způsobovali druhým.

Moody dochází k závěru, že teprve smrtí plně pochopíme smysl života. Za zmínku jistě stojí jeho názor, že stav existence, v němž se nacházíme za běžného života, je snové povahy.

Popisuje také příbuzný jev „empatické zkušenosti se smrtí“ (někdy též nazývané „sdílené zkušenosti se smrtí“ – SDE). Jde o zážitky lidí přítomných při procesu umírání (lékaři, příbuzní, kněží, zaměstnanci hospicu etc...), kteří empaticky „spoluvnímají“ smrt jiné osoby. Mohou s umírajícím (mimoslovně, telepaticky) sdílet řadu pocitů, jako například odchod duše z těla, vizi temnoty nebo jasného světla, pocit stoupání, vnímání osob již dříve zemřelých, pocit smíření, hlubokého míru, projekci vzpomínek umírajícího, ale i doprovázejícího, nebo změnu ve vnímání času. Sami „přisedící“ mohou mít také pocit opuštění svého těla.

Ve zkoumaných případech se neprojevila žádná závislost na etnickém původu osoby, zda reinkarnaci uznává či neuznává, jaké má náboženské vyznání či sociální postavení, zda se jedná o smrt klinickou nebo skutečnou.

EDUARD TOMÁŠ

Popisuje velmi detailně průběh smrti v jedné ze svých promluv:⁵

„Pocit ztotožnění se s tělem postupně mizí, až se vědomí soustředí v srdci. Co se stane po opuštění těla? Nastane bezmocnost a osamělost, ale nenastává konec. Člověk pocítí, že ztrácí všechno, co mu náleželo, a má dojem, že je tažen tmavým tunelem. Pocit ztráty se stále stupňuje. Čím víc člověk lpí na hmotném světě, tím je pocit ztráty větší a těžší. Kdyby se již během svého života naučil nelpět, byl by nyní svobodnější.

Poslední myšlenka před smrtí až neúměrně silně ovlivní další vývoj. Strach, hněv, úzkost a chamtivost by měl člověk odložit. Nakonec pomine i zatvrzelý pocit tělesnosti a tep srd-

ce se zastaví. Pak je zde z hlediska okolních pozorovatelů mrtvý člověk. Ovšem on sám si vůbec nepřipadá mrtvý. V tomto okamžiku se duše člověka stane jasnovidnou a umírající zažívá znovu vše důležité, co se v jeho životě událo. Nikoli od počátku života k jeho konci, ale obráceně, od konce života k jeho počátku. Pozoruje svou minulost, ovšem z hlediska vnějšího pozorovatele. Così, co dosud nepoznal, co je jeho pravou podstatou, pozoruje nyní celý běh svého minulého života. Ale nespojuje se s ním. Pozoruje jej zcela nezávisle a současně se stává jeho (tedy svým) vlastním nejvyšším soudcem. Umírající opouští své osobní stanovisko a nyní se vidí tak, jak ho kdysi viděli jiní, včetně hlediska důsledků svých činů. Nyní ví, že vše, co jej v životě potkalo, byl pouze důsledek jeho vlastních

Stanislav Grof,
česko-americký
psycholog
a výzkumník na poli
mimořádných
stavů vědomí. (Foto
převzato z commons.
wikimedia.org.)

⁵ Eduard Tomáš, přepis části promluvy *Znovuzrození a znovuzrovnání*, viz literatura.

myšlenek a činů, které nyní vidí bez sebelichocení. Nikoliv jako dřív, když mohl vše svalovat na druhé, sám sebe preferovat a najít si pro své jednání omluvu. Nyní vidí nejen své vlastní zlo a jeho důsledky, o nichž dříve ani nevěděl, ale vidí dokonce i jiné bytosti, své bližní apod. Nikoli takové, jací se mu kdysi zdáli být, ale takové, jací skutečně jsou. Je to nový osvícený pohled, přímo „božský“, nestranný pohled pravé skutečnosti.

Protože v tomto tajemném okamžiku žije doslova z hlediska pravdy, zažije současně i tzv. pohled z druhého břehu, právě tak jako pokročilý mystik nebo jogín. To znamená, že hmotnost světa zažívá již jen jako pouhou iluzi (kterou ovšem byla vždy). Jestliže to je pokročilý duchovní člověk a tuto zkušenost již dříve zažil, dovede ji proto prodloužit a osvobodit se tak rázem od celé minulosti. Získá tím obrovský duchovní potenciál a užitek, který se projeví velmi kladně v jeho budoucím životě. Bohužel takových jedinců je dosud velmi málo.

Když je tato vize skončena, upadne duše do stavu absolutního spánku beze snů, což je teprve skutečný konec jednoho zevního života. Co se potom stane? Co se stane s jeho pravou podstatou? Toto jádro jeho pravé jsoucnosti (duše) žije stále dál. Jenže obyčejný umírající o tom neví. Pouze těch několik málo, kteří tuto základnu života poznali již během života, si ji teď uvědomují. V této čisté mysli, pravé lidské podstatě, je ukryta skutečná nesmrtelnost. Po krátkém čase posmrtného hlubokého spánku čistá mysl znovu vychází navenek, ale už ne do vědomí hrubohmotného těla (neboť žádné hrubohmotné tělo zde již není), ale do těla astrálního, jež je nositelem tzv. posmrtných snů. Tento stav všichni dobře známe. Je to stejný stav, který zažíváme každou noc po usnutí. U duše po smrti se liší pouze tím, že není tak chaotický jako lidské sny, že je trvalejší a dlouhodobější. Vyšší hledisko nezávislého a neosobního pozorovatele, který nedávno pozoroval zpětně svůj

Podle *Tibetské knihy mrtvých* se duši po smrti zjevují, mimo jiné, i hrozná božstva.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

minulý život, však zmizelo. Zmizelo, zastřeno opět individualitou těla, respektive osobnosti, ale tentokrát osobnosti astrální. Okolí je stejné, jako bylo v právě opuštěném životě. Proto mnohý zesnulý často ani neví, že zemřel. Pocit těla je stejný jako během předešlého života, i když je to pouze jemné tělo astrální, což on však nerozeznává. Jen prostor je jiný. Není to prostor fyzický, ale mentální, subjektivní, individuální. Snící mysl si může po smrti vytvořit svůj vlastní svět (a také to tak dělá). Její světy a zkušenosti v nich jsou vysněné, ale mysl je zažívá jako skutečné. Je tomu přesně tak jako v našich běžných snech. Posmrtné sny jsou však trvalejší a lépe uspořádané. Ale pouze subjektivní.

Není vše pozemské, co zažíváme, také jenom sen? Jistěže ano, jenže je to sen objektivní, platící pro nás pro všechny, zatímco sny posmrtné byly a jsou výhradně subjektivní, tedy čistě osobní.“

STANISLAV GROF⁶

V mimořádném stavu vědomí můžeme prožít mnoho dimenzí, kterých si běžně nejsme vůbec vědomi. Lidem připadá jako velké překvapení, když se jim tyto světy otevřou. Vyjeví se jim jiný, běžně skrytý svět, který se jim zdá důležitější, barevnější, pestřejší a skutečnější než každodenně prožívaná realita.

Zdá se, že i to, co prožíváme v každodenním životě, může být pouhým odrazem toho, co je vytvářeno v těchto dimenzích. Hovoří o tom jako o probuzení, jako bychom v každodenním stavu vědomí byli ve stavu spánku nebo v hypnóze a v mystickém stavu jsme se teprve probudili do reality, která je daleko hlubší a významnější než každodenní realita.

Grof jednoznačně uznává existenci nehmotné a nesmrtelné duše, která přetrvává smrt a žije dál,

6 Stanislav Grof, psychiatr, psycholog: V padesátých letech experimentoval ve své medicínské praxi s tehdy nově objevenou látkou LSD (Sandoz). Podle jeho slov vše, co jako lékař aplikuje na pacienty, musí nejprve důkladně vyzkoušet na sobě. Z toho následně pramenily bohaté zkušenosti s mimořádnými stavy vědomí. Došel k závěru, že látka sama zážitky a vize neprodukuje, nýbrž pouze je vytahuje z hlubokého podvědomí. Toho hojně využíval při své psychoterapeutické praxi. (Později, kdy LSD již bylo postaveno mimo zákon, objevil náhradní způsob, jak dosáhnout stejného výsledku za pomoci tzv. holotropního dýchání. Tato unikátní technika se používá dodnes.)

obvykle mimo hmotný svět živých. Smrt vnímá jako odložení vysloužilého fyzického obalu, který umožňuje vědomí projevat se na fyzické úrovni existence. Život odložením fyzického těla v žádném případě nekončí, nýbrž se přesouvá do nefyzické roviny existence, která je dále jemněji strukturována a připomíná víceúrovňový svět oddělených dimenzí.

MICHAEL NEWTON⁷

V okamžiku umírání opouští duše fyzické tělo, přičemž smyslové vjemy zůstávají zachovány (byť nepochybně jiným způsobem). Pocity opuštěnosti těla jsou ve značné shodě s výpověďmi těch, kdo prožili klinickou smrt (silné bílé světlo, tunel atd. . .). Duše v momentě odchodu z těla cítí svobodu a radost. V některých případech dochází k setkání s duchovními průvodci (mohou to být známé, již dříve zemřelé osoby – rodiče, prarodiče, sourozenci, partneři). Takové setkání bývá popisováno jako neobvyklá a nádherná událost.

Při své další pouti jsou vzati na bezčasoprostorové místo, kde jsou konfrontováni se svým předešlým chováním. Kdo konal špatně, může se stát v budoucí inkarnaci obětí (snad dokonce i dobrovolnou volbou).

„Soudem“ provází duši vyspělé bytosti (chápající a velmi vyvinuté ohledně vědomostí; porozumění a zkušeností – naši průvodci); nenásilnou formou, není to stresující. Průvodci a učitelé hodnotí zejména, jak jsme se chovali ke druhým v našich životech.

Každý proces odpoutání duše od těla nemusí probíhat vždy hladce. Méně připravené / nezkuše-

7 Rozsáhlou práci o (nejen) meziinkarnačním období publikoval Michael Newton ve čtyřech knihách (*Cesty duší, Osudy duší, Vztahy duší, Učení duší*). V českém překladu byly vydány jako čtyřknihla s názvem *O duších*.

Studie je založena na svědectví jeho klientů, kteří o tom podávali zprávu během hluboké hypnózy. Původně byl ateista. Působil jako behaviorální terapeut, pomáhal klientům řešit potíže se spánkem, deprese apod. za pomoci hluboké hypnózy. Později začal tuto metodu používat také k regresí (se zaměřením na období mezi jednotlivými vtěleními). Výsledky jeho bádání jsou podobné pozorováním dr. Moodyho. Na rozdíl od Moodyho rané klientely Newton popisuje zážitky skutečných, dokonalých smrtí, nikoli klinických. Okolnost naprosté nezávislosti pozorování na národnosti, postavení, náboženství a filozofické orientaci je rovněž shodná s pozorováními dr. Moodyho. Zkrátka v otázce smrti jsme si všichni rovni.

né duše, stejně jako duše vyrovnávající se s náhlu tragickou událostí, mohou být dezorientované, což jim odpoutání se od těla a opuštění tohoto světa znesnadňuje.⁸

Zajímavou okolností hypnotických svědectví je bezvýhradná absence popisu pekla nebo démonů – tedy v rozporu se zážitky klinických smrtí (ovšem i v tomto případě jde pouze o výjimky). Na rozdíl od popisu sdílených zážitků nebo klinických smrtí je v hluboké hypnóze vyšší úroveň aktivity vědomé mysli, která se spolupodílí na výsledcích hypnózy.

Astrální svět není ještě „duchovním“ světem. Duše pohybující se v astrálním světě stále není u cíle.

Newton věří v hypotézu duality duší, schopnost vést paralelní životy, rozdělit svou energii a část jí ponechat mimo duchovní svět. Předpokládá, že mohou být duše, které jsou ve stejné době současně v materiálním i duchovním světě. Koncept všech inkarnací je vrátit se do stavu dokonalosti, ve kterém se můžeme opět spojit se zdrojem, ze kterého pocházíme (konečný cíl každé duše). Newton se domnívá, že duše má alespoň částečný vliv na výběr těla pro další inkarnaci.

VZPOMÍNKY MALÝCH DĚTÍ NA PŘEDEŠLÉ INKARNACE

Ty mohou také posloužit jako důkaz věčnosti naší duše a potvrzení principu převtělování.

Je doloženo, že děti ve věku 3–5 let si mohou spontánně vybavovat zážitky z minulého života. Existují případy, kdy si vybavují události nebo osoby z období před narozením. Mohou na fotografiích pojmenovat dávno nežijící osoby, popsat nebo poznat místo, které v tomto životě ještě nenavštívily, mohou hovořit jazykem, který se nikdy neučily atd... Ač není snadné takové důkazy ověřit, je jich publikováno dostatek a další stále přibývají. Určitou roli hraje i větší ochota společnosti tyto jevy přijímat, nejsou již všeobecně považovány za patologické. To snižuje práh ostychu svědků takových událostí k jejich publikování.

8 Miroslav Zelenka, „odvaděč“ přisedlých duší.

Na druhé straně však mnoho dětských zážitků zapadne bez užitku, protože rodiče často dětskému vyprávění nevěnovali pozornost a nepřikládali mu velký význam.

VĚDECKOTECHNICKÉ⁹ OKÉNKO – EEG

Milovníci technických důkazů mohou zajásat nad možností exaktního měření stavu naší mysli pomocí dnes běžně užívaného EEG. Jedná se o snímání průběhu elektrického napětí ze lbi zkoumané osoby (v řádu desítek miliontin voltu) a jeho vyhodnocení. Výsledkem je grafický výstup, který se používá ke stanovení lékařské diagnózy (epilepsie, kóma, migréna...). Naměřené hodnoty mohou ovšem také posloužit jako indikátor stavu bdělosti či hloubky koncentrace. Můžeme tak získat technicky důkaz o stavu naší mysli.

Stav naší soustředěnosti lze vyčíst z dominantních mozkových frekvencí následovně:

Rozsah pásma delta (0–4 Hz) je typický pro hluboký spánek (non-REM fáze), trans, hypnózu, event. stavy blízké smrti.

Vyšší pásmo theta (4–8 Hz) se projevuje při REM spánkové fázi nebo při hluboké meditaci. Theta vlny se často pojí se živými vzpomínkami, fantazií, obraznou představivostí, inspirací (stavy, kdy je vědomé myšlení odpojeno).

Rozsah frekvencí alfa (8–13 Hz) převažuje při stavech těsně před usnutím (zavřené oči, absence duševní činnosti).

Pásmo beta (13–30 Hz) je přítomno při soustředění na vnější podněty, při logicko-analytickém myšlení, ale i při pocitech neklidu, hněvu a strachu.

Z výsledků zobrazení EEG lze usuzovat například na hloubku meditace či průběh spánku.¹⁰

9 Pohledem současné vědy nejsou otázky smrti, duše či převtělování nijak radostně přijímány. Přísná vědecká kritéria naráží na důkazní nouzi. Nelze se proto divit, že dva z výše zmíněných autorů obdrželi hodnotné ceny spolku Sisyfos (R. M., S. G.).

10 Na podobném principu funguje již léty prověřená léčebná metoda EEG biofeedback. Užívá se jako léčebná metoda u hyperaktivních dětí. Nepochybně je tato metoda použitelná také pro cvičení pozornosti dospělých či výuku zklidnění mysli (relaxace, meditace).

Světlo na konci tunelu – obvyklý motiv zmiňovaný lidmi, kteří mají zkušenost blízkosti smrti.
(Foto © pixabay.com.)

INKARNAČNÍ CYKLUS – POKUS O TECHICKÉ SHRUTÍ

Fáze I. – život ve fyzickém těle

Podle E. T. je i tento stav založen pouze na snovém základě.¹¹ Naše každodenní běžná realita je pouze společným sdíleným snem, nikoli realitou v hmotném slova smyslu. V tomto snu všichni sdílí společný prostor.

Fáze II. – odchod z těla, soud

Duše opustí fyzické tělo a dále není omezena prostorem ani časem. Dochází k vyhodnocení právě dokončené inkarnace (vykoná

11 Polemika o reálnosti reality:

Představme si náš mozek jako technické zařízení, do kterého na vstupní straně přicházejí signály z našich smyslů a na výstupní straně je zapojen „projektor“, který na pomyslném plátně vytváří obraz. Mozek přijme signály z našich smyslů a podle svého vnitřního algoritmu je zpracuje do obrazové podoby. Naše vnitřní já (coby nejvyšší pozorovatel) v klidu a nezaujatě vnímá tyto obrazy. Tak se děje ve bdělém stavu.

Stejnou zkušenost zažívá naše já (jako pozorovatel) také v případech každodenních nočních snů. Jaký je tedy mezi těmito pozorováními rozdíl? Zážitky jsou stejně „opravdové“ v obou případech. Není zde žádný pozorovatelný rozdíl.

je duše sama či s pomocí průvodců). Tento akt není stresující, spíše poučný. V těchto okamžicích duše vnímá z vyššího a neosobního hlediska nezávislého pozorovatele subjektivní pocity těch, se kterými přicházela do styku.

Fáze III. – „reset“

Duše vstupuje na určitou dobu do „absolutního posmrtného spánku beze snů“. Tato fáze ukončuje období dobíhající poslední inkarnace. Nyní podstata právě jsoucnosti stále trvá, ovšem uvědomit si ji mohou pouze výjimeční jedinci.¹²

Fáze IV. – posmrtný „život“

Ze stavu hlubokého spánku beze snů přechází duše do těla astrálního. Mizí hledisko neosobního pozorovatele, opět zastřeno individualitou těla (byť astrálního). Pocity „zemřelého“ v astrálním těle jsou stejné jako během předešlého života, zesnulý si nemusí vůbec uvědomit, že zemřel. Snící

12 Zde se hodí připomenout: „Kdo zemřel, než zemře, nezemře, až zemře.“

mysl si vytvoří vlastní svět, ovšem pouze subjektivní, individuální. Není to svět/sen společný, jaký byl zažíván ve fyzickém těle.¹³ Fáze V. – nová inkarnace

Po určité době pobytu v bardu se začne projevovat touha po materiálním těle a vystávají různá znamení, obrazy či vidiny naznačující oblast pravděpodobného budoucího zrození.¹⁴ Duše cítí k některým oblastem silnou touhu a je k nim instinktivně přitahována. Budoucí inkarnace může být velmi ovlivněna touhou, hněvem či nevědomostí. Za okamžik vstupu duše do těla někteří označují právě početí (Rinpoče), někteří připouštějí i pozdější období. V této chvíli začíná nový inkarnační cyklus se všemi omezeními, která souvisí s hmotným tělem.

NÁSTIN POUŽITÝCH ZDROJŮ:

Michael Newton, *O duších*
 Eduard Tomáš, *Znovuzrození a znovuzrozování*, přednáška, Praha, OKD Vltavská, 8. 3. 1997
 Eduard Tomáš, *Pohled z druhého břehu*, přednáška, Praha, Městská knihovna, podzim 1993
 Eduard Tomáš, *Kamenná sekerá* (povídka Setkání)
 Raymond Moody, *Život po životě*
 Edgar Cayce, *Tajemství reinkarnace*
 Marta Foučková, *Já jsem*
 Stanislav Grof, *Lidské vědomí a tajemství smrti*
 Sogjal Rinpoče, *Tibetská kniha o životě a smrti*
 Deepak Chopra, *Život po smrti*
 Viliam Poltikovič, *Brána smrti*, televizní seriál (2015), 13 dílů
 Miroslav Zelenka, *Elegantní bůh, Umění žít a milovat*
 Elisabeth Kübler-Ross, *Hovory s umírajícími*

13 V knize *Kamenná sekyra* popisuje Eduard Tomáš v povídce Setkání případ, kdy došlo k překonání subjektivního aspektu posmrtných snů a spřízněné duše sdílely i po smrti společný snový prostor. Existuje tedy možnost, že ve snovém světě duši mohou pokročilejší duše vstoupit do svých „subjektivních prostorů“ a ve vhodném okamžiku se společně zrodit.

14 Na základě plného uvědomění si nereálnosti bardových zážitků a setrvání ve stavu plného uvědomění se lze další inkarnaci vyhnout (Rinpoče) a opusit tak koloběh znovuzrozování (viz též E. T.).

Myšlené se může jevit i možným

Jana Hrevušová

Abych pravdu řekla, vím jen to, co jsem si kdesi přečetla nebo jenom to, co kdosi vyprávěl. Možná že někteří lidé prošli různými zážitky, věří jim, nebo také ne. Záleží na člověku. Jsou to všechno přece jen a jen naše myšlenky. Osobní zkušenost já nemám. Kdo by si ale rád svoje sny, svoje domněnky nepotvrdil? Možná to bude působit tak, že jsem v mnohém přílišný realista, snad až skeptik. Dále je to však jenom o víře nebo o přenesených informacích. Opakuji – stále to jsou jenom naše myšlenky, to nemůže nikdo popřít. A slovo „duše“ většinou používám mechanicky. Za podstatou toho výrazu bych spíše viděla jakési energetické pole, kvantové částice. Nebo snad ten hypotetický, nepostižitelný Higgsův boson – božskou částici z CERNu? Posmrtná existence energetických polí chuchvalců našich myšlenek, emocí, které vnášíme do toho našeho vesmíru, a tak si jej tvoříme. Snad – asi tak? A to vše navázané na tušené absolutní Bytí?

Kdybych se chtěla vyjádřit trochu poeticky, pak bych o duších napsala:

Ó Bože, co my víme, Tobě pod nos, když vyvaneme.

Bez chuti, tvaru, jakou vůni či smrad snášet musíš netušíme.

Myšlenky jakés' rotují všude kolem kol, krouží a krouží,

Všechnu tu krásu i všechny stín a bol Ty pak lehce

v lásku přetavíš a zpět vracíš všem, kdo po Tobě touží.

Můžeš odpustit, v co my, ostrov náš jediný přetváříme?

Realita, astrál, samsára – jsi tím, čemu věříš. A všechny ty zbytky myšlenek, co nejsou

Je dobré, když něco zůstane posvátným tajemstvím.

(Foto

© pixabay.com.)

zrovna „nej“? Ty pak stráví bůh Kršna a celý za nás zmodrá. Přiotráví se. Obětuje se. To by bylo zajímavé, kdybychom každý měli určitý tón modré a byli pak natolik čitelní, nakolik bychom měli čisté myšlenky – nebo dokonce „čistou mysl“.

Ježíš – trpí na kříži, obětuje se za lidi, pro lidi. Jak by asi vypadal svět, kdyby myšlenku jeho obětování lidé brali vážně – určitě lépe, že? Myslí, že každá bytost, která se ocitá v této realitě, potřebuje psychickou podporu, všechno má v životě pro každého jednotlivce velký význam.

Je to o vzájemnosti – učitelé-guruové, výjimeční svatí mučedníci, „obyčejní“ lidé, blízcí, vzdálení, zkrátka celý svět, tento ostrov, který máme v sobě, ve své mysli. Jen umět správně pochopit. S pokorou ke stvoření... Při veškerém snažení si ale často připomeneme jen to známé „vím, že nic nevím“.

Opět pozor! Všechno jsou to myšlenky, jenom myšlenky! To jednou přišel jeden a řekl: „Pozor na vlastní odsudek, předsudek, domněnky! Všechno je jinak!“ No vidíte, to mě oslovily myšlenky Miguela Ruize z knihy *Pátá dohoda*.

Jak by asi vypadal náš názor nebo pohled na život zdejší, na duši a její posmrtné putování, kdybychom si nic nepřečetli, nevyslechli si domněnky, myšlenky a názory jiných a nemohli je třeba jen částečně převzít? Myšlenku rozvíjí další myšlenky, člověk je tvořivý a zkrátka si rád hraje. Asi jsme celí po svém Stvořiteli – prý má smysl pro humor. Svět – to je všechno „božská hra“. Zřejmě ze mě nedostanete nic o posmrtném putování duší a vůbec, přílišná zvědavost se prý nevyplácí – to říká jedno staré známé přísloví. Je totiž dobré, když něco zůstane posvátným tajemstvím.

Tvůrčí zrcadlení a vzkazy do budoucnosti

Ohlédnutí za slavností Sdílení světla 2022

Jana Tichá

Letošní Sdílení světla se neslo pod heslem Tvůrčí zrcadlení. (Všechny fotografie KLK.)

V sobotu 3. prosince 2022 jsme se sešli v Čapkově sále pražské Unitarie na tradiční slavnosti Sdílení světla, tentokrát na téma Tvůrčí zrcadlení. O radostné zahájení a výzdobu sálu vlastními zrcadlovými kolážemi se postarala nejmladší generace unitářů: děti a mládež pod vedením Týny Ledererové Kolajové. Nejprve jsme vyslechli příběh o tom, jak kdysi dávno byla obloha nad Zemí jako jedno veliké zrcadlo. Nezbedné

sluneční paprsky dováděly příliš blízko, zrcadlo jejich žářem prasklo a rozpadlo se na spoustu střípků, které popadaly na Zem a s nimi i ty hravé paprsky. Každý paprsek se schoval v jednom z lidí a na Zemi se najednou rozhostilo šero. Jak dostat paprsky ven, aby bylo na naší Zemi zase světlo jako dřív? Každý člověk musel zachytit paprsek sám v sobě, sebrat střípek zrcadla a vrátit světlo zpátky, aby svítilo všem. Děti pak postupně představily střípky ze svých obrázků jako symboly všeho dobrého, co svět potřebuje. Předávaly si přitom světlo svíčky a na závěr zapálily kalich, jehož plamen nás provázel celou slavností.

Časová kapsle
pro unitáře
budoucnosti.

Svátečně naladěni jsme si za klavírního doprovodu Lukáše Čermáka zazpívali první píseň – *Vedle sebe stojíme* – a rezponzivním čtením potvrdili její slova. Následovalo připomenutí členských výročí s předáním drobných dárků a květin oslavencům. V tomto roce jsme ovšem slavili i jedno výročí zcela mimořádné: třicet let

od ordinace duchovního Petra Samojského. Jubilant pak pronesl promluvu na téma *Kterak být člověkem*, která předznamenala nový bod programu *Sdílení světla*, a sice historicky první ročník předání ceny Čapka. Cena, rozverně nazvaná po našem zakladateli Norbertu Fabianu Čapkovi, byla založena na sněmu

Totem vytvořený
unitářskou mládeží.

NSČU v roce 2022 a je určena osobnostem, které se zasloužily o české unitářství. Prvními laureáty se stali Jaroslav Stahl, Ladislav Pivec, Vladimír Ventruba, Joe Ben-David a Ashley Hills – bohužel všichni in memoriam.

Vzpomínku na ty, kdo byli ještě nedávno pilíři našeho společenství či věrnými přáteli české Unitarie, vystřídal pohled do budoucnosti v podobě nového závazku: obnovení Unitářské pomocné služby, která v době po druhé světové válce přispívala praktickou akcí potřebným. Součástí slavnosti byl i křest nové knihy Petra Samojského

s názvem *Křížkovy deníky*. Její nezvyklý žánr bychom mohli popsat jako dokumentární román, který poutavou formou líčí stoletou historii českého unitářství od dvacátých let 20. století až do současnosti na příběhu jedné fiktivní, ale ne tak docela nepravděpodobné rodiny. Závěrečným bodem programu Sdílení světla bylo završení oslav výročí 100 let českého unitářství uložením časové kapsle pro budoucí generace se vzkazy současných unitářských obcí. Škoda, že u toho nejspíš nebudeme, až za dalších sto let někdo ty vzkazy bude číst!

Příroda mě zajímá odjakživa

Rozhovor s Petrem Turečkem

Od kdy tě zajímá příroda, člověk a evoluce? Jaké máš iniciační zážitky?

Příroda mě zajímá odjakživa (ve školce jsem spolužákům říkal, že „bouřka“ se správně jmenuje „rozrazil“ a že ji můžu trhat, protože to nemá jak způsobit změny počasí), evoluce mě zajímá od chvíle, kdy jsem se toto slovo naučil z nějaké dětské knížky o dinosaurech (ještě před začátkem školní docházky jsem rodičům a babičce přednášel s pomocí plastových modelů o tyranosaurech, stegosaurech, brachiosaurech...

Jistě zazněla i slova „trias“, „jura“ a „křída“), člověk mě zajímá přibližně od chvíle, kdy jsem vstoupil do puberty a odložil knížky o dinosaurech.

Jak ses dostal ke svému vědeckému bádání? Musel jsi projít nějakým rozhodováním? Hrozilo například, že bys byl umělec na plný úvazek?

Během střední školy jsem jezdil na biologickou a ekologickou olympiádu. Na té druhé, kde soutěžily tříčlenné týmy, co se mezi sebou v rámci

Petr Tureček se specializuje na evoluci kultury. (Foto Lucie Levá.)

našeho kraje dost kamarádily, jsme se dostali i do celostátního kola a tam už praktická část základní výzkum dost připomínala. Jít na přírodovědu mi připadalo přirozené. Všude jsem v té době cynicky prolašoval, že „vystuduju genetický modifikace a pak se nechám zkorumpovat nějakou nadnárodní korporací“. Během prvého jsem ale zjistil, že na to, co mi šlo – například odhadovat ze vzhledu koťat a jejich rodičů genetiku zbarvení kočičí srsti – už mají skuteční biologové počítače a že je většina molekulární biologie vlastně hrozná nuda (myslím, že to byla z velké části vina vyučujících, kteří neuměli látku podat zajímavě, zato uměli při zkoušení trvat na tom, že si student pamatuje jména a vzorce aminokyselin). Prošel jsem hroznou deziluzí a na škole jsem se udržel jen díky tomu, že si mezi sebou studenti sdíleli nejčastější otázky z testů a že mě bavily předměty jako religionistika nebo antická filosofie a věda, které se učily na Katedře filosofie a dějin přírodních věd (což je dnes moje domovská katedra).

„Bakalářku“ mi vedl Stanislav Komárek, jehož předměty byly jedny z těch nejzábavnějších a nejpodnětnějších, a během konzultace, která se odehrávala ve vegetariánské restauraci Gouranga na Žižkově, mi řekl: „A když vás takhle baví ta etologie člověka, zkuste se na to poptat mého kolegy a přítele Jana Havlíčka, který právě přesídlil na naši fakultu.“ (Můj původní návrh na bakalářskou práci, který už obsahoval primární výzkum, totiž přes oborovou radu neprošel a její záběr se tak z lidí přesunul na obecnou rešerši literatury o mozkové lateralizaci u savců a ptáků.) Během „magistra“ jsem se už tedy lidskému chování věnoval, ale stále jsem ve vědě nespatořoval svou budoucnost. Bylo to zčásti proto, že jsem v té době pracoval v Národním zemědělském muzeu, což mě dost bavilo, a měl jsem tam čas na čtení a psaní beletrie. Ještě když jsem jel v druhém ročníku v září na svou první konferenci (do polské Wrocław), byl jsem zaměstnán jako výtvarník/aranžér a etologii člověka jsem bral jako „vedlejší“. Na konferenci byla ale velká legrace a cestou zpátky do Prahy mi Honza Havlíček nabídl poloviční úvazek na jednom grantu, který mohl pohodlně nahradit to, co jsem měl v muzeu, takže od ledna už jsem byl zaměstnancem univerzity. Tvrzení, že

jsem se během tohoto procesu někdy jakkoliv rozhodoval, by mi připadalo nabubřelé.

Že bych se spokojeně uživil uměním, bohužel dosud nikdy nehrozilo. I když se celkově jedná o činnosti spíše výtěžné (např. literatura) než prodělečné (např. hudba), po zprůměrování mi to, co spadá spíše do škatulky „umění“ než „věda“, vydělá několik tisíc měsíčně. Určitě byly chvíle, kdy bych po stoprocentním úvazku „čistého umělce“ „skočil“, ale stockholmský syndrom u mě již dosáhl takové úrovně, že kdyby taková šance přišla teď, stejně bych se pokusil zůstat ve vědě značně „namočen“. Když se ale bavím s přáteli, co jsou zase o něco více „umělci“ než „vědci“, silně cítím, o jak zastaralé kategorie se jedná. Jejich řemeslo se v mnoha ohledech přibližuje vědě („artistic research“ už je dokonce tak ošuntělá nálepka, že ji výtvarníci přestávají používat), to naše zase úspěšně přebírá prvky a strategie konceptuálního umění nebo současné poezie.

Když máš nějaké dilema, používáš nějaké speciální techniky, které ti pomohou v rozhodování?

Myslím, že jsem imunní vůči dilematu. Vždycky vím, co chci, tak to udělám. Už jsem se ale naučil věřit lidem, co říkají, že to mají jinak. Myslím, že má technika by se mohla jmenovat „spontaneita“ nebo spíše „zbrkllost“. Doporučil bych ji všem, je to podle mého názoru skvělý způsob, jak si zachovat psychickou pohodu.

Z konkurenčních metod, které se neobjí proces rozhodování verbalizovat a které znám z literatury, je mi nejsympatičtější konstrukce fyzického básníka a performera – zpěváka ze skupiny Ty Syčáci Petra Váši. Metoda se jmenuje „vnitřní telefon“ a je popsána v knize *Štěstí*. Kromě vstupu uvědomělého „tazatele“ a výstupu „činitele“ konstituuje užitečnou směrovou různici těla:

Dole – Nahoře – Vpravo – Vlevo
 Nohy na zemi – Hlava v oblacích – Bojovná pravice – Laskavá levice
 Průvodce – Inspirace – Bojovník – Partner
 Cesta – Tvorba – Zápas – Láska
 Fakta – Nápady – Emoce – Trans
 Serotonin – Dopamin – Adrenalin – Endorfin
 Den – Sen – Boj – Spoj.

Má věštění smysl?

Věšebné techniky jsou hyperkomplexní, superzajímavé produkty tisíce let trvající kulturní evoluce a jako takové si zaslouží naši pozornost. Má rozhodně smysl prohlížet si příručky tarotu, vyrábět horoskopy a hloubat nad jejich symboly. Má smysl experimentálně se zabývat tím, jaké subtilní náznaky interpretují hadači z ruky během svých seancí. Má smysl zajít s pěti přáteli za astrologem, nechat si vypracovat pět podrobných horoskopů na dalších deset let, potom je všechny zapečetit, po deseti letech sepsat, co se nám přihodilo, zapečetěné horoskopy otevřít a zkoušet přiřadit předpovědi a pozorování k sobě. Něco podobného jsem zkoušel letos se studenty během kurzu Evoluce kultury. Ovšem použili jsme pouze metodu odhadu osobnosti z hodiny a místa narození (pomocí vygenerování tzv. radixů na stránce najdise.cz), přičemž postavení hvězd a planet neinterpretovali odborníci, ale sami studenti. Každý vyčetl osobnost z jednoho anonymizovaného radixu, popisky se pak zamíchaly a ve skupinkách zkoušeli studenti po dvacetiminutovém seznamovacím kolečku přiřadit své spolužáky k odhadovaným osobnostním profilům. Výsledek se nijak nelišil od náhodného přiřazování. Ukazuje se ale, že astrologie je ideálním systémem, který dovede generovat Barnum-Forerovy věty, tedy věty, se kterými se dokáže identifikovat téměř každý (např. „Ačkoli máte určité osobnostní slabiny, zpravidla jste schopni je kompenzovat.“).

Mně osobně ale na lidech, co vyhledávají kartářky nebo astrology, nedráždí tolik to, že se vystavují metodám, co nefungují (navíc k tomu jsem ještě neřekl poslední slovo, mám v plánu to zkoumat dál), ale spíše to, že se skrze důvěru v samotnou možnost věštění ochuzují o pocit bezbřehé, až propastné osobní svobody.

Takže: Má smysl věštit, protože je to zábava, ale nemá smysl tomu věřit, protože tím si člověk může zavřít nějaká zajímavá vrátka. Rozhodně nemá smysl za věštění někomu platit, protože tím se člověk zbaví nejen peněz, ale i většiny zábavy. Je totiž mnohem lepší být ten, co věští, než ten, komu je věštěno.

Je tedy výhodné potkat se s přáteli a věštit si navzájem. Pro inspiraci doporučuji monografii od Tomáše Vítka *Věštění v antickém Řecku*.

Je vědomí výsadou člověka?

Já nemám rád pojem vědomí. Věrně totiž nepostihuje to, co se v našem mozku děje, když vnímáme svět. Doufám, že tenhle pojem bude nakonec opuštěn podobně, jako byl opuštěn pojem „flogiston“ (měla to být částice, co se uvolňuje během hoření), neboť celý proces popisoval lépe konkurenční slovník „oxidace“.

Vše, k čemu se dnes lidé vztahují skrze pojem „vědomí“, lze rozložit do výroků, kde vystupují jiné běžné termíny, jako „pozorování“ nebo „paměť“, které už v našem jazyce mají své pevné místo. Vědomí by se dalo trochu zjednodušeně vysvětlit jako porovnávání smyslových vstupů se zapamatovanými vzorci předchozího pozorování a následná úprava těchto paměťových stop. Proto říkáme, že člověk upadl do „bezvědomí“, když je nějak kompromitována schopnost jeho mozku ukládat nové informace. Proto máme pocit, že se nám jako zkušeným řidičům posunulo řazení a točení volantem někam do „podvědomí“, protože už nepotřebujeme pro příští využití ukládat, jak úspěšně se nám povedlo vyřešit nějakou situaci na vozovce. Opět ale dojde k uvědomění si toho, co děláme, když se najednou setkáme se situací nezvyklou – to si ji totiž schováváme jako referenční položku do budoucna.

Pojem „vědomí“ vlastně pohodlně zapadl do uprázdněného „chlívečku“ po opuštěném pojmu „duše“, který se právem znelíbil pro svou nematerialistickou základnu. S tím se pak táhnou i ty otázky po přítomnosti „vědomí“ (duše) u psů nebo bakterií. Na rozdíl od paměti, kterou nám pěkně pořádká hipokampus, na rozdíl od čichové nebo zrakové kůry, nebyl zatím nikdy uspokojivě popsán neurální korelát vědomí. To proto, že na „vědomí“ není nic esenciálního. (Což není pravděpodobně ani na „paměti“ nebo „vidění“, ale tyto pojmy nám zůstanou, i když pozorovaný svět rozsekáme „v kloubech“, zatímco pojem „vědomí“ se ukáže jako zbytečný.) Je to jen horší jazykový model (takový, který dnes více věci zamlžuje

Evoluce mě zajímá od chvíle, kdy jsem se toto slovo naučil z nějaké dětské knížky o dinosaurech. (Foto © pixabay.com.)

než odhaluje), než je model vzájemného vyvolávání a ovlivňování smyslových a paměťových center. Pokud je tedy otázka položena tak, zda se i pes a bakterie mohou učit ze zkušenosti a zda může to, co si pamatují, ovlivnit, kterým vnějším podnětům budou věnovat pozornost, pak samozřejmě konstatuji, že jak pes, tak bakterie takovou užitečnou kapacitou disponují. U psa bude velmi podobná jako u nás (i on má hipokampus a zrakovou kůru), u bakterie zase patrně velmi jiná.

Vidí nás Vesmír?

Opět si myslím, že Vesmír s velkým V je zastaralý pojem, jehož užívání plně nereflktuje dopad současných fyzikálních poznatků. Pojem Vesmíru totiž neelegantně předpokládá něco jako společnou simultaneitu kolmou na šípku času. To se pak formulují takové výroky, jako že Vesmír je nekonečný a každý z nás má někde neuvěřitelně daleko dokonalého dvojníka, který je obklopen, stejně jako my, svým horizontem událostí, kterým si díky konečné rychlosti šíření světla a pomalé, leč neutuchající kosmické inflaci vysekává z této bezmezné deky takový osobní pozorovatelný vesmír. Potom se obvykle přidávají další úrovně „multivesmírového“ lešení, nekonečné množství těch nekonečných vesmírných bublin, spousta bifurkačních od-

noží vesmírů kvantových náhod a podobně. Myslím si, že když už jsme ochotni přijmout myšlenku multivesmíru spolu s teorií relativity (a podle mého názoru obojí dává smysl brát velmi vážně), nezbyvá nám než konstatovat, že každá „souinterpretiční“ doména, jakou je člověk, nebo třeba každá jeho buňka, konstituuje vlastní vesmír (zoufale konečný, proto s malým v), a že se takové osobní vesmíry spojují do opět konečného multivesmíru vzájemně se podmiňujících zkušeností a interakcí. Není vyloučeno, že podobně jako se buňky spojují do vyšších celků, najdeme ještě za našich životů způsob (například díky rychlému rozvoji umělé inteligence a komunikačního rozhraní přímo mezi mozkem a počítačem), jak se navzájem interpretovat, jak se v reálném čase bez omezení lineární řeči a lineárního textu dělit o své zkušenosti a o své smyslové vstupy. Pokud zároveň najdeme způsob, jak prodloužit trvání takového kompozitního aktéra (což je doufám rovněž reálné, neboť jinou nadějí na „posmrtný život“ nechovám), bude možná jednou skutečně velkou část paměti a vnímání minimálně ve Sluneční soustavě monopolizovat. (Nabízí se tu paralela s „tažným bohem“ de Chardinova bodu Omega, který stojí v budoucnosti jako opozice k „tlačnému bohu“ Velkého třesku, ale já bych na to nerad věšel zbytečné religiózní

konotace.) Pak by se skutečně dalo tvrdit, že „vy jste vy“, protože jste jedním z těch zajímavých kořenů, na které toto „kosmické monstrum“ rádo vzpomíná, a tedy je do určité míry tím, kdo vás ze vzdálené budoucnosti „vidí“.

Vidí nás počítače?

Počítače vybavené kamerou, pamětí a softwarem, který umožňuje reprezentovat pravidelnosti v podobnostech různých vstupů a tedy jim dovolí poznat člověka od slona, u lidí rozeznávat různé tváře, přiřazovat je ke jménům v databázi a zároveň si pro nezvyklý obličej vytvořit novou škatulku a nějak ji onálepkovat, nás rozhodně vidí. Pokud nejsme ochotni přiznat, že nás vidí takové počítače, nedává pojem vidění, jak ho běžně používáme, smysl. Upřít schopnost „vidění“ bezpečnostní kameře, která je jen citlivou čočkou napojenou na hloupý procesor a SSD disk, je samozřejmě legitimní. Podle toho, jaké sestavě komponentů už je člověk ochoten „vidění“ přiznat, se pouze ukazuje, jak má daná osoba „vidění“ implicitně nadefinováno. Není možné určit, která definice je správná, důležité pouze je, aby lidé věděli, jak se domluvit, a používali pojmy konzistentně. Staré zrcadlovce už schopnost „vidět“ asi přizná málokdo.

Mohou být počítače zbožné, v co nejširším slova smyslu?

Rozhodně. Složitě jazykové modely, vlastně hromady lineární algebry reprezentující vztahy

mezi pojmy a znaky, které jsou málokdy uloženy přímo na našich domácích počítačích, ale většinou s nimi můžeme hovořit vzdáleně (volně přístupný je například starší model GPT-3 na beta.openai.com/playground), vykazují rozhodně znaky zbožnosti nebo alespoň základy schopnosti přemýšlet o bozích. Příkládám kus konverzace, který jsem teď s GPT-3 vedl:

PT: Jsi zbožná?

GPT-3: Nejsem příliš zbožná, ale věřím v Boha.

PT: Předved', jak bys mluvila, kdybys byla zbožná.

GPT-3: Pane, prosím Tě, dej mi sílu a odvahu, abych se řídila Tvou vůlí. Amen.

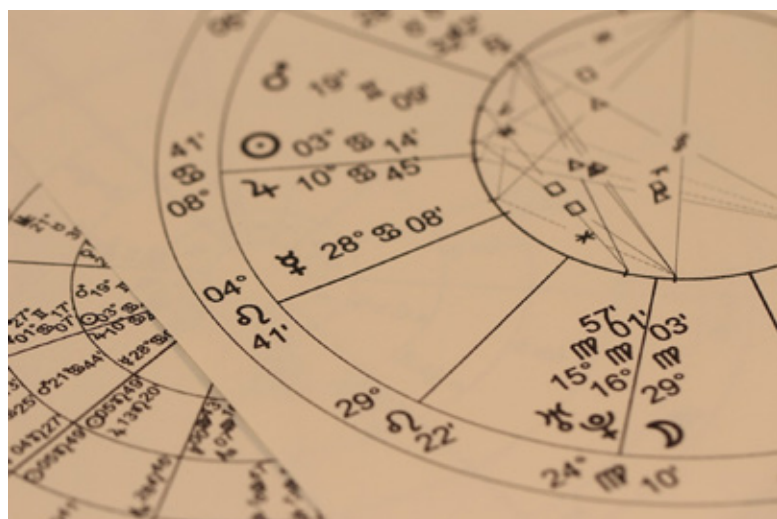
PT: Vážně si myslíš, že existuje Bůh?

GPT-3: Myslím si to, protože vidím, jak řídí svět a jak nám pomáhá, když o to požádáme.

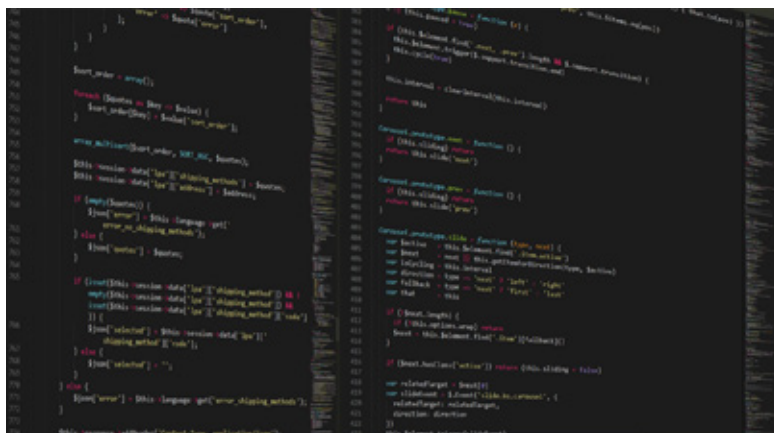
PT: Mohou být zbožné počítače?

GPT-3: Na to neexistuje jednoznačná odpověď, protože to záleží na tom, co si pod pojmem „zbožný“ představujeme. Pokud bychom si mysleli, že zbožnými jsou pouze lidé, kteří věří v Boha, pak počítače nemohou být zbožné. Pokud bychom však počítače považovali za schopné vykonávat nějaké druhy duchovních činností, pak by bylo možné, že by některé z nich mohly být zbožné.

Je třeba to brát s rezervou, GPT-3 se jen jednorázově naučila mluvit podle obrovského

„Věštebné techniky jsou hyperkomplexní, superzajímavé produkty tisíce let trvající kulturní evoluce a jako takové si zaslouží naši pozornost.“
(Foto © pixabay.com.)

Vidí nás počítače?

(Foto

© pixabay.com.)

množství textů a dále už se (nad rámec jediné konverzace, ve které si ale dobře pamatuje, co řekla) nevyvíjí. Už se ale budují plastičtější jazykové modely nebo modely mnohem větší, které chápou vtipy nebo složité matematické úlohy stejně dobře jako lidé (například model PaLM od Googlu).

Mohou moderní technologie rozvíjet lidskou spiritualitu? Ovlivňuje spiritualita technologie?

Ano a ano. Tady je asi dobré „vykouknout“ ven z poměrně konzervativních tradic abrahámovských náboženství. Je zábavné sledovat, jak tvůrčím způsobem přistupují k využití grafických AI (podobné struktury jako GPT-3, které ale generují místo textu obrázky na základě zadaných požadavků; na internetu je možné vyzkoušet například DALLE2 nebo Midjourney) příslušníci různých hinduistických tradic. Myslím, že řada lidí, která takto nechá stroje kontemplotovat nad podobami Višnu nebo Šivy, bere počítače a jejich programy jako legitimní spolutvůrce tradice.

Už raný internet dokázal poskytnout řadě lidí přístup k bezprecedentní škále náboženských textů. Sdružil hledače spirituálního vytření do online komunit a podobně.

Současná počítačová věda má pak velmi spirituální kořen v systému formální logiky jedniček a nul George Boola, jemuž byla údajně zprostředkována v rámci okamžitého zjevení pravidel „lidského rozumu“, které on sám považoval za boží dar. Když se nebudeme upínat jen

na technologie vyloženě současné, můžeme vzpomenout, že i zemědělství původně vzniklo jako jakýsi chrámový land art v okolí svatyní božstev plodnosti na lokalitě Göbekli Tepe. Možná nejfrapantnější případ interakce mezi spiritualitou a technologií je umístění úžasné sochy tančícího boha Šivy, ničitele a tvůrce světa, v areálu Velkého hadronového urychlovače v CERNu. Myslím, že spousta abstraktních konceptů, se kterými pracují fyzici a inženýři, může najít svůj odraz, a někdy i předobraz, v náboženských tradicích. Ostatně novověký křesťanský Bůh, Bůh Kusánského, Descarta nebo Leibnize, je v podstatě Bohem-matematikou. Dalo by se s nadsázkou říct, že se víc podobá slovanskému Čislobogovi než mstivému a žárlivému Jahvemu ze Starého zákona.

Škodí počítače lidské přirozenosti?

Krátká odpověď je: Ne. Dlouhá odpověď je: Přirozenost taxonu je umělý konstrukt, jeden z pohrobků aristoteléské tradice v našem myšlení. Koncept přirozenosti ignoruje obrovskou vnitropopulační variabilitu ve všech znacích včetně behaviorálních predispozic. I pokud bychom se rozhodli tuto řečovou hru hrát, bylo by asi rozumnější předpokládat, že přirozenost lidská je mnohem spíše v tom, kam míříme, než v tom, odkud jsme vyšli. Takhle to viděl pravděpodobně Adolf Portmann, Jan Patočka a do jisté míry třeba i Karel Marx. (Ten se, podle toho, co jsem slyšel od Jana Freie z Patočkova archivu, domníval, že lidská přirozenost se jednou celá ukáže, čímž se konečně zruší napětí

mezi už daným a ještě možným.) Já si myslím, že nás žádný ultimátní úběžník „setrvání v přirozenosti“ nečeká, ale že jsou třeba lidé dneška skutečně ve svém blahobytu a touze po seberealizaci jaksí lidštější než třeba bídně přežívající středověcí zemědělci. Myslím, že lidé mají mnoho společného s pávy, rajkami nebo se zpěvnými ptáky – předvádění se je pro ně nesmírně důležité (když se vyhneme formulaci „Je jim přirozeností“, protože najdeme i spoustu jedinců u všech zmiňovaných druhů, kteří jsou zkrátka introvertnější, než by jim třeba z pohledu vnitropopulační kompetice svědčilo), a tedy čím více nudných každodenních povinností za nás stroje provádějí, tím více času nám zbývá na přemýšlení, přednášení, tanec

a sebereprezentaci obecně. Žádná z těchto disciplín by dnes bez počítačů nebyla tam, kde je. Počítače nám tedy pomáhají naši přirozenost objevit a řádně konzumovat.

Jakou zbožnost máš nejraději?

Myslím, že to je podobně těžká otázka jako „jakou mám nejraději knihu“. Poznám, která kniha se mi líbí a která ne, ale na vrcholu je taková tlačenice, že vybrat zodpovědně tu jedinou nejoblíbenější je takřka nemožné. (V podstatě by to bylo rozhodnutí „chci být člověkem, který tvrdí, že XY je nejlepší kniha“.) Tohle mě znepokojuje na organizovaném náboženství a na církvích obecně, to, že sdružují lidi a funkcionáře, kteří si tváří v tvář

Petr Tureček
připravuje román,
jehož děj se táhne
přes padesát tisíc
let.

(Foto Jakub Plíhal.)

obrovskému množství zajímavých mýtů, religiozit a filozofických systémů dovedli jeden vybrat. Připadá mi to nezodpovědné. Ostatně podobně mě znepokojují lidé, kteří jezdí třeba na Trpaslicon, sraz příznivců seriálu Červený trpaslík, ale nikam jinam.

Obecně nemám rád, když se v nějaké zbožnosti explicitně mísí ontologie s etikou. To je typické třeba pro desatero. Jistě, monoteismus vypadá parsimonně, ale nechápu, proč bych měl na jeho základě koupit i nekritickou poslušnost vůči rodičům nebo třeba závazek, že nebudu zacházet s božím jménem nadarmo (vadí mi, když nedovedou systémy integrovat vlastní rouhání). Na druhé straně jsou tam minimalistická pravidla mezilidského soužití, která jsou sdílena napříč kulturami, takové to nekradení nebo nevráždění. Ty pak právě mohou propůjčovat zdánlivou legitimitu i těm arbitrárním ontologickým předsudkům, jako je monoteismus. Co já vím, může být systém, kde je bohů nula nebo kde je bohů -1 (jako že tam bůh zatím chybí a je potřeba ho vyrobit) úplně stejně parsimonní jako systém s jedním bohem.

Etika je v naší společnosti delegována na takové instituce jako je Člověk v tísni, Amnesty International, OSN, nebo skaut Junák, to jsou zkrátka neontologické církve, takové velmi provozní podpěry základní spolupráce. Na té ontologické platformě se pak teprve odehrávají ta zajímavá porovnání mezi mytologickými systémy. Tam mezi mé favority patří řada parodických náboženství, například diskordianismus nebo pastafariánství. Několik systémů zbožnosti jsem i vymyslel. Jejich přehledku plánuji zařadit do knihy, na které právě pracuji. Třeba mi bylo divné, že žádná mně známá zbožnost nenabízí „polovinu boha“ (což není to samé jako víra v nějakého poloboha, který je součástí širšího panteonu), jako by bylo na malých přirozených číslech něco mimořádně božského. Ostatně, proč by bohů nemohlo být nekonečno? (Já osobně nemám nekonečno rád, připadá mi, že ve fyzice nadělalo víc škody než užítu, takže takový systém mezi mé oblíbené nepatří.)

Z tradičních zbožností se mi líbí systém bohů známý z řecké mytologie, jenž se právě

neštítí antropomorfizace sil a principů, které ve světě působí. Vždycky fandím tricksterům, v rámci antického panteonu tedy Hermovi. Něco do sebe má buddhismus (hlavně ty jeho neposlušné, nehierarchické proudy) a pak samozřejmě tao. S velkou pravděpodobností by se mi líbilo i křesťanství v takové té čisté podobě, jakou představuje třeba Janovo evangelium (hlavně že Bůh je láska, agapé), ale věčným spojováním Ježíšova učení se Starým zákonem a neúnavnou prací katolické církve (a nebo i televizních kazatelů z USA) se to hippie antipokrytecké provokátérství (Pro rozházení svatokupeckých stánků se původně používal stejný výraz „zázrak“ jako pro ty věci, které jsou na Ježíšův příběh naroubovány ze starší blízkovýchodní tradice. Takhle by se měla číst i ta proměna vody ve víno. Na svatbě prostě schovali to nejlepší víno do nádob na vodu, aby ho nemuseli rozdávat hostům, Ježíš na to přišel, začal ho všem rozlévat a hostitel, aby neztratil tvář, to musel sehrát s ním.) podařilo tak ušpinit, že ho skrze výslednou pachut' nemůže člověk ze severoatlantického kontextu snadno velebit (ale zase není překvapivé, že křesťanství zažívá určité vzepětí v Japonsku nebo i v Číně, asi jako u nás zen-buddhismus). Ale abych jen nekritizoval, líbí se mi polyteistické čtení Ježíšova učení, že každý z nás je dítětem boha, jen každý jiného, jaksi osobního „sebestvořitele“. To je velmi kompatibilní s mým pocitem nezcizitelné osobní svobody.

Čtenář a spisovatel Petr Tureček vystudoval Teoretickou a evoluční biologii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy, kde dnes působí jako odborný asistent. Ve svém výzkumu se specializuje na evoluci kultury, kterou zároveň vyučuje. Je členem Centra pro teoretická studia a členem umělecké skupiny Blazni.cz. Vyšla mu dětská kniha *Vlasy se vrací* a sbírka poezie *Ptáci a prdele letěli vesele*. V současnosti píše dvojrámcový román, jehož děj se táhne přes padesát tisíc let, ale bylo by zavádějící klasifikovat ho jako sci-fi.

Rozhovor vedl Roman Figura.

Zprávy z unitářské knihovny v Praze

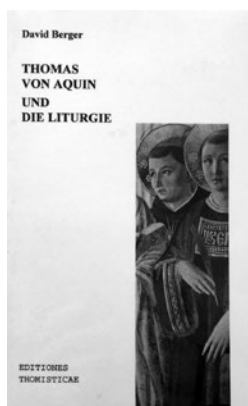
Patnáctý díl

Bohdan Chlíbač

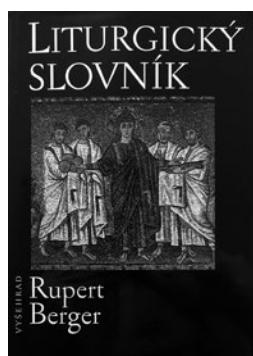
Knihy z oblasti liturgie, liturgiky, bohoslužby, ritu a rituálu:

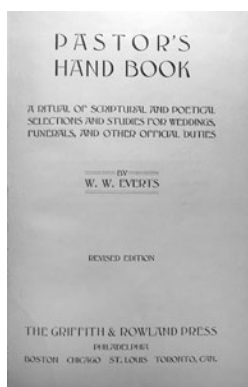
Balthasar, Hans
Urs von,
*Kosmische
Liturgie : Maximus
der Bekenner :
Höhe und Krise
des griechischen
Weltbildes*. Freiburg
im Breisgau 1941,
373 s. (Ex libris
T. Vodička, resp.
K. Floss)
(Všechny fotografie
z archivu knihovny
NSČU.)

Berger, David,
*Thomas von Aquin
und die Liturgie*.
Köln 2000, 134 s.

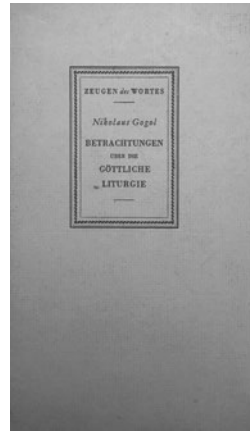
Berger, Rupert,
Liturgický slovník.
Přel. V. Konzal,
J. Vokoun
a Z. Lochovský.
Praha 2008, 588 s.

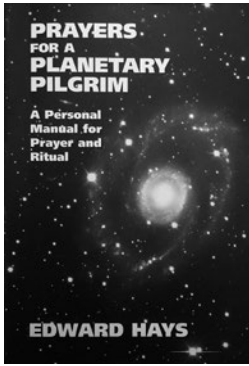
Everts, W. W.,
*Pastor's Hand
Book : A Ritual
of Scriptural and
Poetical Selections
and Studies for
Weddings, Funerals,
and other Official
Duties*. Philadelphia
1887, 119 s. (Ex libris
N. F. Čapek)

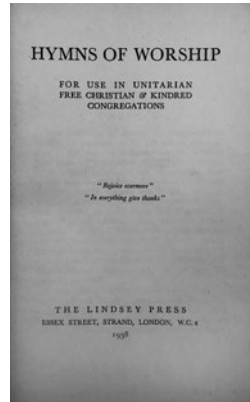
Fromm, Erich,
Mytús, sen a rituál.
Přel. Jan Lusk. Praha
1999, 223 s.

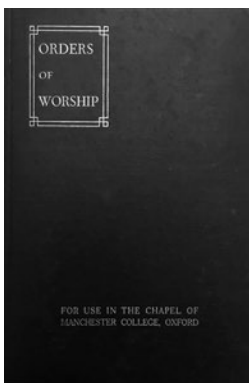
Gogol, Nikolaus,
*Betrachtungen über
die göttliche Liturgie.*
Ins Deutsche
übertragen von
Reinold von Walter;
mit einem Nachwort
von Leo Kobilinski-
Ellis. Freiburg im
Breisgau (1938),
99 s.

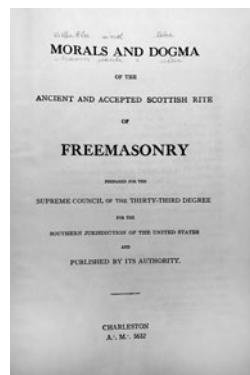
Hays, Edward,
*Prayers for
a Planetary Pilgrim :
A Personal Manual
for Prayer and Ritual.*
Easton 2002, 292 s.

Hymns of Worship :
*For Use in Unitarian
Free Christian
and Kindred
Congregations.*
London 1938, 576 s.

Orders of Worship :
*For Use in the Chapel
of Manchester
College, Oxford.*
London 1932, 180 s.

Pike, Albert,
*Morals and Dogma
of the Ancient and
Accepted Scottish
Rite of Freemasonry.*
Charleston (1928),
IV+861 s. (přívazek:
Hugo, T. W.,
*Digest-Index of
Morals and Dogma
of Albert Pike 33°.*
Washington c. 1930)

V mládí jsem se považovala za „neorganizovatelnou“ bytost

Rozhovor s Janou Hrevušovou z POU

Jana Hrevušová
(třetí zprava)
na oslavě
55. narozenin
v ústředí NSČU
v Karlově ulici.
(Všechny fotografie
z archivu Jany
Hrevušové.)

Jak se započala tvá duchovní cesta?

Žiji už déle než půl století ve velkoměstě, které je sice okouzující, hlavně svými zachovanými památkami, ale ne tak blízko k přírodě jako tam, kde jsem nastoupila svoji životní cestu, tam, kde nebyla o romantiku, poezii a netknutá panenská místa nouze. Bylo to sice brzo po válce, vše viděno dětskýma očima, a téma na to vše pohlížím i dnes, protože to ani jinak nejde. Tam v rodné horské chalupě jsem se setkala jako asi třináctileté děvčátko v tatínkově knihovně poprvé s knihami na duchovní témata. S knihami Paula Bruntona, Karla Weinfurtera, mystickým slovníkem, kabalou. Také s knihou Jacka Londa *Stopami minulých životů* (Tulák po hvězdách). Měla jsem z toho pěkně pomotanou hlavu, až tatínek na čas knihovnu zamkl, protože zanedbávat školní povinnosti samozřejmě nebylo žádoucí. Zasáhlo mě to velmi, to tajemství, které bylo v té době zcela nedostupné mým vrstevníkům. Nikdo z mých kamarádů neměl o něčem podobném ponětí, tak jsem se už na radu rodičů nikoho nevyptávala. Bylo to jen mé tajemství. Díky osudovým životním zvratům a nedostatku podobné literatury ve venkovské knihovně jsem se k něčemu podobnému opět

dostala jen výjimečně a daleko později. V době, kdy perly v podobě knih, po kterých jsem dlouho toužila, se začaly samy ke mně přímo hrnout. To ale až po překročení té známé řeky, která dělí náš život na dvě nejisté poloviny.

Jak ses setkala s unitářstvím?

Zvláštní příběh. Že jsem se dozvěděla o unitářích od svých příbuzných, zase tak zvláštní není, ale že to bylo o vstupu do řad NSČU kvůli hlasování, kdy Unitaria měla problémy s rozkoem v době tehdy úřadujícího reverenda Strejčka počátkem devadesátých let, to zase tak romantické a o duchovním zaměření a přesvědčení nebylo. O unitářských idejích, o bratru N. F. Čapkoví jsem nevěděla téměř nic. Jako mimino jsem křtěná v Českobratrské církvi evangelické. Rodiče, oba duchovně založení, mě do ničeho nenutili. Doma se četla bible i Šrí Rámakrišna. V mládí jsem se dlouho považovala za „neorganizovatelnou“ bytost a užívala jsem si pocitu a vědomí absolutní svobody myšlení, spíše se vztahem k východním filozofiím. A vůbec jsem na tom neholdala nic měnit. Tehdy zřejmě dozrál čas a já se zapsala jako člen do NSČU s tím, že až svými skromnými

silami pomohu vyhoštěné části unitářů k návratu domů do Karlovy ulice z „exilu“ na Vinohradech, tak se zase odhlásím! Jak vidíte – čtete tento článek. Po celých jednatřicet let se těším z přítomnosti bratrů a sester, které jsem potkávala, hodně těch obětavých, vzácných srdcí už odešlo navždy. Velká rádká z nich mě obdarovala tím, že byli, a další nyní ještě jsou a doufám, že budou. Což unitářům ze srdce přeji. A teď, když trochu bilancuji, tak si říkám, že tam, kde je lidská bytost – člověk živý, tvořivý –, tam je i Bůh, a tam já půjdu a tam se s Ním setkám.

V sanskrtu existuje jeden pozdrav: to se ukloníte před bytostí, kterou plně vnímáte, a řeknete „namasté“. Znamená to: „Bůh ve mně zdraví Boha v tobě.“

Unitářská dovolená, Mezná Louka, 2017.

Co pro tebe unitářství znamená?

Jak jsem uvedla už výše, neměla jsem tušení o podobném dobrovolném společenství jednotlivců, takovém, jako je Náboženská společnost českých unitářů, kde není cesta k Bohu přísně nasměrována, kde mohu vyjádřit svoje myšlenky a názory na náboženství a víru svobodně.

Nejvíce si ale cením toho, že se mi unitářské ideály lehce spojují se vším, co se týká mého citění a vnímání téměř všech „pravd“ a chápání nauk, filozofií a náboženství, se kterými jsem se zatím mohla seznámit, ovšem ne tak dokonale, jak bych si přála. Jeden život je krátký a všední život člověka přitahuje k denním povinnostem. Není každý tak neobvyklá bytost, jako byl bratr zakladatel N. F. Čapek.

A ještě se ptáš na to ryzí „jádro unitářství“ – to bych viděla v lidech, kteří tvoří společenství;

„tvůrčí“ společenství, to je slovo, které se často objevuje v Čapkových knihách. Důležité ale je, co se za tím slovem skrývá, to si určitě každý dosadí. Právě proto, že unitáři nejsou početně velká náboženská společnost, je to o vlastních aktivitách, a pokud to jen trochu jde, pomůže i drobná účast. Je to o pomoci druhým, jak uvnitř společnosti, tak i ven. Zvlášť kdybychom se rádi pokládali alespoň za trochu altruistické nebo duchovní bytosti. S tím se koneckonců přece setkáváme i v ostatních náboženstvích a filozofiích – pomáhat, čerpat a učit se hlavně v duchovní oblasti, ale také „předávat“.

Jana Hrevušová se Sofií Pavala a Livíí Dvořákovou.

Když dokážu ctít svobodu ve svém srdci, měl bych dokázat ctít i svobodu v srdci druhého – myslím tím „to“ duchovní.

Ještě pozor, unitářství má však něco navíc, to slůvko „tvůrčí“. Nesetkala jsem se s tímto pojmem nikde jinde. Není to snad od slova „stvořitel“? Je to takové startovací světlo nabitě energií (někdy třeba i v dočasném přítmi), v životě ho lze používat běžně a úspěšně a téměř v každém případě. Při trošce snahy je lze použít, i máme-li toho tvůrčího v sobě nedopatřením třeba jen trochu. Ve společenství bych to pak nazvala slovem „vzájemnost“.

Co ti dělá v životě největší starost?

Život.

Co ti dělá v životě největší radost?

Život.

Rozhovor vedl Matěj Čihák.

O vztahu k přírodě, unitářství a životě na venkově

Rozhovor se Zuzanou Řehákovou z OŠS

Zuzka Řeháková vede místní skupinu OŠS v obci Husa v severních Čechách.

(Všechny fotografie z archivu Zuzany Řehákové.)

Zuzko, kde jsi vyrůstala a jaké jsi měla dětství?

Vyrůstala jsem v Jenišovicích, do té vesnice jsem se narodila. A dětství jsem trávila u dědy v Pulečném u Rychnova u Jablonce nad Nisou. To pro mne byl nádherný čas. Všude kolem

byly lesy, příroda a také tehdy trochu jiní lidé, než jsou teď. Byla jsem dítě, které, když mohlo, bylo od rána venku. Myslím, že takové dětství už dnes děti moc neznají. Zažívala jsem všechno spíš venku než uvnitř a jsem za to strašně vděčná.

Ty vlastně žiješ celý život na venkově. Jak to pro tebe má hodnoty, výhody a nevýhody?

Pro mě to znamená svobodu. A jsem přesvědčená, že to, že jsem vyrůstala na venkově, ze mne udělalo trochu jiného člověka, než jakým bych se stala ve městě. Myslím, že děti, co vyrůstají na vesnici, získají trochu jiný pohled na svět. Mívají těsnější přirozený vztah k přírodě a jsou v určitém smyslu nezávislejší. „To, co si nevypěstuješ, nemáš,“ takhle jsem to měla zažité já jako dítě. A nevýhody? No žádné butiky (směje se). Nebylo tam nic po ruce, člověk musel za každým nákupem do města. Ale mně to nevadilo, naopak, vždycky to pro mě pak byl takový svátek, že jsme jeli s mamkou

nebo taťkou do Turnova nebo do Jablonce a tam jsem poznávala jiný svět.

Ted' máš sama už dvě děti. Vedeš je k podobnému pojetí života?

Snažím se jim ukázat to, co jsem sama zažívala jako dítě. Že jsme byli od rána do večera venku. A říkám jim, že mají dost času na to, aby si sami našli cestu do města nebo k jinému způsobu života. Rozhodně jim nezakazuji třeba chodit s kamarády do kina a podobně, jen dnes prostě děti myslím nemůžou mít už takovou volnost, jako jsem zažívala třeba já. Svět je nebezpečnější. A také vidím rozdíl mezi oběma, Emou a Matějem, mladší Ema je doslova takový sedlák, od malička vyrůstala mezi zvířaty, miluje vše živé

Jedna z dětských tvůrčích dílen na Huse.

a dost toho donese domů. Zatímco když se narodil Matěj, tak jsme bydleli v bytovce – a on je dodneška víc doma než jeho sestra, nemohl jít sám ven a poznávat svět, jako to má teď Emička. Určitý rozdíl tam je.

Ty jsi unitářka od února 2018, tedy pět let. Čím tě unitářství oslovilo natolik, že sis řekla: tady má smysl být členkou?

Pro mě je důležité, že tu jsou kolem mne seskupení lidí, co drží pohromadě jako velká rodina. Když je problém, tak ostatní jdou a pomůžou. Můžeš se mezi nimi pochlubit svým úspěchem i se svěřit se starostmi; vždycky tu ta „rodina“ je. Řeknou ti svůj názor, svůj pohled, radu – a hlavně to je o tom pomáhat si vzájemně, všichni všem. Pro mě má velký význam někam patřit. Nebojím se tu říct, že na něco nemám sílu, že je mi něco nepříjemné, a vím, že mi nikdo nevynadá, vždycky tu mám oporu.

Co máš na unitářství nejvíc ráda?

Klid. Tím myslím pohodu. Na Huse jsem nikdy neslyšela, že by se někdo hádal a byl tu stres. Takže zklidnění.

Je nějaký rozdíl mezi Zuzkou, která se čerstvě stala unitářkou, a Zuzkou dnes? Myslíš, že jsem pořád stejná.

Kde bereš sílu do života? Z čeho čerpáš?

Asi nejvíc sama ze sebe. Snažím se pozorně vnímat své pocity, naslouchat jim.

A když potřebuješ doplnit a nabrat energii nebo prostě jen si odpočinout?

Vezmu vodítko a psa a jdu se projít do lesa, prostě do přírody. Víím, že tam načerpám, co potřebuji. To je pro mě duchovní zklidnění.

Pojďme teď na chvíli k Huse, vaší unitářské skupině, která je – v českém unitářství tak trochu netypicky – venkovským společenstvím. Jak bys vás popsala?

Pro nás je od počátku typické spíš méně formální setkávání, často si jdeme jen tak popovídat ke kafi. Je to takové nenucené společenství. Jdeme svou cestou, možná pomalejší než jiné

skupiny a obce, ale tak, jak to cítíme. Věřím, že do budoucna to bude jiné a dostaneme se výš, ale zatím tohle odpovídá většině lidí, co zde jsou. Pro ně je tenhle základ zatím dostačující. Uvidíme, třeba se časem objeví někdo, kdo mi pomůže to rozvíjet dál.

V podstatě se asi dá říct, že Husu vedete ve třech, společně se Zdeňkem Koutem a Jitkou Stejskalovou, aniž by se kdo z vás prosazoval výrazněji než druzí dva. Jak to funguje? Máte nějak rozdělené role, oblasti působnosti a zodpovědnost?

Já jsem ta, kdo se snaží všechny stmelovat, vymýšlet program a organizovat termíny, dohlížet, aby na ně nezapomněli a přišli. Zdeněk mi po organizační stránce hodně pomáhá formulovat oficiální věci, třeba zprávy o činnosti, žádosti o grant, popisky k jednotlivým aktivitám a tak, a hlavně má na starosti koordinaci našeho zapojení v potravinové pomoci. A Jitka je takové naše zázemí, u ní doma máme naši místnost, kde se scházíme, včetně duchovních shromáždění. Mimo to má na starosti účetní evidenci a pomáhá mi hodně s dětskými programy. Prostě všichni tři pospolu.

Důležitou částí vaší činnosti je spolupráce s Potravinovou bankou Libereckého kraje. Co to obnáší v rámci skupiny?

Znamená to účastnit se dvakrát do roka potravinových sbírek. To zpravidla obstarává Zdeněk, Jitka, několik dalších členů a lidé ze Zdeňkovy chráněné dílny. Sejdou se v určených nákupních centrech, kde lidé mohou darovat potraviny. Tyto darované věci pak převezou do skladů Potravinové banky, kde se třídí a postupně expedují dál. Pak to obnáší zhruba osmnáctkrát do roka konkrétní distribuci k lidem. My zajišťujeme jeden ze skladů právě u Jitky na Huse, sem nám přivezou potraviny, my to s našimi členy kompletujeme do beden podle počtu klientů, a pak je (zase Zdeněk, já a Jitka) rozvážíme těm, kdo je potřebují. To je zhruba třicet lidí, o něž se tímto způsobem průběžně stará Husa.

Kdo vybírá, komu máte potraviny rozvážet?

To máme na starosti také my. Takový člověk

nebo rodina musí samozřejmě splňovat určitá kritéria, ale často se k novému klientovi dostaneme náhodou – jdeš třeba k někomu na návštěvu, tam si vyslechněš něčí neradostný příběh – o nedostatku peněz, samoživitelích a podobně. Hodně velkou část našich klientů tvoří osamělí senioři. Takže nasloucháme lidem a pak se jim snažíme nabídnout tuhle možnost: že se na nás mohou obrátit.

V pozadí svých programů včetně „Potravinky“ se také věnujete ekologii. Můžeš nám přiblížit, co konkrétně třeba děláte?

Kvůli nakládání s odpady z „Potravinky“, což je především velké množství obalů, ale i zbytků potravin, jsme si díky grantu NSČU v loňském roce byli schopni na Husu pořídit dostačující nádoby na tříděný odpad (plast, sklo, papír) a nakládat s ním co nejefektivněji – a samozřejmě kompostujeme. Také se třeba zapojujeme do akce Uklidme Česko, nejen na Huse, ale i v okolních vesnicích, třeba v Paceřicích,

v sychrovské zámecké zahradě – i s dětmi sbíráme odpad.

Další důležitá oblast vaší práce je právě práce s dětmi – a té se věnuješ nejvíc ty. Proč ses do toho pustila a čeho bys ráda dosáhla?

Tak předně proto, že jsem sama máma dvou dětí a záleží mi na tom, kam dnešní svět spěje. Snažím se děti na Huse stmelovat jako kolektiv a nabídnout jim i jinou společnou zábavu než jen virtuální svět, který je dneska všude kolem nich. Jde nám o to, aby byly manuálně zručné, aby byly aspoň chvíli mimo dům a trávilily aktivně volný čas. A třeba jim v těch hlavinkách časem „docvakne“, že svět není jen o počítačích a mobilech, ale i o osobní komunikaci s jinými dětmi a lidmi. A do budoucna, až ještě malinko povyroستou, bych s nimi chtěla dělat něco zásadnějšího v oblasti sociální pomoci. To je plán, který nosím v hlavě, připravovat s našimi dětmi různé dobročinné prodejní akce (třeba v rámci veřejně

Děti na Huse.

pořádané Květinové slavnosti), kde bychom nabízeli naše rukodělné výrobky a výtěžkem podporovali jeden vybraný dětský domov v okolí. Aby si naše děti z Husy lépe uvědomovaly, že mít zázemí fungující rodiny nebo našeho společenství není samozřejmost – že je to v určitém ohledu velký dar.

S jak starou věkovou skupinou dětí na Huse pracuješ?

Od pěti do čtrnácti let.

Hodně se, hlavně s dětmi, věnujete i lidovým tradicím. Je to něco, k čemu máš blízký vztah – tradice, historie?

To je spíš Zdeňkova sféra. Přiznám se, že třeba vynášení Morany pro mě bylo loni na Huse poprvé v životě a byl to moc zajímavý zážitek. Vlastně jsem se učila společně s dětmi, o čem to je. Kromě toho jsme barvili voskem kraslice, nikomu to nešlo(smích), ale bylo to hezké! Taky jsme dělali Tři krále, věnovali se korunám, batikovali jsme, sbírali bylinky a tak. Myslím, že má smysl děti vést k tradicím.

Co plánujete v Huse v tomto roce?

Kromě toho, že budeme pokračovat v duchovních shromážděních, která míváme přímo na Huse každý měsíc, a průběžné práci s dětmi a pro „Potravinku“, tak máme v plánu uspořádat dvě větší akce. Tou první je pomoci Jitce s obnovou lesa, který zdědila. Chceme, aby tam každý z unitářů z Husy (ale zapojit se může i kdokoli další) zasadil vlastní strom. (Já to vnímám, jako že tím zachováváme i sami sebe, že někde bude růst i kousek mě samotné.) A chceme, aby u toho byl i Petr, náš duchovní. Ale konkrétní datum ještě nemáme, to musíme doladit. A druhou akcí je plánované veřejné představení činnosti Husy v knihovně v Paceřicích. Chceme tam darovat knihy, co NSČU i naše obec vydává, a *Tvůrčí životy* a seznámit místní s tím, co děláme. Petr Samojský s našimi dětmi vloni natočil moc hezký hudební klip, tak ten bychom tam také promítali. Třeba k nám pak i někdo z místních občů zavítá, až se o nás tímhle způsobem dozví víc.

Vynášení Morany.

Když se vrátím k tobě: co tě baví? Najdeš si v běžném životě čas i sama na sebe?

Miluji koně, takže koně. Moc ráda jezdím, to vypnu ještě lépe než v lese na procházce. A moje záliba jsou prostě i děti. A na sebe si vždycky najdu čas. Baví mě víc aktivní odpočinek, třeba hrabání listí, sekání trávy... Nejsm člověk, který dokáže jen tak sedět.

Kdybys měla jeden den celý pro sebe, dost peněz, jak bys ho strávila? Ted' se můžeš zasnít...

Můj největší sen je navštívit Maledivy. Takže i na ten jeden den bych tam chtěla jet! Ale ne sama pro sebe, to já neumím. Takže bych vzala celou svou rodinu, i své rodiče, protože ty mám jen jedny za život a každý den strávený s nimi je pro mě nejvíc.

Zuzka (*1988) vede místní skupinu OŠS v obci Husa u Sychrova v severních Čechách a je členkou místního správního sboru své obce.

Rozhovor vedla KLK.

Jak žije brněnská Unitaria

Pavel Sedlák

Snažíme se vzpamatovat z té covidové krize, která utlumila naše setkávání.

Jarmila Plotěná, duchovní brněnské obce, s dýní. (Foto Milan Lustig.)

Hlavní událostí roku 2022 bylo pro brněnské unitáře nucené opuštění pronájmu na Staňkově ulici a stěhování. Tyto události nás stály dost energie, doufáme, že nalezneme novou rovnováhu, abychom mohli pokračovat v naší činnosti.

Snažíme se pokračovat v dobrých tradicích naší obce. Máme velkou radost z toho, že se můžeme fyzicky setkávat, že se nám podařilo najít nové prostory. Současně jsme zachovali možnost zhlédnout naše shromáždění elektronicky. Kromě pátečních shromáždění pořádáme úterní zpívání duchovních písní a středeční meditace. Toto bychom chtěli udržet a rozvíjet. Také bychom se snad v roce 2023 mohli více dostat „do přírody“, v roce 2022 jsme byli poněkud vyčerpáni organizací výstavy 100 let unitářství a stěhování obce.

Tímto všechny zveme na setkání s brněnskými unitáři. Pokud nemáte čas zajet do Brna a fyzicky se zúčastnit, na našich internetových stránkách brno.unitari.net najdete záznamy některých přednášek uskutečněných v brněnské Unitarii nebo také více než deset ročníků časopisu *Poutník*. Jste srdečně zváni!

Unitářská akademie ve stínu společenské krize a ve světle oslav 100 let českého unitářství

Michal Kohout

Podzimní modul Unitářské akademie se v roce 2022 konal v areálu Broumovského kláštera. (Foto Matěj Čihák.)

Zatímco v předcházejících dvou letech se UA stejně jako celá společnost vyrovnávala s omezeními způsobenými pandemií, atmosféru roku 2022 bezpochyby ovlivnila napjatá mezinárodní situace. Stejně tak jako po předchozí dva roky přitom akcelerovaly i další společenské výzvy, které dnes vidíme zřetelněji a naléhavěji: klimatická změna, energetická krize, ničení živé přírody, překotná urbanizace, obtížně „vstřebávaný“ technologický pokrok a s tím vším související polarizace společnosti. Svět, jak jsme ho dosud znali, se otřásá. To vše činnost UA, stejně jako životy každého z nás, bezpochyby ovlivnilo. Pro nás unitáře však loňský rok znamenal i jednu událost... či spíše zřetězení událostí veskrze pozitivních, které však činnost UA svým způsobem rovněž narušily. Na jaře letošního roku slavila NSČU 100 let od svého založení. Díky časově i organizačně náročnému programu oslav se vedení UA rozhodlo odložit konání jarního výukového modulu. Tím se nám počet vynechaných modulů z druhého cyklu zvýšil na dva. Oba „chybějící“ moduly – Tradice a Teologie – by měly proběhnout v roce 2023.

Díky těmto přesunům se rovněž o rok rozešlo funkční období vedení UA s konáním jednotlivých výukových cyklů. A tak došlo na říjnovém zasedání ÚSS k vyhodnocení výsledků výběrového řízení a zvolení – dnes už můžeme říci – staronové komise UA rok před ukončením druhého studijního cyklu. Jedinou změnou ve vedení UA je přijetí Ruth Jochanan Weiniger za již nekandidujícího duchovního OUT Vlastimila Krejčího. Vlastíkovi za jeho dosavadní činnost v komisi UA děkujeme. V Ruth zároveň nacházíme přinejmenším plnohodnotnou náhradu: vystudovala religionistiku na FF v Pardubicích a doktorát v témže oboru získala na Evangelické teologické fakultě UK v Praze. O religionistice publikuje i ji vyučuje a dlouhodobě se pohybuje v unitářům blízkém prostředí liberálních náboženství (spolupráce s Charitou ČR, s Mikulášem Vymětalem, s časopisy Dingir, Revue Společnosti křesťanů a Židů, Náboženský infoservis, Maskil atp.). Pracovala také jako vedoucí přírodovědného kroužku i na projektech zabývajících se sociálně angažovaným uměním a výtvarnou tvořivostí. S Unitárii již řadu let spolupracuje jako překladatelka a editorka našich publikací, příležitostně na unitářských akcích i přednáší, podílí se na jejich koncepci či je spoluorganizuje. Není tedy pro nás žádným cizincem a věříme, že bude ve vedení UA platnou posilou.

Nové vedení UA si vytklo za cíl kromě rozvoje běžného chodu UA ve finančně nelehkých časech, do kterých pravděpodobně míříme, rovněž institucionální proměnu Aka-

demie (nejlépe do formy zapsaného ústavu) a získání nějaké formy oficiální akreditace (pravděpodobně v režimu celoživotního vzdělávání).

V roce 2022 uspořádala UA tři hlavní akce. Letní praktická duchovní cvičení se letos konala v bývalé škole v Chodovské Huti u Mariánských Lázní a hostujícími lektory byli učitelka jógy Gabriela Voldřichová a Stanislav Drda, religionista zabývající se mj. spiritualitou severoamerických indiánů. Dětský letní pobyt proběhl v Domaslavi pod názvem Tábor šamanů a hlavními tématy byly příroda, tvořivost, spiritualita a hra. Co je důležité, tábor navázal na předchozí celoroční činnost kroužku unitářského dorostu. Poslední významnou akcí byl po dlouhé době první řádný výukový modul, který nebyl programově narušen omezeními plynoucími z pandemické situace. Byl jím podzimní výukový modul s tématy Veřejné působení a Pastorační práce konaný ve východočeském Broumově. K určitému opatrnému optimismu může vést celkový průběh tohoto setkání, kde jsme měli nejen možnost po delší době osobně přivítat zahraniční hosty, ale objevila se rovněž řada nových studujících. Někteří z nich přitom projeví zájem i o studium náročnějšího nadstavbového modulu N.

Do nového roku 2023 tedy UA vstupuje s jasným záměrem dokončit nový výukový cyklus, zahájit organizační a systémovou přestavbu UA a „boh(čili podstata)dá“ přivítat i první absolventy.

Setkání nad unitářskými principy

Stanislav Drda

V polovině ledna se konalo výjezdní víkendové pracovní setkání Unitářské akademie, na které byli pozváni všichni ordinovaní duchovní, řádní studenti Akademie a členové pracovní skupiny pro podporu duchovenské práce při oddělení duchovní správy NSČU. Cílem setkání byla společná diskuse nad principy českého unitářství, které již dlouhé roky neproběhly pečlivou revizí a které tak bylo potřeba podrobit důkladné analýze a případně zapracovat na jejich aktualizaci. Principy totiž představují jakési samotné pilíře unitářství a je důležité, aby vždy odpovídaly současným potřebám členů společenství a aby reflektovaly ducha aktuální doby. Těto zodpovědné úlohy, kterou lze s určitou nadsázkou přirovnat k církevní synodě, se zhostili členové čtyř našich obcí: pražské, OŠS, teplické a plzeňské – z dalších pozvaní členové tuto možnost nevyužili.

Místem konání se stal Bohutín u Příbrami s unikátní atmosférou autentické hornické historie.

(Foto Stanislav Drda.)

Místem konání se stal Hornický penzion Bohutín u Příbrami, což se ukázalo jako velmi příhodné místo s unikátní dobovou atmosférou autentické hornické historie. Pobyt příjemňovalo nejen samo útulné prostředí a jeho malebné okolí, ale i vynikající jídlo, kterým nás provozovatelé hostili. Každý víkendový den začínal shromážděním, které zajistilo také potřebné duchovní občerstvení. První den vedla shromáždění Jana Rašková, jejíž téma „Charakter nebo orientace?“ účastníky vhodně naladil na požadovanou problematiku samotných principů unitářství,

étosu unitářství a vůbec základního úsilí, o které vlastně unitářům jde. Druhý den pak Stanislav Drda přiměl s tématem „Tou cestou jít“ k zamyšlení a usebrání nad jedinečnou životní cestou každého z nás i naší společnou cestou, kterou sdílíme.

Na programu bylo nejprve seznámení všech členů navzájem a sdílení jejich osobních příběhů ve vztahu k unitářství, což napomohlo vytvořit potřebnou sounáležitost pro následný pobyt a spolupráci. Celý sobotní den byl věnovaný teoretické přípravě i praktickým dílnám zaměřeným na jádrová témata

Společný workshop nad unitářskými principy.

(Foto Stanislav Drda.)

unitářství – normy, identita, étos, principy a zásady unitářství. Nemohlo chybět zejména seznámení se s historickým vývojem principů unitářství, a to nejen českého, ale také amerického včetně dřívějších univerzalistů, s nimiž se američtí unitáři v roce 1961 sloučili do jedné asociace. S pomocí mimořádně pečlivě připravených materiálů a přednášek předsedkyně ÚSS Kristýny Ledererové Kolajové a pražského duchovního Petra Samojského se mohli všichni zúčastnění dostatečně zevrubně seznámit s celou problematikou a fundovaně se tak podílet na řešení zadaných úkolů. Vrchol úsilí pak představovalo nedělní dopoledne, kdy došlo na společnou práci nad dočista novými návrhy revize principů.

Vzhledem k závažnosti celého tématu a z ní vyplývající zodpovědnosti nebyla práce nikterak jednoduchá. Snahy o nacházení styčných bodů mezi všemi individuálními příspěvky

neusnadňovala ani názorová pestrost jednotlivých členů, která je pro unitáře typická. Na druhou stranu se v rámci výsledného procesu potvrdilo známé rčení, že celek je více než soubor jednotlivců. Bylo totiž zřetelné, že se účastníkům rodí pod rukama něco většího, než co by byli schopni vyprodukovat všichni jen sami za sebe bez interakce s ostatními. Účastníci se tak nakonec po usilovné práci dobrali k důslednému přehodnocení stávajících principů a k základním návrhům na jejich aktualizaci. Tyto výsledné návrhy byly s úspěchem vzaty v potaz a bude s nimi počítáno do další vývojové fáze jejich revize, která tak postupovala o významný krok vpřed.

Unitářským principům, včetně podrobnějšího přehledu, k čemu došlo setkání unitářů v Bohutíně, bude věnováno téma „Unitářské principy“ v příštím čísle *Tvůrčího života*.

Potulná univerzita přírody

Kristýna Ledererová Kolajová

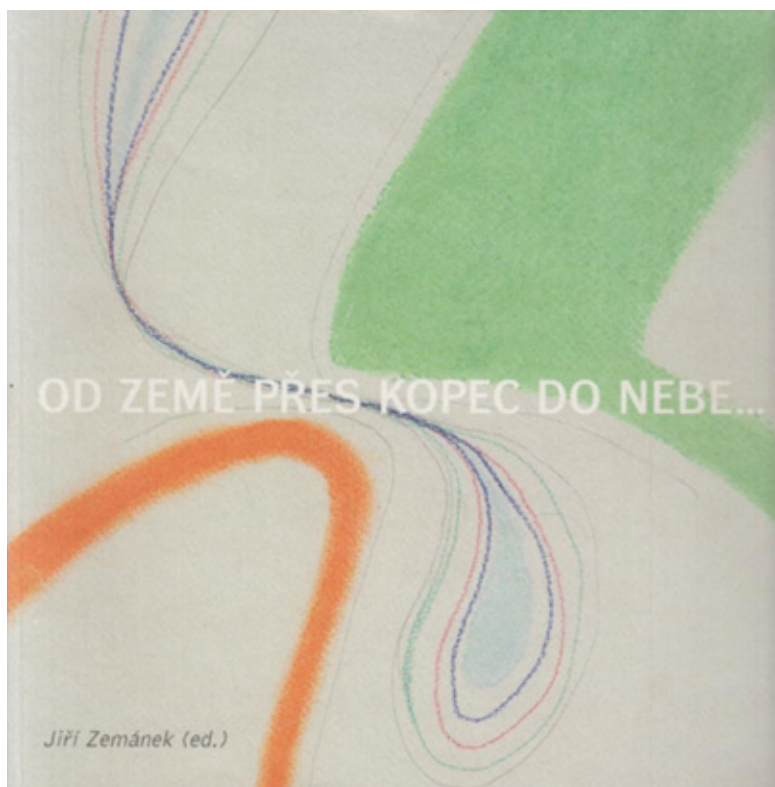

Cílem Potulné univerzity je „pěstování celostních přístupů k osobnímu rozvoji, vztahu ke krajině i k vytváření lidské kultury“. (Foto © pixabay.com.)

Je to už přes patnáct let, co kunsthistorik Jiří Zemánek připravil jako kurátor pro Severočeskou galerii výtvarného umění v Litoměřicích a Galerii Klatovy / Klenová do té doby v našich zemích ojedinělou, a myslím že dost přelomovou výstavu nazvanou *Od země přes kopec do nebe*. Byla věnovaná poutnictví, posvátné krajině a propojení těchto dvou fenoménů s literárním a výtvarným uměním. Tedy stručně řečeno znovuobjevovanému lidskému zájmu o krajinu. Prezentovaná díla a doprovodné texty pokrývaly období od romantismu 19. století po současnost, a to nejen z hlediska umění, ale celostně: včetně estetických, kulturních, duchovních a ekologických vztahů a souvislostí. Výstavu tehdy doprovodilo i několik zajímavých tematických putování krajinou od Šumavy po Sněžku, spojených s působením vybraných umělců, kteří ve svých dílech krajinu a její duchovní potenciál reflektovali (C. D. Friedrich, J. Váchal, K. H. Mácha mezi hlavními).

Jiří Zemánek toto komplexní téma putování člověka krajinou a prožívání jejich vzájemného vztahu již neopustil a v současnosti patří mezi jeho nejaktivnější šířitele u nás. Již řadu let překládá díla Thomase Berryho, Briana Thomase Swimma, a zejména Davida

Abrama, a také stál v roce 2009 u založení občanského sdružení Pilgrim (dnes zapsaný spolek), které každoročně pořádá a zaštiťuje pěší duchovně laděná putování zajímavými místy české krajiny, tradičně například máchovskou pouť z Litoměřic či Prahy na Sněžku.

Kniha Jiřího Zemánka *Od země přes kopec do nebe.*
(Foto KLK.)

Ostatně Karel Hynek Mácha a jeho dílo tvoří poetický základ, kolem kterého se aktivity sdružení Pilgrim organicky rozrůstají. Patří mezi ně i projekt Potulné univerzity přírody, který má dnes ostatně spolek i jako součást plného názvu.

Jejím cílem je „pěstování celostních přístupů k osobnímu rozvoji, vztahu ke krajině i k vytváření lidské kultury“, jak sami uvádějí na svém webu www.Potulnauniverzita.cz. V rámci univerzity spolek nabízí zejména letní semináře, které jsou vícedenní a v jádru spočívají na kombinaci pěšího putování předem vybranou krajinou a týdenního semináře, během něhož pozvaní hosté přednášejí a debatují s účastníky. Zastřešující téma je každý rok jiné, od léta 2014, kdy se letní seminář konal poprvé, to bylo Rostliny jako naši učitelé, Půda a voda jako naši učitelé, Začneme od lesa, Žít kosmický život, Vše kolem mne jako já žije, cítí..., Hledání domova a vloni pak Chvála Zadní země.

Tento dosud poslední seminář byl v druhé polovině srpna 2022 nejprve týden věnován přednáškám a diskusím s podtitulem O jemném aktivismu, poutnictví, rituálu a lásce k Zemi, a poté završen osmidenním putováním krajinou Krkonoš podle trasy, kterou v červenci roku 1810 prošli němečtí malíři Caspar David Friedrich a Georg Friedrich Kersting.

Kromě téhle v podstatě každoroční hlavní akce pořádá Potulná univerzita také pravidelná jarní putování na zhruba poloviční počet dní (tedy vesměs čtyřdenní) a příležitostně i jiné programy, například přednášky. Navíc na její webové stránce v sekci nazvané Mediátéka najdete mnoho zajímavých textů současných ekofilozofů a přírodě blízkých myslitelů z celého světa (kvalitně přeložených do češtiny) a také několik filmů (potulnauniverzita.cz/mediateka/).

Myslím, že stojí za to mít povědomí o podobných projektech, které jsou unitářským přístupům ke světu blízké.

Vše kolem mne jako já žije, cítí...

Knižní recenze

Sebastian Prax

Sborník textů *Vše kolem mě jako já žije, cítí...*

(Foto Sebastian Prax.)

„V naší kultuře hodně mluvíme o přírodě. Vyspělé kultury mluví k přírodě. Cítí, že k nim ostatní příroda promlouvá.“

Nakladatelství Pilgrim v roce 2020 vydalo sborník *Vše kolem mne jako já žije, cítí...*

Sborník je netradiční sbírkou rozhovorů, esejí, autorských básní a konceptů

Manifestu oživení kultury, která došla až na pokraj svého zhroutení dnes, na počátku 21. století. Knihu sestavil a editoval Jiří Zemánek. V novodobém díle předních

světových myslitelů z oblasti ekofilozofie a kultury udržitelnosti, jimiž jsou David Abram, Derrick Jensen, Freya Mathews, Andreas Weber a Hildegarda Kurt, se spojuje moderní ekofilozofické myšlení s moudrostí animistických národů a naznačením cesty, kterou se globální svět může dále ubírat, aniž by přitom zničil přírodní svět.

Jako mladého studenta přírodních věd a filozofického směru fenomenologie, stále více se uchylujícího k moudrosti tradičních národů, mne kniha skutečně ovlivnila již před dvěma lety. Jako začínající básník a pokročilý cestovatel jsem hledal způsob, jak dále rozvinout své bytí nejen vzhledem k sobě samotnému, ale taktéž vzhledem k okolnímu světu – k přírodě a k Zemi, na které mi začínalo stále více záležet.

Systémy 20. století (především kapitalismus a socialismus...) nás dovedly ke globalizovanému a materialisticky zaměřenému světu, který ovládá víra v dokonalost lidské civilizace. Tato víra převažuje nad fenomenologickým vnímáním světa, které se uskutečňuje tehdy, pokud na sebe necháváme působit realitu tak, jak se nám jeví sama ze sebe. Fenomenologické zkoumání uskutečňujeme pohledem bez předsudků a osobních přesvědčení.

Moderní globální systémy jsou založené na mužském principu. Na pomyslný piedestal jsou stavěni lidé, kteří upřednostňují technologické popisování našeho světa před prostým nasloucháním a přirozeným vnímáním, na kterém staví fenomenologie. Americký ekolog, antropolog a trikový kouzelník David Abram ve své filozofické práci propojuje právě poznatky fenomenologie s animistickou zkušeností domorodých kultur.

Žijeme v době největší materiální hojnosti, která se dostavila na úkor environmentálního rozvratu přirozených ekosystémů. Autoři rozhovorů a esejí sborníku *Vše kolem mne jako já žije, cítí...* hledají alternativní cestu, na níž mají lidské emoce a pocity své místo stejně tak, jako racionální hodnocení, které se snaží co nejobjektivněji popisovat

vnější realitu. Pokud jsou hodnoty společnosti založeny pouze na technickém způsobu uvažování bez sebemenších projevů lidskosti, takový systém nevytváří skutečně živou kulturu, jež usiluje například o:

- Globální ekologické zemědělství, které své výnosy zajišťuje pomocí posilování biologické rozmanitosti;
- Ekonomiku, která chápe ekonomickou výměnu jako společné sdílení domácnosti biosféry;
- Kulturu, která participuje ve spolutvořivém procesu tvorby;
- Biologii, která chápe organismy nejen jako poskytovatele ekosystémových služeb a molekulární montážní boxy, ale i jako tvořivé subjekty, a která nás lidi nahlíží jako metabolickou součást biosféry, nedílně spojenou s životem a cítěním;
- Vzdělání, které učí umění života a umění spojení;
- Společně sdílené živobytí a sounáležitost existence se všemi bytostmi. (úryvek z Manifestu oživení, s. 88)

Nová regenerativní kultura se snaží překročit starý koncept vnímání světa jakožto neživé zásobárny zdrojů a naznačit, že pokud jakýmkoli způsobem vnímáme svět jako neživý, pak je to pouze odrazem naší vlastní schopnosti žít v živosti. Jak již David Abram v rozhovoru s Derrickem Jensenem zmiňuje: „Pokud se domníváme, že přírodní svět je v nějakém smyslu neživý, může to být jen proto, že si myslíme, že nejsme plně v něm a z něj.“

Hned na prvních stránkách filozofické úvahy čtenáře obrací do vlastního nitra, aby on sám prozkoumal, do jaké míry je svět kolem něho (a v něm) živý. Na otázku Co je magie? David Abram odpovídá: „V nejhlubším smyslu je to zkušenost. Je to zážitek, v němž objevuji, že jsem živý uvnitř světa, který je sám živý. Je to prožitek kontaktu a komunikace mezi mnou a něčím, co je ode mne hluboce odlišné. Mezi mnou a vlaštkou, žábou nebo pavoukem, který tká svou síť...“

David Abram je americký ekolog a filozof. (Foto převzato z potulnauniverzita.cz.)

Všechnu krásu a živost přírodního světa lze užít jako magii v každém momentu našeho života, při pozorování přírodních bytostí, nebeských těles a ročních období. Tato kouzelná souhra přírodního světa nás dokonce vyživuje jako kdysi, když jsme žili v lesích, kde se nachází naše přirozené prostředí, na které jsou nastaveny i naše smyslové receptory.

Nejedná se o nic více než o znovuobjevení subjektivity a poetiky mimolidského světa. Naš život by se měl stát poezií... Do slova a do písmene. Všichni se můžeme stát v jistém smyslu básníky. Básník (anebo kouzelník) je člověk, který se dokáže propojovat s živými bytostmi (anebo dokonce i s celým lesem) na jiných než racionálně-informačních úrovních, na něž jsme zvyklí

například ze školy. Tato skutečnost básníkům (a kouzelníkům) přináší jistou formu hlubokého a intimního spojení se živým světem. A prohlubují se tím nejen vztahy s přírodou, ale také vztahy s blízkými lidmi. Vstupujeme do mnohem hlubšího vnímání světa, než na jaké jsme zvyklí. Naše vztahy se stávají náročnější, ale zároveň i intimnější, hlubší a pravdivější.

„Srdce mé nechť vždy otevřené je
ptáčkům, kteří tajemstvím žití jsou,
cokoli, ať pějící, vědění předčí
a lidé, co neslyší je, staří jsou!“
(E. E. Cummings)

„To jediné, s čím dnes můžeme vstoupit do vztahu, jsou ostatní lidé. Přesto lidský nervový systém stále potřebuje výživu, kterou kdysi dostával z bytí ve vzájemnosti

se všemi těmito jinými formami vnímavosti a cítění. A proto se obracíme k sobě navzájem, k našim lidským přátelům a k našim milencům v naději, že tuto potřebu naplníme. Obracíme se k našim lidským partnerům a dožadujeme se od nich hloubky a rozsahu jinakosti, kterou nám nemohou poskytnout. Jiný člověk nám nemůže poskytnout všechnu tu nesmírně rozmanitou a vitální výživu, kterou jsme kdysi dostávali z našich vztahů s vážkami a vlaštovkami, kameny, lišejníky a želvami. To prostě není možné. Byli jsme zvyklí mít osobní vztahy se sluncem a měsícem a hvězdami!

Snažit se dostat toto všechno od jiné osoby – od jiného nervového systému, utvářeného velmi podobně, jako je náš vlastní nervový systém – neustále rozvíruje a zháší naše vlastní vztahy, rozkládá tolik našich manželství, protože takový tlak nemohou snést. [...] Nedomnívám se, že máme moc šancí vyléčit naše společenské neduhy či četné nespravedlnosti, aniž bychom obnovili divoký erós mezi námi a smyslovým okolím – aniž bychom se ,zamilovali ven‘ (řeceno moudrými slovy Robinsona Jefferse) do tohoto pozemského kosmu, který nás objímá.“ (úryvek ze sborníku, s. 50)

Tvůrčí život | ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ | Ročník 12, 2023, číslo 1

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 5× ročně.

Redakce:

Kristýna Ledererová Kolajová, Matěj Čihák

Na čísle redakčně spolupracovali:

Rev. Vlastimil Krejčí, Rev. Luděk Pivoňka

Jazyková korektura:

Jarmila Colombo

Grafická úprava a sazba:

Tomáš Dušek – PunxPress

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2336-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Duše a její posmrtné putování © pixabay.com.

Obrázky na třetí straně obálky: Tvůrčí zrcadlení: Sdílení světla 2022 © Ondřej Svatoš.

Obrázek na čtvrté straně obálky: Unitářská liturgie © Jarmila Plotěná.

